

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

JORŪNĖ ZAKARAUSKAITĖ

Teisės ir valdymo studijų programa

PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS LIETUVOJE
ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO
VEIKSMINGUMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –

Lekt. Vidmantas Jurgaitis

Konsultantas –

Prof. dr. Romualdas Drakšas

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS LIETUVOJE ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO VEIKSMINGUMO SAMPRATA	12
1.1. Pabėgėlių integracijos samprata.....	12
1.2. Pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata....	17
2. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS LIETUVOJE TEISINIO REGULIAVIMO YPATUMAI IR TEISINĖS APLINKOS VEIKSMINGUMO VERTINIMAS.....	22
2.1. Prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisinės padėties reguliavimas Lietuvoje	22
2.2. Pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo suderinamumas su tarptautine teise	30
2.3. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo atitiktis pagrindiniams principams.....	37
3. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS LIETUVOJE GEROSIOS PRAKTIKOS ĮTAKA ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO VEIKSMINGUMUI DIDINTI.....	46
3.1. Pabėgėlių integracijos programos įgyvendinimo aspektai Lietuvoje	46
3.2. ES finansuojamų projektų poveikis pabėgėlių integracijos teisei aplinkai ir pabėgėlių gyvenimo kokybei Lietuvoje	57
IŠVADOS.....	69
SIŪLYMAI	71
LITERATŪRA.....	72
SANTRAUKA	76
ANOTACIJA.....	79
PRIEDAI	80
4 lentelė. Demokratinio valstybės administravimo principai	
5 lentelė. Socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai	
6 lentelė. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje samprata	
7 lentelė. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata	
8 lentelė. Pabėgėlio statuso suteikimo socialiniai/ekonominiai, teisiniai, politiniai veiksniai ir teisinė pabėgėlio statuso suteikimo praktika Lietuvoje	
9 lentelė. Pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvos teisės aktuose, jų įgyvendinimo praktika ir poveikis pabėgėlių integracijos sėkmingumui (veiksmingumui)	
10 lentelė. Pabėgėlių integracijos praktikos atvejai, kai teisės aktų nuostatos prasilenkė/prasilenkia su tarptautinės teisės reikalavimais ir jų taikymo poveikis konkrečiam pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigai Lietuvoje	

11 lentelė. Atvejai, kai pabėgėliai išvykdavo iš Lietuvos integracijos programos įgyvendinimo metu arba jai pasibaigus ir išvykimo priežastys

12 lentelė. Pabėgėlių integracijos praktikos atvejai, kai teisės aktų nuostatos padėjo ir/ar trukdė įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje ir poveikis konkrečiam pabėgėliui ir/ar jo šeimos integracijos eigai Lietuvoje

13 lentelė. Pabėgėlių integracijos įgyvendinimo atvejai, kai pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis įtakojo pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinį teisinį reguliavimą

14 lentelė. Priemonės, kuriomis galima pagerinti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą

15 lentelė. Pusiaus struktūruoto interviu schema

16 lentelė. Kvietimo pagal EPF daugiametę 2008–2013 m. programą ir EPF 2008 ir 2009 m. programas rezultatai

17 lentelė. Kvietimo teikti paraiškas Nr. EPF/2007/3 pasirašytos sutartys

18 lentelė. Kvietimo teikti paraiškas Nr. EPF/2006/2 pasirašytos sutartys

19 lentelė. Kvietimo teikti paraiškas Nr. EPF/2005/1 pasirašytos sutartys

IVADAS

Valstybės savarankiškumas įgalina ją pačiai apsispręsti dėl santykių su kitomis valstybėmis pobūdžio. Kartu tai apima ir valstybės teisę apsispręsti, kaip traktuoti užsienio valstybių piliečius, esančius jos teritorijoje ar norinčius į ją atvykti. Istoriskai susiklostė principas, pagal kurį „valstybė neprivalo į savo teritoriją įsileisti kitos valstybės piliečių, bet jei leidžia jiems įvažiuoti, jos privalo elgtis su jais civilizuotai“¹. Abipusiškumo pagrindu „valstybių santykių praktikoje susiformavo minimalūs tarptautiniai standartai dėl elgesio su užsieniečiais, nustatantys jų priėmimo, teisinio statuso valstybėje, išsiuntimo bei kitus principus“².

Temos aktualumas Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, prisiėmus atsakomybę už savo teritorijos kontrolę ir sienos apsaugą taipogi iškilo pabėgėlių įsileidimo ir jų priėmimo klausimas. 1995 m. buvo priimtas įstatymas dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje (toliau – LR) statuso, nustatęs prieglobsčio suteikimo principus³. Lietuva tapo pabėgėlius priimančia šalimi 1997 metais ratifikavus 1951 metų Ženevos konvenciją dėl pabėgėlio statuso, 1967 metų protokolą ir 1997 metų liepos mėn. įsigaliojus įstatymui dėl pabėgėlio statuso (šiuo metu galioja įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“⁴). Jau nuo 1996 m. kovo 4 d. Lietuva įsipareigojo tarptautinei bendruomenei laikytis bendrų gairių, kaip taikyti pabėgėlio pripažinimo ir įsileidimo į šalį kriterijus⁵. Nuo 1997 m. rugsėjo mėn. Lietuvoje veikia nacionalinė prieglobsčio procedūra, suteikianti galimybę nuo karo, persekiojimo ir šturkščių žmogaus teisių pažeidimų bėgantiems asmenims prašyti Lietuvos valstybės pagalbos ir apsaugos. Lietuvos priėmimas į Europos Sąjungą (toliau – ES) 2004 m. gegužės 1 d. reiškė ne tik galimybę pasinaudoti narystės teikiamais privalumais, bet ir reiškė papildomų pareigų atsiradimą. Lietuvai tapus ES nare padidėjo nelegalių migrantų bei prieglobsčio prašytojų srautas, todėl už prieglobsčio politiką atsakingoms Lietuvos vykdomosios valdžios institucijoms iškilo būtinybė tinkamai taikyti prieglobsčio politiką reglamentuojančius teisės aktus atibojant socialinę – ekonominę migraciją nuo politinės migracijos ir užtikrinant tinkamą prieglobsčio prašymų nagrinėjimą ir prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių priėmimą. Reikalavimas, kad nacionaliniai teisės aktai, kuriais remiantis vykdoma prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūra bei užtikrinamas prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių priėmimas valstybėje, atitiktų minimalias ES nusistatytas normas buvo numatytas

¹ Akehurst M. Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 312.

² Arnold R. Alliens EPIL I, 1992.

³ LR įstatymas „Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso“ // Valstybės žinios. 1995 m. liepos 4 d., Nr. I-1004.

⁴ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės žinios. 2004-04-30, Nr. 73.

⁵ 1996 m. kovo 4 d. Europos Sąjungos Tarybos Bendroji pozicija dėl sąvokos „pabėgėlis“ apibrėžimo pagal 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnį suderinto taikymo (96/196/TVR).

2003 m. sausio 27 d. ES Tarybos direktyvoje Nr. 2003/9/EC „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“⁶.

Kadangi Lietuvos integracija į ES buvo lydima ES *acquis communautaire* inkorporavimu į nacionalinę teisę, nekyla klausimo dėl Lietuvos teisės aktų atitikties ES teisei⁷. Prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisinį statusą reglamentuojanti teisinė bazė yra nuolat keičiama ir papildoma⁸.

Pabėgėlių integracijos Lietuvoje klausimus įvairiais aspektais nagrinėjo mokslininkai: L. Jakulevičienė (anksčiau Vysockienė), L. Biekša, I. Tamutienė, E. Šuopytė, I. Zaleskienė, J. Banevičienė, O. Užkurienė ir kiti, tačiau pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas, nagrinėtas nepakankamai.

Tyrimo problema Šiame darbe norima įvertinti Lietuvos teisės aktus ir išsiaiškinti ar jie tinkamai parengti ir taikomi, tam, kad užtikrinti pabėgėlių integraciją į Lietuvos visuomenę. Mums visiems svarbu ne tik suprasti pabėgėlių integracijos reikšmę, kiek tai prisideda prie tolerantiškos, atviros ir brandžios Lietuvos visuomenės kūrimo, bet ir kaip pabėgėlių integracijos sėkmei daro įtaką Lietuvos teisinė aplinka. Imtis nagrinėti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą, skatina keletas toliau nurodomų priežasčių:

1. Įgyvendinant integracijos programą svarbu suvokti: kas yra pabėgėlis; kodėl jis atsiranda vienoje ar kitoje šalyje ir prašo prieglobsčio; išsiaiškinti kas yra šitos srities administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas. Taigi būtina išsiaiškinti pabėgėlio, jo integracijos Lietuvoje ir administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo, sampratas.

2. Nuo pat integracijos programos įgyvendinimo pradžios galvota, kaip ne savo noru tėvynę palikusius užsieniečius integruoti į visuomenę, kaip jiems padėti susikurti saugią ir palankią aplinką dirbti ir gyventi, t.y. išsiaiškinti pabėgėlių integracijos ypatumus Lietuvoje ir kaip šios srities teisinis reguliavimas padeda ar trukdo užtikrinti sėkmingą pabėgėlių integraciją į mūsų visuomenę.

Konsultuojantis su socialinių paslaugų įstaigų ir nevyriausybinėmis organizacijų (toliau – NVO), dirbančių pabėgėlių integracijos srityje, darbuotojais, aiškėja situacija, kad socialinė statistika apie sėkmingai Lietuvoje integravusius pabėgėlius nevedama. Integracijos srityje dirbantys socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai pokalbių su jais metu patikina, kad pabėgėliai ir prieglobstį gavę užsieniečiai dažniausiai iš Lietuvos išvyksta dar nepasibaigus integracijos programai. Kaip pavyzdį galima pateikti Klaipėdos miesto statistiką, kuri parodo, kad

⁶ Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2003/9/EC „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“ // Europos komisija. 2003-01-27.

⁷ Socialinės ekonomikos institutas. Prieglobsčio prašytojų socialinė ir profesinė integracija//Galimybių studijos ataskaita. Kaunas, 2005.

⁸ Pvz., 2004 m. ji buvo iš esmės keičiama, naikinant iki tol galiojusį įstatymą dėl pabėgėlio statuso ir inkorporuojant atitinkamas normas į naują įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties redakcija. Kartu su tuo buvo panaikinta daug senų ir priimta daug naujų poįstatyminių teisės aktų.

integracijoje Klaipėdos mieste dalyvavo 83 prieglobstį gavę užsieniečiai, iš jų vienas pabėgėlis. Pasibaigus arba dar nepasibaigus integracijai iš Klaipėdos išvyko 82 prieglobstį gavę užsieniečiai, ir šiuo metu ten likęs gyventi tik 1 pabėgėlis⁹. Panaši situacija yra ir kituose Lietuvos savivaldybėse, kurios įgyvendino ir/ar įgyvendina prieglobstį gavusių užsieniečių ir pabėgėlių integracijos programas. Taigi kyla klausimas, kodėl asmenys, kuriems nuo vienerių iki penkerių metų buvo teikiama Lietuvos valstybės pagalba, palieka ją pasibaigus arba dar net nepasibaigus paramai.

3. Asmenų, kurie gauna pabėgėlio statusą Lietuvoje skaičius ir pabėgėlių skaičiaus mažėjimas po to kai baigiasi integracijos programa, rodo, kad teisinė aplinka ir integracijos praktika Lietuvoje, gali būti nepakankamai veiksminga, tam, kad pabėgėliai sėkmingai integruotųsi į Lietuvos visuomenę. Lietuvoje nerenkama statistika apie sėkmingai besiintegruotus pabėgėlius ir atlikta nedaug tyrimų, kurie atskleistų pabėgėlių integracijos problemas, aptartų pabėgėlių sėkmingo integravimosi į Lietuvos visuomenę atvejus ir pabėgėlių integracijos gerosios praktikos pavyzdžius. Kokybinių tyrimų, kurių metu būtų apklausiami specialistai (ekspertai), dirbantys integracijos srityje, atlikta nepakankamai, antra vertus dauguma jų atlikti prieš kelis metus.

Taigi **probleminis klausimas:** Ar pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas įgyvendinant jį praktikoje yra pakankamai veiksmingas?

Tikslas – Atskleisti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą, išsiaiškinant integracijos ypatumus, kylančias problemas, integracijos gerąją praktiką ir aptariant integracijos gerinimo galimybes.

Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą išskelti šie **uždaviniai:**

1. Išsiaiškinti pabėgėlių integracijos ir pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo sampratas.
2. Atskleisti pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumus Lietuvoje ir aptarti pabėgėlių integracijos Lietuvoje teisinės aplinkos veiksmingumo vertinimo principus.
3. Išnagrinėti pabėgėlių integracijos Lietuvoje gerosios praktikos įtaką administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumui.
4. Atlikti kokybinį tyrimą apklausiant specialistus, dirbančius pabėgėlių integracijos srityje.

Tyrimo objektas Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas.

⁹ Stankaitienė D., Buivydaitė E. ir kt. BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centro veiklos ataskaita už 2010 I pusmetį // <http://parama.klaipeda.lt>; Prisijungimo laikas: 2010-07-14.

Tyrimo dalykas Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimo veiksmingumas: integracijos problemos, geroji praktika ir integracijos veiksmingumo gerinimo galimybės.

Darbe keliama **hipotezė** Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas įgyvendinant jį praktikoje yra nepakankamai veiksmingas.

Tyrimo etapai: Tyrimo procesas apima šiuos etapus:

- Mokslinės literatūros, susijusios su diplominio darbo tema bei probleminiais tyrimo klausimais, rinkimas ir analizė vyko 2010 m. rugsėjo – lapkričio mėn.
- Pusiau struktūruoto interviu klausimų sudarymas vyko 2010 m. lapkričio mėn.
- Apklausos realizavimas, duomenų rinkimas vyko 2010 m. lapkričio mėn.
- Diplominio darbo tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas vyko 2010 m. lapkričio mėn.

Darbe panaudoti metodai:

- *Teorinėje dalyje* taikomi: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizė pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo veiksmingumui įvertinti, statistinių duomenų apie pabėgėlio statuso suteikimą analizė, pabėgėlių gerosios praktikos ir sėkmingos integracijos galimybių analizė.

- *Vykdamas kokybinį tyrimą* buvo taikomi: pagilintas pusiau struktūruotas individualus interviu, apklausiant ekspertus, t.y. valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų specialistus, teikiančius socialines paslaugas ir vykdančius prieglobsčio bei integravimo programas.

Siekiant geriau atskleisti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą, išsiaiškinti integracijos ypatumus, kylančias problemas ir integracijos gerąją praktiką bei aptarti integracijos gerinimo galimybes buvo atliktas kokybinis tyrimas ir apklausti 6 ekspertai.

Kokybinio tyrimo tikslas: Atlikti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo kokybinį tyrimą, apklausiant specialistus, dirbančius integracijos srityje. Siekiant užsibrėžto tikslo, buvo parengtas interviu ekspertams iš 10 klausimų ir atliktas kokybinis tyrimas.

Kokybinio tyrimo metodas: Vykdydama kokybinį tyrimą autorė taikė pagilintą pusiau struktūruotą individualų interviu ir apklausė ekspertus, t.y. valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų specialistus, teikiančius socialines paslaugas ir vykdančius prieglobsčio bei integravimo programas. Pasak Luobikienės I., „kokybinis tyrimas yra suvokimo procesas, kuris grindžiamas individualiomis metodologinėmis žmonių socialinių problemų tyrimo tradicijomis.

Tyrėjas sukonstruoja kompleksinį, holistinį paveikslą, analizuoja žodžius, išsamiai perduoda informantų požiūrius, bei atlieka tyrimą natūralioje aplinkoje¹⁰.

Tiriamųjų imtis bei atrankos metodas: Kokybinio tyrimo metu apklausti 6 ekspertai iš Lietuvos socialinių paslaugų įstaigų ir kitų institucijų, dirbančių su pabėgėliais. Kadangi su pabėgėliais dirba labai nedidelis skaičius ekspertų, t.y. socialinių darbuotojų ir kitų specialistų, su kiekvienu iš jų buvo asmeniškai susitarta dėl interviu ir gautas jų sutikimas.

Tyrimo imtis yra netikimybinė tikslinio formavimo. Tyrėjas pasirinkdamas tikslinį grupės formavimą, į tyrimą siekia įtraukti tuos asmenis, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Taip „atrenkami tyrimui dalyviai, priklausomai nuo specifinių tyrimo tikslų“¹¹.

Bendra kokybinio tyrimo charakteristika: Tyrimas buvo atliktas mikrolygiu, t.y. interviu metodu apklausiami 6 ekspertai iš Lietuvos socialinių paslaugų įstaigų ir kitų institucijų, dirbančių su pabėgėliais. Pasirinkti ekspertai, kurie remdamiesi savo darbine patirtimi gali padėti atskleisti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą, išsiaiškinant integracijos metu kylančias problemas, integracijos gerąją praktiką ir aptariant integracijos gerinimo galimybes.

Kokybinio tyrimo populiacija: ekspertai iš Lietuvos socialinių paslaugų įstaigų ir kitų institucijų, dirbančių su pabėgėliais.

Tikroji kokybinio tyrimo populiacija: tyrimo tikslui pasiekti buvo pasirinkta apklausti: ekspertus, dirbančius Ruklos pabėgėlių priėmimo centre, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijoje, Elektrėnų socialinių paslaugų centre, Klaipėdos socialinės paramos centre, Lietuvos Caritas dienos centre Pabradėje.

Kokybinio tyrimo atrankos rėmai: tyrimo dalyviai buvo atsirenkami netikimybinio būdu. Tyrėja ieškojo ekspertų taikydama tikslinės grupės formavimo metodą. Didesniam objektyvumui pasiekti stengtasi respondentus (ekspertus) pasirinkti bent iš 5 socialinių paslaugų įstaigų, dirbančių su pabėgėliais.

Respondentų charakteristika. Siekiant išlaikyti konfidencialumą, tyrimo respondentų vardai yra pakeisti. Demografiniai duomenys pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Respondentų (ekspertų) demografiniai duomenys.

Eil. Nr.	Tyrimo dalyvio vardas	Dalyvio amžius	Išsilavinimas	Socialinio darbo su pabėgėliais patirtis
1.	Saulė (vardas pakeistas)	48 m.	Aukštasis universitetinis soc. darbo magistras	7 m.
2.	Skaistė (vardas pakeistas)	40 m	Aukštasis universitetinis	14 m.
3.	Saulius (vardas pakeistas)	Virš 30 m.	Vidurinis, studijuoja VDU	7 m.

¹⁰ Luobikienė I. Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. Kaunas: KTU, 2000. P. 98-144, 147-150.

¹¹ Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Technologija, 2002.

4.	Sandra (vardas pakeistas)	26 m.	Aukštasis universitetinis	4-5 m.
5.	Sonata (vardas pakeistas)	42 m.	Aukštasis universitetinis, socialinių mokslų magistras	7 m.
6.	Simona (vardas pakeistas)	29 m.	Aukštasis	7 m.

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, demografinius duomenis.

Kokybinio tyrimo instrumentas: Empirinis tyrimas atliktas realizuojant kokybinį pusiau struktūruotą interviu metodą, pasitelkiant 10 atviro tipo klausimų ekspertams. Šis tyrimas patogus tuo, kad nedidelis apklaustųjų respondentų kiekis ir gauti išsamūs atsakymai. Pasak K. Kardelio „kokybinių duomenų analizė remiasi analogiškais duomenų analizės metodais. Vienas jų yra nuolatinis lyginamasis metodas, kurio esmę sudaro duomenų skirstymas ir kodavimas pagal kategorijas per visą jų rinkimo laikotarpį“¹². Struktūruoto interviu anketa pateikta I priede.

Apklaustos organizavimas. Parengtas klausimynas buvo el. paštu išsiųstas į atrinktas įstaigas, kuriuos dirba su pabėgėliais. Įstaigų vadovams ar kitiems darbuotojams parengtas kreipimosi laiškas, o vėliau paskambinta telefonu ir susitarta dėl interviu laiko. Įstaigos ir organizacijos parinktos taip, kad būtų apklausti darbuotojai ne mažiau kaip iš 5 centrų, esančių skirtinguose Lietuvos miestuose.

Tyrimo duomenys apibendrinti bei pateikti lentelių pavidalu prieduose (žr. 6-15 lenteles, 2-11 priedus). Tyrimo duomenų analizė yra integruota į viso tyrimo atskiras dalis.

Duomenų rinkimo metodas

Duomenys rinkti, realizuojant pusiau struktūruotą interviu, remiantis kokybinio interviu metodiniais nurodymais, kai „interviu klausimai užduodami nuosekliai – nuo pradinio iki baigiamojo, kuomet užduodamas pirmos temos atveriantis klausimas. Tyrėjas vadovavo interviu ir buvo sudaręs klausimyną, kurį siekė aptarti su tiriamuoju. Interviu struktūra nėra griežta, t.y. sąlygas aptaria abu interviu dalyviai – tyrėjas ir apklausiamasis. Interviu papildomai naudojami įvadiniai ir baigiamieji klausimai, kurie atliekant duomenų analizę nenaudojami, taip pat šalutiniai klausimai, kurių metu informacija patikslinama“¹³.

Duomenų analizės metodas

Duomenys analizuoti, naudojantis „kokybine turinio (content) analize, kuri remiasi šiais žingsniais:

- Tyrėjas kelis kartus skaito tekstą, siekdamas suvokti tekstą, jo prasmę ir nesiremia savo išankstinėmis nuostatomis;

¹² Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Technologija, 2002.

¹³ Girdzijauskienės S. Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2006. P.

- Tekstas „išardomas“ į atskiras dalis, kuriose atsispindi esminiai aspektai ir kontekstai, kuriame šie aspektai egzistuoja;

- „Išardytas“ tekstas pateikiamas atskirais teiginiais;
- Kiekvienam teiginiui suformuojama atskira subkategorijas;
- Kelioms subkategorijoms suformuojama kategorija¹⁴.

Interviu atsakymai buvo užrašomi „mp 3“ grotuvo diktofonu. Šis tyrimas turėjo ir privalumų ir trūkumų, kaip ir kiti tyrimo metodai. Interviu privalumai pastebėti atliekant tyrimą:

- Užtikrinamas respondento anonimiškumas, konfidencialumas. Dalis respondentų, t.y. 2 ekspertai teigė, kad jie sutinka, kad jų nuomonė būtų išdėstyta pateikiant jų vardą ir pavardę, tačiau buvo nuspręsta respondentų duomenų neviešinti.

- Interviu metu tyrimo klausimus galima patikslinti, išvengiama klausimų dviprasmiškumo.
- Galima užduoti papildomus klausimus, kurie išskyla interviu su respondentais metu.

Taip gaunama tikslesnė ir išsamesnė informacija.

- Buvo galima stebėti respondentų reakciją, mimiką, kadangi interviu buvo užrašinėjamas diktofonu.

- Interviu fiksavimas diktofonu yra tikslus informacijos užrašymas.

Interviu trūkumai pastebėti tyrimo metu:

- Kai kuriuos respondentus interviu pradžioje trikdė diktofonas.
- Atliekant interviu reikalingos didelės laiko sąnaudos.

Realizuojant pusiau struktūruotą interviu 6 ekspertams iš Lietuvos socialinių paslaugų įstaigų ir kitų institucijų, dirbančių su pabėgėliais buvo pateikti 10 klausimų. Pusiau struktūruoto interviu schema pateikta 11 priede 15 lentelėje. Šių klausimų atsakymų analizė pateikta kiekvienoje darbo dalyje, integruojant jų atsakymus į tam tikrą tiriamąją dalį, o tyrimo rezultatų suvestinė pateikta prieduose. Tyrimo metu kartais buvo naudojami atveriantys klausimai, kurie tiksliai neatspindi nagrinėjamų uždavinių, tačiau padėjo ekspertams atsiverti interviu metu, todėl jie tyrimo analizėje nenagrinėjami. Toks klausimas buvo pats pirmas klausimas: Kodėl Jūs dirbate pabėgėlių integracijos srityje? Tai buvo pradinis klausimas, kuriuo buvo bandoma suteikti ekspertui galimybę atsiverti, todėl jis nebus nagrinėjamas.

Tyrimo etapai: Tyrimo procesas apima šiuos etapus:

- Mokslinės literatūros, susijusios su magistro baigiamojo darbo tema bei problemineis tyrimo klausimais, rinkimas ir analizė vyko 2010 m. rugsėjo – lapkričio mėn.
- Pusiau struktūruoto interviu klausimų sudarymas vyko 2010 m. lapkričio mėn.

¹⁴ Žydžiūnaitė V. Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija: slaugytojų veiklos požiūriu: monografija. Kaunas: Judex, 2005.

- Apklausos realizavimas, duomenų rinkimas vyko 2010 m lapkričio mėn.
- Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas vyko 2010 m. lapkričio mėn.

Darbo struktūra: Darbo struktūrą sudaro šešios dalys:

Įvade aptartas magistro darbo temos aktualumas, išryškinta problema, apibrėžtas tikslas ir numatyti uždaviniai jam pasiekti, suformuluota hipotezė, pateikti tyrimo metodai ir jų pasirinkimo logika. 1 skyriuje išsiaiškinta pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata. 2 skyriuje atskleisti pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo ypatumai Lietuvoje ir aptartas pabėgėlių integracijos Lietuvoje teisinės aplinkos veiksmingumo vertinimas. 3 skyriuje išnagrinėta pabėgėlių integracijos Lietuvoje gerosios praktikos įtaka administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumui. Taip pat pateiktos išvados ir pasiūlymai.

Šaltiniai: Darbas paruoštas remiantis įvairių Lietuvos ir užsienio autorių darbais, LR įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir kitais lydimaisiais aktais, moksliniais straipsniais bei empirinio (kokybinio) tyrimo metu gautais rezultatais.

1. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS LIETUVOJE ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO VEIKSMINGUMO YPATUMAI

1.1. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje samprata

Nors šiame darbe autorė turėtų kalbėti tik apie asmenis, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, apie jų integraciją į Lietuvos visuomenę ir teisinę aplinką, tačiau nagrinėjant teisinę aplinką terminai pabėgėlis ir prieglobstį gavęs užsienietis neretai persidengia. LR 2004 m. balandžio 29 d. įstatyme Nr. IX - 2206 „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 str. 18 d. apibrėžta, kad „pabėgėlis – užsienietis, kuriam šio Įstatymo nustatyta tvarka suteiktas pabėgėlio LR statusas“¹⁵, tačiau „kiekvienas pabėgėlis visų pirma yra prieglobsčio prašytojas. Taigi siekiant pasaugoti pabėgėlius, su prieglobsčio prašytojais turi būti elgiamasi taip, lyg jie būtų pabėgėliai tol, kol nustatomas jų statusas“¹⁶.

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijos 14 straipsnyje, teigiama, kad: kiekvienas turi teisę kitose šalyse ieškoti prieglobsčio nuo persekiojimo ir juo naudotis; šia teise negali būti naudojama, kai persekiojama tikrai dėl nepolitinių nusikaltimų arba veiksmų, prieštaraujančių Jungtinių Tautų tikslams ir principams¹⁷. Konvencijoje „Dėl pabėgėlių statuso“ sąvoka "pabėgėlis nusako asmenį, kuris:

- buvo laikomas pabėgėliu pagal 1926 m. gegužės 12 d. ir 1928 m. birželio 30 d. susitarimus arba pagal 1933 m. spalio 28 d. ir 1938 m. vasario 10 d. konvencijas, 1939 m. rugsėjo 14 d. protokolą arba Tarptautinės pabėgėlių reikalų organizacijos įstatus;
- dėl įvykių, buvusių iki 1951 m. sausio 1 d., arba dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų dėl tokių įvykių negali ar bijo į ją grįžti“¹⁸.

Migracijos departamento (toliau – MD) prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau –VRM) savo internetiniame tinklalapyje pateikia paaiškinimą kas yra pabėgėlis. Ten nurodyta, kad „pabėgėlis – tai užsienietis (užsienio šalies pilietis arba asmuo be pilietybės), kuris dėl patirto persekiojimo savo kilmės valstybėje arba dėl baimės patirti tokį persekiojimą negali naudotis

¹⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 29 d. 2 str. 18 d.; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

¹⁶ UNHCR. An overview of protection issues in Western Europe: legislative trends and position taken by UNHCR. Vol. 1, Nr. 3, 1995.

¹⁷ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III) // Valstybės žinios. 2006-06-17, Nr. 68-2497 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=278385&p_query=&p_tr2=; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

¹⁸Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12 // www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

savo kilmės šalies gynyba. Toks persekiojimas turi būti susijęs su rase, religija, tautybe, priklausymu tam tikrai socialinei grupei ar politiniais įsitikinimais“¹⁹.

Knygoje „Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymo metodinės priemonės, įgalinančios lengviau integruoti trečiųjų šalių piliečius“ pabrėžiama, kad „pradedama suprasti, kad imigrantams (pabėgėliai taip pat priskiriami imigrantams) apsigyvenus ir įsikūrus šalyje, jie turi rasti *galimybių* pilnavertiškai politine ir ekonomine prasme dalyvauti visuomenės institucijų sistemoje, plėtoti tarpgrupinius socialinius kontaktus su daugumos visuomene ir įsitraukti į visuomenės gyvenimo socialinę ir kultūrinę sferą“²⁰.

Valstybės siekdamas „palengvinti pabėgėlių padėtį, turėtų surasti ilgalaikius jų problemų sprendimo būdus. Tokiais būdais laikoma savanoriška repatriacija, integracija prieglobsčio valstybėje arba perkėlimas į trečiąją šalį“²¹. Šiame darbe bus kalbama tik apie antrąjį problemų sprendimo būdą, t.y. pabėgėlių integraciją.

Vienas iš terminų, kuriuos turime aptarti yra ***pabėgėlių integracija Lietuvoje***. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM) tinklalapyje nurodyta, kad „***socialinė integracija*** – tai *procesas*, kurio metu prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat galimybės išlaikyti save ir dalyvauti visuomenės gyvenime kaip ir kitiems visuomenės nariams. Integracijos kryptys yra šios: laikinai apgyvendinti; organizuoti švietimą; organizuoti užimtumą; užtikrinti socialinę apsaugą bei sveikatos apsaugą; informuoti visuomenę apie prieglobstį gavusius užsieniečius, siekiant užkirsti kelią jų izoliacijai, visuomenės ksenofobijai ir skatinti toleranciją. Paramos integracijai sritys yra šios: valstybinės kalbos mokymas; švietimas; užimtumas; aprūpinimas gyvenamąja patalpa; socialinė apsauga; sveikatos apsauga; visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją“²².

Kaip teigiama Tarptautinės pabėgėlių teisės vadove, „***integracija*** prieglobstį suteikusioje šalyje yra:

- ilgalaikis pabėgėlių problemų sprendimo *būdas*, susijęs su jų nuolatiniu įsikūrimu pirmąjį prieglobstį suteikusioje šalyje.
- Jungtinių Tautų (toliau – JT) vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos statute, kaip vienas iš pabėgėlių problemų sprendimo *būdų* minima jų asimiliacija naujuose šalies bendruomenėse. Pabėgėlių konvencijoje numatyta, kad valstybės pagal *galimybę* padeda pabėgėliams asimiliuotis ir natūralizuotis. Daugelis šalių, visų pirma tos, kurios yra įpratusios priimti imigrantus, sudaro *galimybę* pripažintiems pabėgėliams natūralizuotis įprasta tvarka“²³.

¹⁹ Prieglobstis. MD prie LR VRM tinklalapis // www.migracija.lt/index.php?799586454; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

²⁰ VŠĮ Nacionalinės regionų plėtros agentūros projekto „Viešojo sektoriaus darbuotojų ir darbdavių tarpkultūrinių kompetencijų ir gebėjimų stiprinimas, lengvinant trečiųjų šalių piliečių integracijos procesą“. Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymo metodinės priemonės, įgalinančios lengviau integruoti trečiųjų šalių piliečius // Metodinis leidinys. 2009. P. 16.

²¹ UNHCR. Agenda for protection. Second edition, March 2003, A/AC.96/965/Add. 1. P.15.

²² LR SADM tinklalapis // www.socmin.lt/index.php?1309632676; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

²³ Tarptautinės pabėgėlių teisės vadovas. Ženeva: Šveicarija, 2001. P. 126, 77.

Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį LR, integracijai tvarkos apraše (toliau – Integracijos tvarka) pasakyta, kad „užsieniečių, gavusių prieglobstį, **integracija** – konkretaus asmens (šeimos) adaptacijos svetimoje aplinkoje *procesas*, kuris prasideda Pabėgėlių priėmimo centre (toliau – PPC) ir tęsiamas savivaldybių teritorijoje ir kurio metu asmeniui (šeimai) pagal poreikius suteikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos, kad asmuo (šeima) galėtų įsijungti į bendruomenę ir darbo rinką“²⁴. Šio aprašo sąvokose nurodyta, kad „prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat *galimybės* išlaikyti save ir dalyvauti visuomenės gyvenime, kaip ir kitiems visuomenės nariams“²⁵, nes „jiems skiriama parama pinigais: vienkartinėi įsikūrimo pašalpai, pašalpai gyvenamųjų patalpų nuomai, būsto šildymui, šaltam bei karštam vandeniui, dujoms, elektros energijai ir kitoms komunalinėms paslaugoms apmokėti; piniginei pašalpai būtiniausioms reikmėms; pašalpai mokyklinio amžiaus vaikams būtiniausiems mokykliniams reikmenims įsigyti; lėšos ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui ikimokyklinio ugdymo įstaigose apmokėti; išmokoms vaikams iki 3 metų, jeigu jie nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų; sveikatos draudimui; ir suteikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos pagal poreikius. Būtina pabrėžti, kad ten pat teigiama „stiprinamas tarpinstitucinis *bendradarbiavimas* ir *bendradarbiaujama* su MD prie LR VRM, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie LR VRM Užsieniečių registracijos centru (toliau – URC), kitomis valstybės institucijomis“²⁶.

ES institucijos yra išleidusios kelis Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams leidimus, kuriuose aptariama imigrantų, t.t. ir pabėgėlių, integracijos politika. Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidime teigiama, kad:

- „**integracija** yra dinamiškas dvipusis visų imigrantų ir valstybių narių gyventojų abipusio prisitaikymo *procesas*;

- **integracija**, susijusi su pagarba pagrindinėms Europos Sąjungos vertybėms“²⁷.

Kaip teigia tarptautinės vystymo bendrijos „Aktyvi prieglobsčio prašytojų partnerystė“ nariai, „sėkminga **pabėgėlių integracija** priimančioje šalyje iš esmės reiškia, kad žmonės ištrūkę iš baisių sąlygų gimtose šalyse ir dažnai būdami fiziškai ir psichologiškai sužaloti, atgauna *gebėjimą* ir galias laisvai funkcionuoti naujoje aplinkoje“²⁸.

²⁴ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157–5741; 2006, Nr. 5–167; 2009, Nr. 83–3449.

²⁵ Ten pat.

²⁶ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157–5741; 2006, Nr. 5–167; 2009, Nr. 83–3449.

²⁷ Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidimas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2010. P.164.

²⁸ Tarptautinė vystymo bendrija. Aktyvi prieglobsčio prašytojų partnerystė. Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas, 2007. P.19.

Kokybinio tyrimo metu siekta išsiaiškinti kaip ekspertai supranta pabėgėlių integraciją Lietuvoje. Išanalizavus interviu turinį išskirta viena *kokybinė kategorija: samprata*. Kategorija yra orientuota į tai, kaip galima būtų apibūdinti ***pabėgėlių integraciją Lietuvoje***. Tyrime išryškėja 5 subkategorijos: *gebėjimas, procesas/veikla, būdas, galimybė, sąlygos* (žr. 2 priedą, 6 lentelę). Atliktame tyrime išaiškėjo, kad ekspertų nuomonė apie tai kas yra pabėgėlių integracija Lietuvoje ne visuomet vienoda. Apibūdindami pabėgėlių integraciją Lietuvoje 3 ekspertai pasisako, kad tai yra *gebėjimas*: „...*žmonių gebėjimas savarankiškai gyventi visuomenėje, kurioje jie yra pasiprašę prieglobsčio ir kuriems jis yra suteiktas.*“(4), „...*gebėjimas pritapti toje visuomenėje ir, kad galėtų gyventi kaip pilnateisis tos visuomenės narys...*“(5), „...*sugebėjimas patenkinti ne tik bazinius, bet ir savirealizacijos ir kitus poreikius...*“(4), „...*puiki integracija, kada žmogus geba atrasti savo vietą visuomenėje ir gali pilnai apsirūpinti, tiek pats, tiek aprūpinti savo šeimą...*“(4), „*pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių gebėjimų tapti visaverčiais mūsų visuomenės nariais stiprinimas yra vienas iš svarbiausių jų integracijos Lietuvoje tikslų.*“(1).

LR teisės aktuose neakcentuojama, kad pabėgėliui būtini kokie nors *gebėjimai*, tam kad integruotųsi Lietuvoje, tačiau dauguma priemonių, kuriuos yra finansuojamos iš LR biudžeto ar ES lėšų, yra nukreiptos į pabėgėlių *gebėjimų* integruotis į LR visuomenę, didinimą. Kaip teigiama Klaipėdos miesto gerosios patirties vadove, „įgyvendinant integracijos programą ir ES finansuotus projektus buvo naudojami įvairūs metodai ir priemonės, gerinantys pabėgėlių integraciją, tame tarpe ugdantys pabėgėlių bendruosius ir specialiuosius *gebėjimus*. Būtina pabrėžti, kad pabėgėlių ir prieglobstį gavusio užsieniečio ar jo šeimos integraciją įgyvendinančioms institucijoms skiriamos lėšos atskiroms priemonėms įgyvendinti, t.y. pabėgėlių *gebėjimams* kalbėti lietuviškai, profesiniams gebėjimams didinti“²⁹.

3 ekspertai interviu teigia, kad tai yra procesas/veikla: „...*yra labai ilgas procesas...*“(3), „...*ilgalaikė veikla, kuri priklauso nuo žmogaus, nuo valstybės noro, nuo visų aplinkybių...*“(3), „...*integracija yra sudėtingas procesas...*“(1), „...*yra jų adaptacijos į visuomenę procesas, o tai reiškia, kad juos priima visuomenė, jie priima visuomenę, jie prisitaiko, mokosi, dirba.*“(2), „...*pabėgėlio adaptacijos procesas, kuriame būtinas daugelio institucijų bendradarbiavimas ir geranoriškumas.*“(1).

1 ekspertas teigia, kad integracija – būdas: „...*pabėgėlių problemų sprendimo būdas, susijęs su jų nuolatiniu įsikūrimu pirmąjį prieglobstį suteikusioje šalyje...*“(1), „...*nuoširdus bendradarbiavimas yra galbūt vienintelis visavertis pabėgėlių problemų sprendimo būdas...*“(1).

²⁹ BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija į Klaipėdos miesto bendruomenę: teisinė aplinka, statistika, socialinio darbo ir kiti metodai ar priemonės. 6-rių metų socialinio darbo, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams, gerosios patirties vadovas. Klaipėda: Druka, 2008.

3 ekspertai akcentuoja, kad tai yra galimybė: „...tuo pačiu galimybė pabėgėliams natūralizuotis įprasta tvarka.”(1), „...atvažiuavęs į Lietuvą ir gavęs apsaugą gali susikurti savo verslą ir pradėti dirbti. Tuomet jam valstybės paramos net nereikia...“ (3), „... suteikta galimybė užsienio šalių piliečiams, kurie negali dėl tam tikrų priežasčių gyventi savo šalyje...“ (5).

Viena iš sąlygų, padedančių geriau suprasti pabėgėlius, o tuo pačiu paskatinti pabėgėlių problemų supratimą, yra institucijų/organizacijų, įgyvendinančių integracijos programas, socialinių ir kitų darbuotojų mokymai, gerosios patirties sklaidos renginiai ir atskirų bendruomenių ir visuomenės nuolatinis informavimas apie pabėgėlius, jų problemas ir jiems teikiamą paramą. Integracijos tvarkos apraše numatyta, kad „Socialinių paslaugų priežiūros departamentas: organizuoja savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų (toliau – Integraciją įgyvendinančios institucijos), kitų institucijų ir įstaigų darbuotojų, socialinės integracijos srityje dirbančių užsieniečių, gavusių prieglobstį, mokymą ir kvalifikacijos tobulinimą; informuoja visuomenę apie užsieniečius, gavusius prieglobstį, siekdamas užkirsti kelią jų izoliacijai, visuomenės ksenofobijai, ir skatina toleranciją; keičiasi su užsienio šalimis gerosios praktikos patirtimi“³⁰.

3 ekspertai teigia, kad pabėgėlių integracija tai – sąlygos: „...tam, kad integruoti pabėgėlius, reikia juos suprasti. Ir suprasti reikia ne tik ekonominę situaciją, bet ir jausmus, kuriuos jie jaučia...“ (1), „... šiam tikslui pasiekti reikia institucijų specialistų, atsakingų už integraciją ir pabėgėlių bendradarbiavimo. Jis yra ne tik kad būtinas, bet privalomas...“ (1), „... pabėgėliams sudarytos visos sąlygos integruotis Lietuvoje...“ (6), „... sudaromos visos sąlygos socialinės, materialinės, ekonominės ir visos kitos...“ (2).

Apibendrinant galima teigti, kad: „**pabėgėlių** (užsieniečių, gavusių prieglobstį) **integracija** – konkretaus asmens (šeimoms) adaptacijos svetimoje aplinkoje savivaldybių teritorijoje procesas, kurio metu asmeniui (šeimai) pagal poreikius suteikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos, kad asmuo (šeima) galėtų įsijungti į bendruomenę ir darbo rinką“³¹, o „**socialinė integracija** – tai procesas, kurio metu prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat galimybės išlaikyti save ir dalyvauti visuomenės gyvenime kaip ir kitiems visuomenės nariams“³². Apibūdinami **pabėgėlių integraciją Lietuvoje** ekspertai nurodė, kad tai: pabėgėlių gebėjimas integruotis, specialistų gebėjimas juos integruoti, bendruomenių ir visos visuomenės narių gebėjimas juos toleruoti antra vertus tai yra galimybių

³⁰ BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija į Klaipėdos miesto bendruomenę: teisinė aplinka, statistika, socialinio darbo ir kiti metodai ar priemonės. 6-rių metų socialinio darbo, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams, gerosios patirties vadovas. Klaipėda: Druka, 2008.

³¹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

³² LR SADM tinklalapis // www.socmin.lt/index.php?1309632676; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

integruotis sudarymas ir gebėjimas tomis galimybėmis pasinaudoti. Lietuvos teisės aktuose ir ekspertų pateikta pabėgėlių integracijos sampratos viena kitą papildo ir sutampa su ES Integracijos vadove politikos kūrėjams ir vykdytojams pateikta samprata, kur nurodyta, kad „integracija yra dinamiškas dvipusis visų imigrantų ir valstybių narių gyventojų abipusio prisitaikymo procesas“³³.

1.2. Pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata

Kitas svarbus terminas, kurį turime išsiaiškinti šiame darbe yra **teisinio reguliavimo veiksmingumas**. Pasak A.Vaišvilos, „**teisinis reguliavimas** yra vienas iš svarbiausių ir pradinių teisės kategorijų. Teisinis reguliavimas – tai tokia socialinio reguliavimo rūšis arba forma, kai teisinis poveikis žmonių elgesiui daromas teisės normomis“³⁴. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiamas toks žodžio „**veiksmingas**“ paaiškinimas – „gerai veikiantis, paveikus, efektyvus“³⁵.

Kaip teigia A. Vaišvila, „**teisinio reguliavimo veiksmingumas**, tai teisinio poveikio žmonių elgesiui rezultatyvumas“³⁶. V. Šlapkauskas pabrėžia, kad „šiuolaikinės teisės socialinio veiksmingumo sampratos kriterijai turėtų būti žmogaus apsaugos (teisės socialinės paskirties) užtikrinimo laipsnis, visuomenė grupių interesų dermės ir jų teisinio įgyvendinimo galimybių laipsnis, bendruomenišką visuomenės raidą skatinančių teisinių priemonių apimtis. Vienas svarbiausių teisės socialinio veiksmingumo kriterijų turėtų būti visuomenės santarvės užtikrinimas“³⁷.

K. Kruminiene akcentuoja, kad „kad „teisei svarbu reglamentuoti ne patį žmogaus elgesį, o suderinti asmens teisių saugą, socialinę santarvę, stabilumą bei rimtį, nes tai yra tikrieji kiekvieno teisinio reguliavimo tikslai. Veiksminga teisė palaiko visuomenėje teisingumą visomis jo prasmėmis. Teisė privalo ieškoti vidinio vienijimosi su valstybe galimybės, teisės institucionalizacija – tai jos socialinio veiksmingumo užtikrinimas“³⁸.

Ta pati autorė, teigia, kad „teisės, kaip ir bet kurio kito reiškinių, **veiksmingumas** neišvengiamai matuojamas ekonominiais (plačiaja prasme) kriterijais, vertinant, kiek pasistūmėta tikslo link. Kitaip tariant, teisė yra socialiai veiksminga, jei padeda priartinti prie tikslo, ir socialiai neveiksminga, jei nepadeda.“³⁹.

³³ Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidimas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras. 2010. P. 164.

³⁴ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.

³⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius 2000. P. 918.

³⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.

³⁷ Šlapkauskas V. Teisės socialinio veiksmingumo sampratos tyrimas // www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-47.pdf; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

³⁸ Kruminiene K. Teisės socialinis veiksmingumas // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2006. 2(7), P. 94-97.

³⁹ Ten pat.

Teisinės sistemos pagalbos kokybė ir *veiksmingumas pabėgėlių integracijos* atveju siejami su valstybės garantuojamos ir teikiamos socialinės pagalbos sistemos *veiksmingumu*.

Kaip teigiama Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2 leidime:

- „patirtis rodo, kad integravimo praktika yra *veiksmingesnė* tuomet, kai ji grindžiama aiškia politine nuostata, t.y. kad spręsti imigrantų integracijos klausimą yra ne „prabanga“, o tiesiog viena iš užduočių, kurią institucija turi atlikti atsižvelgdama į tai, kad jos klientai, nariai ar suinteresuotos šalys kultūros atžvilgiu tampa vis įvairesni;

- politinė valia yra viena iš integravimo varomųjų jėgų. Juo glaudžiau politinės organizacijos ir įstaigos yra susijusios su imigrantais, juo aktyviau jos stengiasi diegti integravimą;

- vietos integracijos politika yra *veiksmingesnė*, jei yra grindžiama visos bendruomenės parama.⁴⁰

Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidime akcentuojama, kad „*galimybės* imigrantams tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos šalies piliečiams ir nediskriminuojant kreiptis į institucijas, o taip pat naudotis tiek privačiomis, tiek viešosiomis prekėmis ir paslaugomis sudarymas yra esminė *sąlyga* siekiant geresnės integracijos“⁴¹.

Viešojo administravimo įstatymo 3 str. 20 d. apibrėžta, kad „viešoji paslauga - valstybės ar savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų bei organizacijų veikla, teikianti gyventojams *socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas*“⁴². Taigi pabėgėlių integracijos metu teikiamos paslaugos irgi yra viešosios paslaugos. Nemaža dalis integracijos metu pabėgėliams teikiamų paslaugų yra priskiriamos prie socialinių paslaugų, todėl būtina paminėti, kad LR socialinių paslaugų įstatymo 5 straipsnyje numatyta, kad teisę į socialines paslaugas turi ne tik LR piliečiai, bet ir „užsieniečiai, tarp jų ir asmenys be pilietybės, turintys leidimą nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje“ bei „kiti asmenys Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais atvejais“⁴³. Pabėgėliai yra ne tik priskirti socialinių paslaugų gavėjų kategorijai, bet yra priskirti ir „socialinės rizikos asmenų grupei“⁴⁴, su kuria turi būti dirbama ypač jautriai. To paties įstatymo 4 str. numatytas veiksmingumo principas, kuriuo pabrėžiama, kad „socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos

⁴⁰ Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2 leidimas. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras. 2007. P. 28, 29, 86.

⁴¹ Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidimas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras. 2010. P. 164.

⁴² LR viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. birželio 17 d. Nr. 60-1945.

⁴³ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d. , Nr. 17-589.

⁴⁴ LR SADM tinklalapis <http://www.socmin.lt/>; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

siekiant gerų rezultatų ir racionaliai naudojant turimus išteklius⁴⁵. Čia veiksmingumas susietas su rezultatais, o taip pat racionaliu išteklių panaudojimu.

Kokybiniame tyrime buvo bandoma išsiaiškinti kaip ekspertai supranta pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą. Išanalizavus interviu turinį išskirtos 3 subkategorijos: *teisinė aplinka/įstatymas, sistema, pasiekti rezultatai/rodikliai* (žr. 3 priedą, 7 lentelę). Interviu metu pastebėta, kad net kai kuriems ekspertams buvo sudėtinga paaiškinti kas yra veiksmingumas ir jie atsakydavo: „...kiek suprantu“; „...man sunku atsakyti į šį klausimą...“; „...nežinau ar tiksliai suprantu šitą klausimą...“ ir šie atsakymai nebuvo įtraukti subkategorijas.

Pirmojoje subkategorijoje *“teisinė aplinka/įstatymas”* pasisako 2 ekspertai ir teigia, kad: „...*tai daugiau teisinis terminas ...teisės aktų veiksmingumas pabėgėlių gyvenimui, t.y. teisės aktai sureguliuoja jų buvimą tam tikroje valstybėje.*“ (4); *„įstatymas yra visada veiksmingas, taigi ir integracijos tvarka ir kiti įstatymai yra veiksmingi. Įstatymas yra geras dalykas, tiesiog daug kas priklauso nuo kaip patys tarnautojai traktuoja tą įstatymą.“*(3); *„...dirbame su įvairiomis organizacijomis ir valstybinėmis, ir nevyriausybinėmis, daug kas, ypač valstybininkai mėgsta traktuoti įstatymą labai sausai. Jei taip parašyta, tai būtent taip ir ne kitaip. Pats įstatymas gal ir yra lankstus, tiesiog įstatymas nereikalauja, kad tu žiūrėtum į viską labai sausai“*(3).

Nors vienas iš ekspertų teigia, kad įstatymus reikia taikyti lanksčiai, tačiau „Lietuvos įstatymai į pirmą vietą išskėlė asmenį, žmogų, jo teisių gynimą ir būtinumą elgtis būtent taip, kaip reikalauja įstatymas, o ne “kitaip”, nes elgdamasis “kitaip” individas gali pažeisti teisės normų reikalavimus ir jam gali būti taikoma valstybės prievarta“⁴⁶.

Antra subkategorija *„sistema“* ir čia savo nuomonę pateikia 2 ekspertai: *“...tai yra, sukurta tam tikra teisinė sistema, kuri priklauso nuo mechanizmų, sukurtų tam, kad užtikrinti pabėgėlių integracijos sėkmę”*(1); *„...yra sukurta tam tikra sistema, sukurti teisės aktai, yra tam tikros institucijos, kurios integracijos procesus prižiūri, yra konkrečios įstaigos, kurios šią veiklą vykdo ir administruoja“*(5).

Teisinės sistemos pagalbos kokybė ir veiksmingumas siejami su advokatų profesine veikla, jos teisiniu reguliavimu, tačiau pabėgėlių integracijos atveju su valstybės garantuojamos ir teikiamos socialinės pagalbos sistemos veiksmingumu. Šio darbo autorės nuomone *“pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas – teisės aktų sistema, skirta sėkmingai pabėgėlių integracijai Lietuvoje užtikrinti.”*

⁴⁵ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d. , Nr. 17-589.

⁴⁶ Kruminiene K. Teisės socialinis veiksmingumas // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2006. 2(7), P. 94-97.

Trečia subkategorija „*pasiekti rezultatai/rodikliai*” ir šiuo aspektu pasisakė tik 1 ekspertas: „...*pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas yra susijęs su pasiektais rezultatais, kurie gali būti pamatuoti tam tikrais kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais.*” (1); „*kiekybiniai rodikliai, tai pabėgėlių dalyvavusių integracijoje skaičius; pabėgėlių, kurie sėkmingai integravosi Lietuvoje: dirba, turi savo verslą; lėšos, kurios buvo išleistos pabėgėlių integracijai Lietuvoje: viso ir vienam pabėgėliui vidutiniškai ir pan.*” (1); „*kokybiniai rodikliai, tai sėkmingų pabėgėlių integracijos atvejų santykis su nesėkmingų pabėgėlių integracijos atvejų skaičiumi santykis, pabėgėlių patenkintų/nepatenkintų integracijos priemonėmis nuomonių tyrimo rezultatai ir tų rezultatų pagrindu pasikeitusi teisinė, administracinė, visuomenės nuomonės apie pabėgėlius aplinka ir pan.*” (1).

Tas pats ekspertas vertindamas integracijos veiksmingumą teigia „...*nemanau, kad galėtume kalbėti, jog pabėgėlių integracija Lietuvoje yra veiksminga, kai šitiek pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių išvažiavo iš Lietuvos. Jei pabėgėlių integracija nėra veiksminga, tai toliau sektų loginė išvada, kad ir pabėgėlių integracijos Lietuvoje teisinė aplinka nėra veiksminga. Išleidome ir toliau išleidžiame daug pinigų pabėgėlių integracijai Lietuvoje, tačiau beveik neturime pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių apie kuriuos galėtume teigti, kad jų integracija buvo sėkminga...*” (1).

Klaipėdos miesto gerosios patirties vadove teigiama, kad „*rodiklių ir kriterijų nustatymas buvo svarbus momentas projektų rezultatyvumui pamatuoti. Rezultatyvumas yra susijęs su veiksmingumu*“⁴⁷.

Galima teigti, kad „*teisės veiksmingumas yra tapatus teisės rezultatyvumui. Teisės rezultatyvumas savo ruožtu gali būti matuojamas kaip siektų ir pasiektų rezultatų santykis arba vertinamas kaip kryptingumas arba tikslingumas, tai yra vertinamas ne tiek kiekybiniais, kiek kokybiniais kriterijais – kaip artėjimas prie siektų tikslų. Teisinės sistemos pagalbos kokybė ir veiksmingumas siejami su advokatų profesine veikla, jos teisiniu reguliavimu*“⁴⁸, tačiau pabėgėlių integracijos atveju su valstybės garantuojamos ir teikiamų viešųjų paslaugų, t.t. ir socialinių paslaugų, sistemos veiksmingumu.

Šio darbo autorės nuomone, sistema turi būti socialiai **veiksminga** ir padėti priartinti prie tikslo, todėl turi būti numatyta kokiais kriterijais bus vertinamas **pabėgėlių integracijos veiksmingumas**. Nors šiame baigiamajame darbe nėra numatyta sukurti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo vertinimo sistemos, tačiau aišku, kad veiksmingumas turi būti vertinamas ir kiekybiniais, ir kokybiniais kriterijais.

⁴⁷ BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija į Klaipėdos miesto bendruomenę: teisinė aplinka, statistika, socialinio darbo ir kiti metodai ar priemonės. 6-rių metų socialinio darbo, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams, gerosios patirties vadovas. Klaipėda: Druka, 2008.

⁴⁸ Kruminiene K. Teisės socialinis veiksmingumas // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2006. 2(7), P. 94-97

Apibendrinant galima teigti, kad „**pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas** yra pagalbos, kuri teikiama pabėgėliams veiksmingumas, išmatuojamas pagalbos kokybe ir efektyvumu. LR socialinių paslaugų įstatyme apibrėžtas **veiksmingumo principas**, kuriuo pabrėžiama, kad socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos siekiant gerų rezultatų ir racionaliai naudojant turimus išteklius. Apibūdindami **pabėgėlių integracijos veiksmingumą**, ekspertai supranta ją skirtingai ir pabrėžia, kad tai teisės aktų sistema, skirta sėkmingai pabėgėlių integracijai Lietuvoje užtikrinti. Jų nuomone veiksmingumas yra susijęs su pasiektais rezultatais, kurie gali būti pamatuoti tam tikrais kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais. Lietuvos teisėje ir ekspertų pateikiamos pabėgėlių integracijos veiksmingumo sampratos nesutampa su tarptautinėje teisėje pateikiama integracijos **veiksmingumo** samprata, nes ES Integracijos vadove politikos kūrėjams ir vykdytojams paaiškinta, kad integravimas yra veiksmingesnis, kai vadovaujamosi politine nuostata, kad spręsti imigrantų (šiuo atveju pabėgėlių) integracijos klausimą yra ne „prabanga“, o būtinybė, kuri turi būti grindžiama visos bendruomenės parama.“⁴⁹.

⁴⁹ Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2 leidimas. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras. 2007. P. 28, 29, 86.

2. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS TEISINIO REGULIAVIMO YPATUMAI LIETUVOJE IR TEISINĖS APLINKOS VEIKSMINGUMO VERTINIMAS

2.1. Prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisinės padėties reguliavimas Lietuvoje

Prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisinę padėtį Lietuvoje reguliuoja keli tarptautiniai teisės aktai, t.y.: Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ ir papildomi jos protokolai, ES Tarybos bendroji pozicija dėl sąvokos „pabėgėlis“ apibrėžimo, ES Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“, ir LR teisės aktai: įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Viešojo administravimo įstatymas, Socialinių paslaugų įstatymas, Sveikatos įstatymas ir Socialinio draudimo įstatymas, Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ ir kiti. Dauguma šių teisės aktų bus aptarti šioje ir kitose darbo dalyse.

Pasak. L. Vysockienės „kiekvienos valstybės pagrindinis tikslas yra atstovauti jos piliečių interesus ir rūpintis jos gerove. Kitų šalių piliečiais arba asmenimis be pilietybės ji privalo rūpintis ne daugiau, kaip nustato tarptautinės teisės normos ir įpareigoja tarptautiniai susitarimai. Iš esmės būtų neteisinga, jei užsienio piliečiams valstybė taikytų palankesnę teisinį režimą, negu savo piliečių atžvilgiu. Tačiau prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių socialinė padėtis ir ekonominės galimybės savimi pasirūpinti išskiria juos iš kitų užsieniečių tarpo, kurie atvyko į Lietuvą mokytis ar dirbti. Prieglobsčio prašytojas paprastai tikisi ne tik politinės valstybės apsaugos, bet ir socialinio – ekonominio stogo. Todėl tam tikrą laiką tarpą pozityvi diskriminacija kitų užsieniečių atžvilgiu yra būtina“⁵⁰. Pabėgėliams yra išduodamas MD leidimas nuolat gyventi Lietuvoje ir jie *de jure* įgyja tokį patį statusą, kokį turi kiti Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai bei tam tikrą laikotarpį jiems yra teikiama parama integracijai.

Lietuvoje su prieglobstį gavusiais asmenimis dirba ir jų problemas sprendžia keletas valstybinių, nevyriausybinių ir tarptautinių organizacijų. MD prie VRM yra vienintelė LR institucija, nuo 1997 metų nagrinėjanti prašymus suteikti prieglobstį ir kompleksiskai sprendžianti prieglobsčio klausimus. Šiais klausimais kasdien bendradarbiauja su kitomis LR valstybės institucijomis (Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie VRM, Policijos departamentu prie VRM, SADM ir kt.), NVO: (Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija (toliau – LRKD), „Caritas“ ir kt., ES valstybių narių ir užsienio valstybių kompetentingomis institucijomis, kurių veikla susijusi su prieglobsčio suteikimu⁵¹.

⁵⁰ Vysockienė L. Pabėgėlių teisė: monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005.

⁵¹ Prieglobstis. MD prie LR VRM tinklalapis // www.migracija.lt/index.php?799586454; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

2004 balandžio 29 d. buvo priimtas LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Jis įsigaliojo nuo 2004 m. balandžio 30 d. jam įsigaliojus neteko galios anksčiau galioję įstatymai „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ ir „Dėl pabėgėlio statuso“. Sujungus du anksčiau galiojusius įstatymus į vieną, užtikrintas bendras užsieniečių ir prieglobsčio prašytojų teisinės padėties reglamentavimas⁵².

Anot L. Vysockienės, „pagal galiojančius teisės aktus LR suteikiamas trijų formų prieglobstis: ”pabėgėlio statusas; papildoma apsauga; laikinoji apsauga. Pabėgėlio statusas suteikiamas užsieniečiui (užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės), kuris dėl patirto persekiojimo savo kilmės valstybėje arba dėl baimės patirti tokį persekiojimą negali naudotis savo kilmės valstybės gynyba. Toks persekiojimas gali būti susijęs su rase, religija, tautybe, priklausymu tam tikrai socialiniai grupei ar politiniams įsitikinimams. Sprendimą dėl pabėgėlio statuso ar papildomos apsaugos suteikimo arba nesuteikimo priima MD prie VRM“⁵³. Autorė teigia, kad, „kai pabėgėlis atvyksta į valstybę, pateikęs prieglobsčio prašymą, jis iš karto įgyja tik tam tikras teises kaip prieglobsčio prašytojas, t. y. apsaugą nuo išsiuntimo, atleidimą nuo atsakomybės už neteisėtą sienos kirtimą, teisę į valstybės paramą, kol bus nustatytas jo statusas. Kad asmuo galėtų pasinaudoti 1951 m. konvencijos pabėgėliams suteikiamomis teisėmis, jo, kaip pabėgėlio, statusas turi būti nustatytas remiantis pabėgėlio sąvokoje išvardytomis sąlygomis. Toks nustatymas vadinamas pabėgėlio statuso nustatymo procedūra. Nustačius, kad asmuo atitinka pabėgėlio požymius, jam suteikiamas pabėgėlio statusas ir paprastai išduodamas leidimas gyventi šalyje“⁵⁴.

MD prie VRM duomenimis, per beveik 14 metų daugiau nei 4 tūkst. užsieniečių prašė suteikti jiems prieglobstį Lietuvoje, iš jų 140 asmenų gavo pabėgėlio statusą Lietuvoje ir 3242 asmenims buvo suteikta papildoma apsauga. Eilę metų asmenų, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, skaičius Lietuvoje buvo gana stabilus, vėliau, kurį laiką mažėjo, o po to vėl nežymiai išaugo, tačiau per metus pabėgėlio statusas suteikiamas tik vidutiniškai 10 asmenų⁵⁵. Tiek pabėgėlio statuso, tiek papildomos apsaugos suteikimas Lietuvoje prilyginamas prieglobsčio suteikimui. 2 lentelėje pateikiama informacija apie prieglobsčio suteikimą ir suteiktą statusą užsieniečiams LR per 2005-2009 metus⁵⁶.

⁵² Biekša L. Prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagrindai Lietuvos Respublikoje. Jurisprudencija. 2005. T. 72. P.64.

⁵³ Vysockienė L. Pabėgėlių teisė: monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Migracijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos statistika // www.migracija.lt/index.php?-1461116375; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

⁵⁶ Migracijos departamento prie vidaus reikalų ministerijos statistika // www.migracija.lt/index.php?-1461116375; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

2 lentelė. Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimas užsieniečiams

Metai	Suteiktas pabėgėlio statusas	Suteikta papildoma apsauga	Atmesti prašymai dėl prieglobsčio	Nutrauktas prašymo nagrinėjimas
2005	15	328	30	7
2006	12	385	29	16
2007	9	393	51	32
2008	14	350	49	28
2009	11	217	155	98

Šaltinis: Sukurta autorės pagal MD prie VRM, prieglobsčio reikalų skyriaus 2009 m. metinės ataskaitos duomenis

Kaip matome iš aukščiau pateiktos lentelės, per 5 metus pabėgėlio statusą gavo tik 61 asmuo, o ir ekspertai patvirtina, kad pabėgėlio statuso suteikimas Lietuvoje yra sudėtingas. 5 ekspertai išryškino politinius veiksnius nuo kurių priklauso pabėgėlio statuso suteikimas: *“...visų pirma dėl to, kad pasikeitė politinė aplinka Lietuvoje. Nežiūrint į tai kad esame ES šalis, ir esame įsipareigoję ES priimti pabėgėlius ir kitus žmones, kuriems reikalingas prieglobstis Lietuvoje, tą darome nenoriai...”*(1), *“...pasikeitus politinei valdžiai susiformavo nuostata, kad galbūt Lietuvai apskritai nereikia pabėgėlių, o tuo pačiu ir imigrantų, kai tuo tarpu kitos šalys tokiu būdu sprendžia visuomenės senėjimo problemas... nemaža dalis politikų mano, kad pabėgėliai, pvz. musulmonai yra teroristai...”*(1), *“...žiūrint į valstybės interesus, ar valstybė turi įsipareigoti priimti tuos asmenis taip ilgam ir juos išlaikyti, jei jie yra tik tam tikru momentu neturintys saugumo savo šalyje, bet tarkim po trijų metų grįžę į savo šalį galėtų sau saugiai ir savarankiškai gyventi tame regione..”*(4), *“...politiniai veiksniai ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje ...paskui viskas nusėda ir kiekvienoje šalyje pritaikoma. Visa tai įtakoja...”* (2), *“...pastaruoju metu kiek žinau, griežtėja statuso suteikimo sąlygos, ir kuo toliau tuo sunkiau gauti pabėgėlio statusą...”* (5), *“...aišku, tai po to ir politikoje atsispindi. Atitinkami ir teisės aktai yra priimami, ir visuomenės požiūris keičiasi tada į pačius pabėgėlius, kai yra sunkesnė situacija...”*(5).

„Lietuvoje prieglobsčio prašytojai apgyvendinami valstybės išlaikomame centre, nėra įsteigta privačių centrų, nes kol kas tam nėra poreikio. PPC Rukloje apgyvendinami tik nelydimi nepilnamečiai, o URC Pabradėje – visi kiti prieglobsčio prašytojai. LR neturi ir netaiko prieglobsčio prašytojų paskirstymo po valstybės teritoriją politikos.

Priežastis paprasta – prieglobsčio prašytojų nėra daug ir priėmimo centrai nėra užpildyti, todėl nebūtų tikslinga juos apgyvendinti skirtingose šalies vietose⁵⁷.

Tarptautinėje teisėje numatyta, kad „valstybės laikomos atsakingomis už žmogaus teisių pažeidimus, jei jos nesugeba imtis prevencinių ar represinių priemonių, kad būtų išvengta veiksmų, kuriais pažeidžiama tarptautinė teisė. Tai išplaukia iš pozityvių valstybės pareigų, nes ji privalo ne tik susilaikyti nuo žmogaus teisių pažeidimų per savo agentus, bet ir užkirsti kelią arba atsakyti į pažeidimus, kuriuos daro kiti subjektai⁵⁸. Kaip teigiama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 9 str. „naudojimas šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ir kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso⁵⁹. V. Vadapalas, „prieglobsčio suteikimas pabėgėliui reiškia valstybės globos jam suteikimą. Pabėgėlis negali būti išsiųstas į šalį, kurioje jam gresia persekiojimas. Suteikiant prieglobstį draudžiama bet kokia diskriminacija dėl rasės, pilietybės, tautybės lyties ir pan. pabėgėliams turi būti garantuotas nacionalinis režimas tokiose srityse, kaip religijos laisvė, teisė kreiptis į teismą, pradinis mokymas, apmokestinimas, pagrindinės darbo teisės ir socialinio aprūpinimo garantijos. Turto įsigijimo ir naudojimosi, o taip pat įsidarbinimo srityje jiems turi būti suteiktas didžiausio palankumo statusas, tai yra tokios teisės, kurios jau suteiktos bet kokiam kitam užsieniečiui. Toks pat režimas naudojamas teisei praktikuoti savo profesiją, teisei kilnotis⁶⁰. Tačiau reali situacija Lietuvoje yra kiek kitokia. Vienas iš ekspertų teigia, kad „...2006 birželio pabaigoje Klaipėdos taryba priėmė precedentinį sprendimą, kuris turėjo sulaukti skubios politinės kritikos iš Seimo, Vyriausybės, Prezidentūros, žmogaus teisių gynimo organizacijų. Deja, to nebuvo. Jei pažvelgus apskritai iš penkerių metų perspektyvos, galima teigti, kad Klaipėdos m. tarybai priėmus tokį diskriminacinį sprendimą ir pažeidus tarptautinę žmogaus teisių konvenciją, pabėgėlių konvenciją, prieš šią instituciją nebuvo imtasi jokių teisinių ir politinių veiksmų...”(1),

Tyrimai rodo, jog visuomenėje vis dar vyrauja neigiamas požiūris į pabėgėlius. 2008 metais rinkos analizės ir tyrimų grupės "RAIT" atliktas tyrimas parodė, jog „beveik trečdalis Lietuvos gyventojų nenorėtų, jog pabėgėliai taptų Lietuvos piliečiais, dar 18 proc. apklaustųjų apskritai nenorėtų matyti pabėgėlių Lietuvoje, 47 proc. gyventojų nenorėtų išnuomoti būsto

⁵⁷ Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos (2009) // http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:X5uTktD3oGgJ:www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sms/archyvas/dwn.php%3Fid%3D184761+Jakulevi%20C4%8Dien%20C4%97+L...+Biek%20C5%A1a+L...+2009&hl=lt&gl=lt&pid=bl&srcid=ADGEESjIIRCKzsz2hI6ur8CHNy7a95LFUXryY11QGXpVXeslCkQEFjIBFzBfv5QIVo6W8H0qBmGkQBAgiz5dEFjNXxzgZuEO41_YucpXs4m1rd_mEbvmJO38Iy-7xsN5Ed6E1O9i8cBl&sig=AHIEtbQti63GIPeIXUujptxYuKIHUhYVDg; Prisijungimo laikas: 2010-10-01.

⁵⁸ Moore J. From Nation State to Failed State: International Protection from Human Rights Abuses by Non-State agents // CHLRL. Vol. 31, No. 1, Fall 1999. P. 92

⁵⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995-05-16, Nr. 40-987 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

⁶⁰ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998.

pabėgėliams, o 33 proc. – nenorėtų gyventi su pabėgėliais kaimynystėje⁶¹. SPPD prie LR SADM direktorius A. Keršulis, teigia, kad „nuolatos daromų tyrimų duomenys rodo, jog gyventojai nelabai gilinasi į priežastis, kodėl ne savo noru tapę migrantais užsienio piliečiai atsiduria mūsų šalyje“⁶².

Kaip jau minėta, „prieglobsčio prašytojas paprastai tikisi ne tik politinės valstybės, bet ir socialinės – ekonominės apsaugos. Socialinė integracija faktiškai prasideda nuo prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo padavimo. Prašymo nagrinėjimo laikotarpis yra labai svarbus sukurti prieglobsčio prašančio asmens pasitikėjimą pačia priėmimo sistema ir tai įgyvendinančiomis institucijomis. Pagal priėmimo sąlygas prieglobsčio prašytojas sprendžia apie priimančios šalies norą jam padėti ir susiformuoja poziciją, yra pageidaujamas valstybėje ar ne. Netinkama priėmimo procedūra gali sukelti atstūmimo (*deterrence*) efektą ir apsunkinti tolimesnę socialinę integraciją. Be to, kaip jau minėta anksčiau, nepakanka įstatymiškai nustatyti minimalias prieglobsčio prašytojų priėmimo normas, bet būtina, kad jos būtų veiksmingos, t.y. realiai užtikrintų visišką pagarbą žmogaus orumui“⁶³ bei „garantuotų prieglobsčio orumo nežeminantį gyvenimo lygį“⁶⁴.

JT Vyriausiojo Pabėgėlių Komisarato atstovė Lietuvoje, Renata Kuleš, pasidžiaugė, kad situacija dėl įvairių karinių ir politinių konfliktų pasaulyje gerėja, o pabėgėlių skaičius mažėja⁶⁵. Apklausiant ekspertus, buvo siekiama atskleisti kodėl mažėja asmenų, kuriems suteikiamas pabėgėlio statusas ir kokie veiksniai tai daro įtaką. Ekspertų taip pat klausama ar jiems yra tekę susidurti su teisine praktika, kai asmenims pabėgėlio statusas turėjo ir galėjo būti suteiktas, tačiau nebuvo suteiktas. Iš atsakymų turinio išskirta *viena kategorija: veiksniai ir keturios subkategorijos: situacija kilmės šalyje/stabili padėtis, socialiniai/ekonominiai, teisiniai ir politiniai veiksniai*. (žr. 4 priedą, 8 lentelę).

Atliekant tyrimą buvo pastebėta, kad iš 6 ekspertų 5 pasisakė apie aplinkybes, susijusias su situacija pabėgėlių kilmės šalyse ir padėties stabilumu tose šalyse ir visame pasaulyje: „...tarptautinės organizacijos skelbia stabilų padėtį tam tikruose regionuose, kurie prieš tai buvo laikytini karo zona, tarkim Čėčėnija Rusijos federacijoje“ (4), „...priklauso nuo situacijos šalyje... pabėgėlio statusas duodamas tiems, kurie atvyko iš kritinių pasaulio šalių...“ (6), „...apskritai pernai pasikeitė pasaulyje politika. JT yra pareiškusi, kad Čėčėnija yra saugi šalis ir jiems yra saugu ten gyventi, tai irgi gali įtakoti...“ (2), „...vienas iš dalykų, nėra tiek daug ypatingų situacijų pasaulyje, karų ir panašiai, kad labai daug žmonių bėgtų iš savo

⁶¹ www.airijaonline.lt; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

⁶² Ten pat.

⁶³ Europos Sąjungos Tarybos direktyva. 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC preambulės 5 punktas.

⁶⁴ Europos Sąjungos Tarybos direktyva. 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC preambulės 7 punktas.

⁶⁵ Kuleš R. JT Vyriausiojo Pabėgėlių Komisarato atstovė Lietuvoje. Pasisakymas. Rukla, 2010-06-19.

šalių...” (5), “...vadinasi pasaulyje situacija gerėja, jei mažėja pabėgėlio statuso suteikimas...” (6).

D. Stankaitienė 2010 m. pasveikindama tarptautinės pabėgėlių dienos paminėjimo dalyvius „ne tik pasidžiaugė, kad Lietuva integruoja pabėgėlius, bet ir išreiškė nuomonę, kad pabėgėliai ir prieglobstį gavę užsieniečiai palieka Lietuvą dažnai net neužbaigę integracijos programos, nesijaučia čia saugūs, o neretai jaučiasi „nemylimi“⁶⁶. „Socialinių/ekonominių veiksnių įtaką pabėgėlio statuso suteikimui akcentavo 3 ekspertai: “...Lietuvoje taip pat nėra socialiai saugu: čia nėra karo, nėra bado, tačiau net lietuviai čia nesijaučia saugiai...” (1); “...viena iš priežasčių gali būti, kad Lietuvai nenaudinga suteikti pabėgėlio statuso, kadangi Lietuvoje pagal įstatymus pabėgėlio statusas suteikia galimybę nuolat gyventi Lietuvoje, jaustis pilnaverčiais visuomenės nariai ...teisę į pašalpą, teisę į socialinę apsaugą. Taigi labiau įsipareigoja valstybė...” (4); „ekonominė situacija daug ką reiškia ...ne visi gal būtent čia į Lietuvą nori važiuoti ir veržtis... jiems yra žinoma Lietuva, todėl pas mus ir važiuodavo iš rytų šalių pabėgėliai ...kitas dalykas, jie vis tiek maždaug sužino kur važiuoja ir žino kokia situacija yra toje šalyje į kurią važiuoja...”(5); “...socialiniai ekonominiai veiksniai... jeigu šalies sunkesnė ekonominė situacija, tai ji negali tokių didesnių galimybių suteikti pabėgėliams ir apgyvendinimo, ir materialine prasme, tuomet jie rečiau važiuoja į tą šalį, šiuo atveju į Lietuvą...”(5).

Nors Integracijos tvarkos apraše teigiama, kad „prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat galimybės išlaikyti save ir dalyvauti visuomenės gyvenime, kaip ir kitiems visuomenės nariams“⁶⁷, vis tik ekspertai gana kritiškai vertina tai kaip Lietuvoje užtikrinami tarptautinės teisės reikalavimai, susiję su socialinės ir kitos paramos teikimu.

4 ekspertai išryškino teisinius veiksnius: “...tiksliau esame sukūrę tokią teisinę aplinką kad žmonės nesiekia atvažiuoti čia nepaisant to, kad jų šalyse yra nesaugu gyventi...” (1), “...Klaipėdos miesto tarybos sprendimas yra vienas iš teisinių veiksnių, kuris įtakoja situaciją, kad Klaipėdoje nebėra nei pabėgėlių nei prieglobstį gavusių užsieniečių. Na išskyrus tą vieną, kuris turi pabėgėlio statusą ir kuriam integracija yra pasibaigusi...” (1), “...tai, kad Lietuva turi du „mistinius“ statusus pabėgėlio ir prieglobsčio gavusio užsieniečio irgi parodo mūsų valstybės požiūrį į žmones, kurie siekia apsaugos mūsų valstybėje. Tiesiogiai neteko susidurti su žmonėmis, kuriems nebuvo suteiktas pabėgėlio statusas, tačiau pasikalbėjus prieglobstį gavusiais užsieniečiais, supranti, kad gauti tą aukštesnį statusą yra be galo sudėtinga...” (1), “...kiekvieną bylą nagrinėja individualiai. Jei žmogus turi pagrindą gauti prieglobstį, tai jis yra

⁶⁶ Stankaitienė D. BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centro direktorė. Pasisakymas. Rukla, 2010-06-19.

⁶⁷ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

suteikiamas...” (4), “...Lietuvos įstatymų apibrėžta pabėgėlio sąvoka ir tos sąvokos interpretavimas. Iš tikrųjų, pati pabėgėlio sąvoka yra apibrėžta Ženevos konvencijoje ir ji yra vienoda. Bet tai kaip kiekviena šalis ją interpretuoja, tai ir įtakoja pabėgėlio statuso suteikimą...” (4).

2003 m. sausio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyvoje Nr. 2003/9/EC „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“⁶⁸ numatytas reikalavimas, kad nacionaliniai teisės aktai, kuriais remiantis pabėgėlių priėmimas valstybėje, atitiktų minimalias Europos Sąjungos nusistatytas normas, tačiau nei vienoje iš direktyvų neapibrėžta, tai, kad vietos savivaldos lygmens politikai galėtų ignoruoti tarptautinės teisės reikalavimus ir riboti pabėgėlių teisę laisvai judėti, diskriminuoti pabėgėlius savo pasisakymais dėl jų religijos ir pan.

Kad situacija nėra pakankamai gera parodo ne tik pabėgėlio statuso suteikimo statistika, bet ir tai, kad pabėgėliai Lietuvoje nepasilieka. Taigi ekspertų teirautasi ar jiems teko susidurti su atvejais, kai pabėgėliai išvykdavo iš Lietuvos integracijos programos įgyvendinimo metu arba jai pasibaigus ir kodėl, jų nuomone, įvykdavo? Išanalizavus interviu turinį, išskirta viena kategorija *išvykimo priežastys*, kuri pasiskirsto į 5 subkategorijas: *stabilumas, savarankiškumas, motyvacija, socialinė parama ir kitos garantijos, kitos priežastys* (žr. 7 priedą, 11 lentelę).

Pirmojoje subkategorijoje *stabilumas* 4 ekspertai nurodė, kad „...kol dar gauna paramą, gan stabiliai jaučiasi žmonės...“ (4); „...ekonominė situacija viską paveikė, kadangi lygiai taip pat kaip ir Lietuvos gyventojai taip ir jie dauguma neteko darbo (nes dauguma dirbo statybose) ir be abejo išgyventi reikėjo pajamų, o to nebuvo...“ (5); „...jie išnaudojo paramą ir išvyko kažkur kitur...laimės ieškojimas svetur. Galvoja, kad kitoje šalyje ant medžių doleriai auga, eurai, kad juos čia apgaudinėja...“ (2); „...integracijos programos metu išvyksta dauguma tų, kurie jau žino, kad po integracijos programos pabaigos nieko gero nebus. Tai yra daugiavaikės, neįgalios šeimos, šeimos, kurios žino, kad joms surasti darbą Lietuvoje yra sunku, neturi tam kvalifikacijos...“ (3); „...pakeitus integracijos tvarką sumažėjo finansavimas, tai jiems iš tikrųjų buvo sudėtinga išgyventi, todėl pradėjo ieškoti kitur geresnių sąlygų...“ (5), „...po to, kai buvo pakeista Integracijos tvarka, ekonominės priežastys neleidžia jiems integruotis savivaldybėse...“ (4); „...tai kaip protestas prieš Lietuvos valstybę...žmonėms yra būdinga, kad ten kur jiems nesaugu, ten kur jiems nerodoma pakankama pagarba, ten kur jų nemyli, jie iš tokių vietų pasitraukia. Šiuo atveju aš kalbu apie pabėgėlius... Išvykimo priežastys labai įvairios ir kiekvienos šeimos individualios, bet yra ir bendrų, tokių kaip socialinis nesaugumas ir netolerancija“ (1).

⁶⁸ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“ // 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

Autorės nuomone, kad kai asmenys nesijaučia stabiliai ir saugiai, jie ieško vietų kur socialinis saugumas yra didesnis ir tai keli metai vyksta ne tik su pabėgėliais, bet ir su lietuviais.

Subkategorijoje *savarankiškumas* 1 ekspertas išryškino, kad: „...kai jiems tenka savarankiškai gyventi, tai jie arba labai išsigąsta to savarankiškumo arba pamato, kad turės nedaug galimybių išgyventi čia...“(4), „...žmonės pratinami savarankiškumui, jie vis mažiau ir mažiau gauna valstybės paramos ir gali vertinti savo realias galimybes...“ (4); „...labai ilgą laiką užsieniečiai būną institucinėje globoje, visų pirma Užsieniečių registracijos centre Pabradėje mažiausiai pusmetį (yra tokių kurie gyvena ilgiau), vėliau Ruklos pabėgėlių centre – vėl pusmetį arba dar ilgiau., o po to integracija savivaldybėse, kur turi išgyventi su nedideliais ištekliais“(4).

Subkategorijoje *motyvacija* pasisakė 1 ekspertas, kuris teigė, kad: „... daug kas priklauso nuo jų pačių motyvacijos. Mes matome, kad ne visi yra motyvuoti čia gyventi, pritapti šioje visuomenėje, įleisti šaknis. Kartais jaučiame, kad esame kaip tarpinė stotelė, jie čia pabus kažkiek, pagyvens kiek ta programa jiems leidžia, suteikia naudos ir galimybių, pasinaudos tuo...“(5), „...matėsi ir iš Lietuvos kalbos mokymosi, kurie galvojo čia likti ir gyventi jie ir mokėsi ir stengėsi ir egzaminus laikė. Tuo tarpu kiti vangiai ir lankė , taigi nesuinteresuoti buvo...“(5). Autorės nuomone, motyvacijos skatinimas ir palaikymas dirbant su pabėgėliais yra viena svarbiausių socialinio darbuotojo funkcijų ir tam skiriamas nepakankamas dėmesys ir finansiniai ištekliai.

Subkategorijoje *viešosios paslaugos* 5 ekspertai išdėstė savo požiūrį į tai, kodėl sumažėjusi socialinė parama ir kitos garantijos paskatino pabėgėlius išvykti: „...labai sunkiai patvirtinamas jų išsilavinimas Lietuvoje. Tai turbūt viena iš teisės aktų spragų, nes nėra sudaryta sistema kaip užsieniečiui, gavusiam pabėgėlio statusą, Lietuvoje pasitvirtinti savo išsilavinimą. Yra labi didelės ir ilgos procedūros su visais dokumentų atsiuntimais, o kartais tikrieji pabėgėliai kartais neturi galimybės kreiptis į savo kilmės šalį, kad gauti dokumentą, kadangi paskui juos labai lengvai identifikuos kur jie yra...“(4); „...pakeistame integracijos apraše numatytas pašalpų dydžio mažinimas... žmonės neteko darbų ir kai kuriems jų nebuvo pratęsti leidimai gyventi Lietuvoje...“(6); „...daug kas išvažiuoja, nes žino, kad kitose valstybėse gauna bent valstybinį būstą. Jiems nereikia bėgioti ir ieškoti kur pigesnė nuoma ... Tai didelė problema Lietuvoje, šiame kontekste galima kalbėti ne tik apie pabėgėlius bet ir apie visą Lietuvą, tiesiog daugelis žmonių neturi kur gyventi...“(3); „...kitose valstybėse nesvarbu, tu pabėgėlis ar pilietis tos valstybės, atvykęs į tą valstybę paroda, kad mokėjai metus laiko mokesčius, nurodai, kad neturi kur gyventi, tai valstybė skiria būstą, o tu moki tik už paslaugas. Dauguma pabėgėlių atvykę į Lietuvą nežino tos sistemos. Praeina kiek laiko, sužino, kad kitoje valstybėje yra kita sistema ir apsisprendžia, kad kitoje valstybėje bus geriau. Jie net nebijo

rizikuoti...“(3); „...viena čečėnų šeima su dviem mažamečiais vaikais išvyko praktiškai besibaigiant integracijos programai iš Lietuvos, todėl, kad vyras turėjo sveikatos problemų...“ (4).

Subkategorijoje *požiūris* 5 ekspertai nurodė, kad : „...institucijos ir specialistai turi norėti padėti pabėgėliams. Jei priimame tai priimame; jei apsimetame, kad priimame, tai geriau iš vis nepriimkime..“ (4); „nevyriausybinės organizacijos arba savivaldybės, kuriuos integravo pabėgėlius, susiduria su situacija, kad pabėgėliai ateina prašyti tos pagalbos, o rankos „surištos“. Ką galima padaryti, jei įstatymai neleidžia...“(4); „...labai daug priklauso ir nuo žmonių, kurie dirba su pabėgėliais. Jei tu turi noro ir sieki padėti jiems, vis tiek randi galimybių, kreipiesi į vieną, antrą, trečią instituciją ir randi būdus kaip padėti. Daug priklauso ir nuo subjektyvių priežasčių, nuo pačių darbuotojų, kurie dirba su pabėgėliais, kiek jie yra suinteresuoti padėti...“ (5).

Apibendrinami galime teigti, kad prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisinė padėtis Lietuvoje sureguliuota keliais teisės aktais, iš kurių pagrindiniai yra: LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“. Juose numatytos nuostatos, susijusios su pabėgėlio statuso suteikimu ir integracija, iš esmės atitinka tarptautinės teisės reikalavimus, tačiau pabėgėliams nėra socialiai saugu ir netolerancija pasireiškia ne tik socialiniame gyvenime, bet ir politiniuose sprendimuose, o pakeitus integracijos tvarką sumažėjo finansavimas, pabėgėlių poreikis būtinoms viešosioms paslaugoms užtikrinamas nepakankamai: nesukurta sistema kaip pabėgėliui pasitvirtinti savo išsilavinimą ir kvalifikaciją; nestabilus aprūpinimas būstu (nesuteikiamas socialinis būstas), terminuotas socialinių išmokų ir paslaugų skyrimas. Ekspertų nuomone, nežiūrint į tai, kad esame ES šalis su įsipareigojimais priimti pabėgėlius, tą darome nenoriai, nes: sugriežtinome pabėgėlio statuso suteikimo sąlygas, esant sunkesnei ekonominei situacijai, susiformavo nuostata, kad galbūt Lietuvai apskritai nereikia pabėgėlių. Asmenų apgyvendinimas ir paramos teikimas URC ir PPC, sukuria prielaidas institucinei („hyper“) globai, kai ribojamas pabėgėlių savarankiškumas, kurio jiems reikės integruojantis savivaldybėse.

2.2. Pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo suderinamumas su tarptautine teise

Tarptautinės teisės plėtra ir didėjantis susirūpinimas žmogaus teisių sferoje paskatino valstybes bendradarbiauti priimant šioje srityje tarptautinius susitarimus. JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija nustatė principą, pagal kurį visi žmonės turi naudotis pagrindinėmis

teisėmis ir laisvėmis be jokios diskriminacijos, ir kad valstybių pareiga yra garantuoti jiems šias teises nepriklausomai nuo jų pilietybės⁶⁹. Tiek bendrame žmogaus teisių, tiek prieglobsčio prašytojų bei pabėgėlių kontekste, tapdamos konvencijos dalyvėmis, valstybės prisiima įsipareigojimus pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – EŽTK) ne tik savo piliečių, bet ir trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu⁷⁰.

Globaliame pasaulyje vykstantys politiniai konfliktai sukelia karinius veiksmus įvairiose pasaulio regionuose, dėl to kartas nuo karto vis išauga pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų skaičius. Žmonės, gyvenantys konfliktinių neramumų zonose, dėl patiriamo religinio, etninio, rasistinio, seksualinio persekiojimo, prievartos, epidemijų protrūkio bei nuolatinio žmogaus teisių nepaisymo yra priversti palikti savo tautą, namus, ir prašyti prieglobsčio sąlyginai saugesniuose pasaulio regionuose. XX amžiaus politiniai įvykiai, ypač pirmasis ir antrasis pasauliniai karai paskatino atkreipti dėmesį į specifinę asmenų grupę – pabėgėlius, kurie dėl įvairių priežasčių buvo persekiojami savo pilietybės ar gyvenamosios vietos valstybėje ir dėl to buvo priversti ją palikti. Didėjantis asmenų, norinčių pasinaudoti kitos valstybės apsauga nuo pilietybės valstybėje gresiančio ar esamo persekiojimo, vertė peržiūrėti universalų išimtinės valstybės jurisdikcijos užsieniečių įsileidimo klausimu principą bei tarptautiniu lygiu pripažinti tokių asmenų įsileidimo būtinybę bei suformuluoti jų priėmimo valstybėje kriterijus. Todėl 1951 m. liepos 28 d. Ženevoje buvo priimta Konvencija dėl pabėgėlių statuso⁷¹. Ši konvencija nustatė valstybėms pareigą priimti prieglobsčio joje prašančius užsieniečius ir suteikti jiems savo apsaugą, jei jie atitinka konvencijoje nustatytus kriterijus. Konvencija nustatė, jog nors priimanti valstybė pabėgėlio statusą nustato savo vidaus įstatymais, tačiau tas statusas turi nenukrypti nuo minimalių konvencijoje nubrėžtų standartų⁷². Bendrąja prasme, susitariančioji valstybė buvo įpareigota suteikti pabėgėliams ne mažiau palankų statusą, kaip tas, kuriuo naudojosi kiti jos teritorijoje esantys užsieniečiai. Atsižvelgdama į tai, kad pabėgėliai yra socialiai jautri asmenų grupė reikalaujanti ypatingos apsaugos, Konvencija rekomendavo jos atžvilgiu taikyti palankesnę statusą, negu yra taikomas užsieniečiams⁷³.

Taigi pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai, su kuriais reikėjo suderinti Lietuvos teisinę aplinką yra Visuotinė žmogaus teisių deklaracija⁷⁴ ir Konvencija dėl pabėgėlių statuso⁷⁵,

⁶⁹ JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006-06-17, Nr. 68-2497.

⁷⁰ Donna, Gomien, Short guide to the European Convention on Human Rights. Council of Europe Press, 1997, p.14

⁷¹ Konvencija dėl pabėgėlio statuso įsigaliojo 1954 m. balandžio 14 d., o 1966 m. buvo papildyta Niujorko protokolu, išplėtusiu konvencijos taikymo apimtį.

⁷² Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12. 12 – 16 str. // www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=.

⁷³ Pvz., 17 str. 3 d. „Susitariančios šalys palankiai žiūri į galimybę sulygtinti visų pabėgėlių teises dirbti samdomąjį darbą su piliečių teisėmis“.

⁷⁴ JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006-06-17, Nr. 68-2497.

⁷⁵ Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12. 12 – 16 str. // www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=.

papildomi Konvencijos protokolai ir 2003 m. sausio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2003/9/EC „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“⁷⁶

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje yra apibrėžtos žmogaus teisės, kurios svarbios ir pabėgėliams. Ten numatyta, kad kiekvienas asmuo turi šias teises:

- „kad ir kur būtų, turi teisę būti pripažintas teisinių santykių subjektu (6 str.);
- turi teisę laisvai judėti ir teisę pasirinkti gyvenamąją vietą kiekvienos valstybės teritorijoje (13 str.);
- kaip visuomenės narys, turi teisę į socialinę apsaugą ir teisę, kad valstybės pastangomis bei bendradarbiaujant tarptautiniu lygiu ir pagal kiekvienos valstybės struktūrą bei išteklius būtų įgyvendinamos jo orumui ir laisvam asmenybės vystymuisi būtinos ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės (22 str.);
- turi teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir tinkamas darbo sąlygas ir apsaugą nuo nedarbo be jokios diskriminacijos; turi teisę gauti vienodą užmokestį už vienodą darbą; dirbantis žmogus turi teisę gauti teisingą ir tinkamą atlyginimą, užtikrinantį jam ir jo šeimai žmogaus orumo vertą gyvenimą, jei reikia, papildomą kitomis socialinės apsaugos priemonėmis; turi teisę steigti profesines sąjungas ir stoti į jas, kad būtų ginami savi interesai (23 str.);
- turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat į pagrįstą darbo valandų ribojimą ir periodines mokamas atostogas (24 str.);
- turi teisę į savo ir savo šeimos sveikatai ir gerovei pakankamą gyvenimo lygį, įskaitant maistą, drabužius, būstą ir sveikatos priežiūrą bei būtinas socialines paslaugas, ir teisę į apsaugą nedarbo, ligos, negalios, našlystės, senatvės atveju arba kitomis nuo jo nepriklausančiomis aplinkybėmis, jam netekus pragyvenimo šaltinio. Motinoms ir vaikams suteikiama ypatinga globa ir parama (25 str.);
- turi teisę į mokslą. Mokslas, bent jau pradinio ir pagrindinio išsilavinimo lygmenų, yra nemokamas. Pradinis mokslas yra privalomas. Techninis ir profesinis mokymas yra visuotinai prieinamas, o aukštasis mokslas vienodai prieinamas visiems pagal kiekvieno sugebėjimus. Mokslas yra skirtas tam, kad visais atžvilgiais būtų ugdoma žmogaus asmenybė ir kad būtų didinama pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Jis turi skatinti visų tautų, rasinių arba religinių grupių savitarpio supratimą, pakantumą ir draugystę, taip pat turi padėti toliau plėtoti Jungtinių Tautų taikos palaikymo veiklą. Tėvai turi pirmumo teisę parinkti savo vaikams mokymą (26 str.)⁷⁷.

⁷⁶ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“ // 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

⁷⁷ JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006-06-17, Nr. 68-2497.

Konvencija dėl pabėgėlių statuso nustatė, jog „nors priimanti valstybė pabėgėlio statusą nustato savo vidaus įstatymais, tačiau tas statusas turi nenukrypti nuo minimalių konvencijoje nubrėžtų standartų“⁷⁸. Bendrąja prasme, susitariančioji valstybė buvo įpareigota suteikti pabėgėliams ne mažiau palankų statusą, kaip tas, kuriuo naudojosi kiti jos teritorijoje esantys užsieniečiai. Atsižvelgdama į tai, kad pabėgėliai yra „socialiai jautri asmenų grupė reikalaujanti ypatingos apsaugos“⁷⁹, Konvencija rekomendavo jos atžvilgiu „taikyti palankesnę statusą, negu yra taikomas užsieniečiams“⁸⁰.

Konvencijos dėl pabėgėlių statuso IV dalyje „Socialinis aprūpinimas“ numatyta, kad:

- „ten, kur yra visiems gyventojams privaloma normavimo sistema, reguliuojanti deficitinių produktų bendrą paskirstymą, ta sistema pabėgėliams taikoma lygiai taip pat, kaip ir piliečiams (20 str. „Normavimas“); kadangi gyvenamojo ploto klausimai reguliuojami įstatymais ar potvarkiais arba juos kontroliuoja valstybinė valdžia, susitariančios valstybės teisėtai jų teritorijose gyvenantiems pabėgėliams suteikia kuo palankesnę teisinę padėtį ir kiekvienu atveju ne mažiau palankią už tą, kuria paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis (21 str. „Gyvenamasis plotas“);

- pradiniam mokslui įgyti susitariančios valstybės pabėgėliams suteikia tokią pačią teisinę padėtį, kaip ir piliečiams, kitų rūšių mokslui, be pradinio, įgyti, konkrečiai, turėti galimybę mokytis naudotis užsienio mokyklų atestatais, diplomais ir laipsniais, nemokėti mokesčių už mokslą ir rinkliavas ir gauti stipendijas, susitariančios valstybės suteikia pabėgėliams kuo palankesnę teisinę padėtį ir kiekvienu atveju ne mažiau palankią už tą, kuria paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis (22 str. „Liaudies švietimas“);

- Vyriausybės pagalbai ir paramai gauti susitariančios valstybės teisėtai jų teritorijoje gyvenantiems pabėgėliams suteikia tokią pačią padėtį, kokia naudojasi jų piliečiai (23 str. „Vyriausybės pagalba“)⁸¹.

Ten pat V dalyje „Administracinės priemonės“ numatyta, kad „kiekviena susitarianti valstybė teisėtai jos teritorijoje esantiems pabėgėliams suteikia teisę pasirinkti gyvenamąją vietą ir laisvai kilnoti jos teritorijoje, su sąlyga, kad jie laikysis visų taisyklių, taikomų užsieniečiams tomis pačiomis aplinkybėmis (26 str. „Kilnojimosi laisvė“)⁸².

Anot L. Vysockienės, „1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir atvėrus sienas, susidurta su vis didėjančio migracijos srauto problema. Nebuvo teisinių mechanizmų,

⁷⁸Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12. 12 – 16 str.// www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=.

⁷⁹Ten pat

⁸⁰Pvz., 17 str. 3 d. „Susitariančios šalys palankiai žiūri į galimybę sulygtinti visų pabėgėlių teises dirbti samdomąjį darbą su piliečių teisėmis“.

⁸¹Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12. 12 – 16 str.// www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=.

⁸²Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12. 12 – 16 str.// www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=.

padedančių atskirti užsieniečius, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, nuo migrantų, ieškančių geresnio gyvenimo vakarų ir šiaurės Europos valstybėse⁸³. Lietuva laikėsi tarptautinės praktikos šioje srityje ir vadovavosi Ženevos konvencijos nuostatomis, nors oficialiai ją ratifikavo tik 1997 metais. 1995 m. buvo priimtas įstatymas „Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso“⁸⁴, nustatęs prieglobsčio suteikimo principus. Lietuvos siekis ekonomiškai ir politiškai integruotis į ES vertė nuolat peržiūrėti prieglobsčio teikimo procedūrą ir derintis prie ES politikos ir praktikos pabėgėlių klausimu bei į nacionalinę teisę perkelti su tuo susijusius ES teisės principus. Europos valstybės tuo metu derino bendrą poziciją prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių klausimu bei siekė sukurti bendrą prieglobsčio politiką, todėl jau nuo 1996 m. kovo 4 d. Lietuva įsipareigojo laikytis bendrų gairių, kaip taikyti pabėgėlio pripažinimo ir išsileidimo į šalį kriterijus, apibrėžtus Europos Sąjungos Tarybos⁸⁵.

Lietuvos priėmimas į ES 2004 m. gegužės 1 d. reiškė ne tik galimybę pasinaudoti narystės teikiamais privalumais, bet ir reiškė papildomų pareigų atsiradimą. Viena iš jų – atsakomybė už prieglobsčio prašymų nagrinėjimą bei pabėgėlių priėmimą. Tai, kad Lietuva tapo ES nare, padidino nelegalių migrantų bei prieglobsčio prašytojų srautą. Iš kilo reikalavimas, kad „nacionaliniai teisės aktai, kuriais remiantis vykdoma prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūra ir užtikrinamas prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių priėmimas valstybėje, atitiktų minimalias ES nusistatytas normas“⁸⁶.

LR įstatyme „Dėl pabėgėlio statuso“ pabrėžiama, kad „Lietuva gerbia ir saugo šią žmogaus teisę ir taiko šias prieglobsčio formas: pabėgėlio statusas, papildoma apsauga ir laikinoji apsauga“⁸⁷. Ten pat numatyta, kad „pabėgėlio statusas suteikiamas užsieniečiui, kuris pripažįstamas pabėgėliu pagal 1951 m. Ženevos konvencijos nuostatas. Pabėgėlio statusą gavęs asmenys turi teisę Lietuvoje apsigyventi nuolatos, tuo tarpu žmogaus, kuriam suteikta papildoma apsauga, statusas kasmet peržiūrimas, tačiau jei nuo papildomos apsaugos suteikimo praėjo 5 metai, jis Lietuvoje įgyja nuolatinio gyventojų statusą“⁸⁸. Pabėgėlio teisinis statusas garantuoja jam palankesnę teisinę režimą, tačiau kaip matysime iš tolimesnės įstatymų analizės, iš esmės jis nesiskiria nuo kitų LR teritorijoje teisėtai esančių ir nuolatos ar laikinai čia gyvenančių užsieniečių statuso. Tai patvirtina įstatymo leidėjo pozicija iki 2004 m. gegužės galiojusius įstatymus „Dėl pabėgėlio statuso“⁸⁹ ir „Dėl užsieniečių teisinės padėties“⁹⁰ apjungti į vieną

⁸³ Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005. P. 25.

⁸⁴ LR 1995 m. liepos 4 d. įstatymas Nr. I-1004 „Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso“//Valstybės žinios. 1995, Nr.: 63 -1578; 2000-07-12, Valstybės žinios, 2000, Nr.: 56 -1651

⁸⁵ 1996 m. kovo 4 d. Europos Sąjungos Tarybos Bendroji pozicija dėl sąvokos „pabėgėlis“ apibrėžimo pagal 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnį suderinto taikymo (96/196/TVR).

⁸⁶ Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2003/9/EC „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“ // 2003 m. sausio 27 d.

⁸⁷ MD prie VRM metinė ataskaita (2008) // www.migracija.lt/index.php?-1461116375; Prisijungimo laikas: 2010 06 15.

⁸⁸ MD prie VRM tinklalapis // www.migracija.lt/index.php?-1461116375; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

⁸⁹ LR įstatymas „Dėl pabėgėlio statuso“ // Valstybės žinios. 1995 m. liepos 4 d., Nr. I-1004 ir galiojo iki 2004 balandžio 29 d., o jo normos inkorporuotos į naują LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ redakciją.

⁹⁰ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“// Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 30 d., Nr.73.

įstatymą. Apjungus abu įstatymus situacija dėl pabėgėlio statuso suteikimo iš esmės nepasikeitė, tik institucijoms lengviau yra stebėti procesus, susijusius su leidimų užsieniečiams gyventi išdavimu ir jų pratęsimu Lietuvoje, nes dabar jie visi yra apskaitomi bendroje sistemoje.

Tyrimo metu 3 ekspertai pabrėžia atitikimo tarptautiniams teisės aktams svarbą. Jie pasisako už vienodas teises panašiose situacijose atsidūrusiems žmonėms „...lygiaverčiai žmonės, kurie pagal tarptautinius teisės aktus turi teisę į tokią pat apsaugą ir tokias pat galimybes, tačiau vienas jų yra gavęs papildomą apsaugą ir neturi jokios socialinė paramos iš valstybės, jokio saugumo jisai negauna...“ (4) ir už teisę laisvai judėti „...nei viename LR teisės akte nėra numatyta, kad jie gali gyventi bet kurios savivaldybės teritorijoje. Taigi jiems pasiūloma integruotis tose savivaldybėse, kurios yra sudariusios sutartis su pabėgėlių centru. O tokių yra ne daug. Šiuo metu jų skaičius nesiekia net penkių...“ (1); „...tuomet išspręstume ir pabėgėlių laisvo judėjimo Lietuvos teritorijoje, klausimą...“ (1). Jų nuomone, pabėgėliai (plačiąją prasme) rūšiuojami ir gauna skirtingus statusus, kurie suteikia skirtingas galimybes integruotis. Taip pat akcentuojama laisvo asmenų judėjimo šalies teritorijoje apribojimas, taip pažeidžiant tiek Visuotinę Žmogaus teisių deklaraciją, tiek Konvenciją dėl pabėgėlių statuso.

Nors Lietuvos institucijos teigia, kad jos yra atlikusios visus veiksmus, reikalingus pabėgėlių integracijai į Lietuvos visuomenę ir suderino teisinę aplinką su tarptautine teise vis tik praktikoje yra stebimi kai kurie paskiri atvejai ir tendencijos, kurios leidžia daryti prielaidą, kad situacija nėra tokia gera, kaip teigiama įvairiose ataskaitose. Apklausiant ekspertus buvo siekiama išryškinti pabėgėlių integracijos teisės aktų nuostatas, kurios prasilenkė/prasilenkia su tarptautinės teisės reikalavimais ir atvejus kai jų taikymas paveikė konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigą Lietuvoje. Išanalizavus interviu išskirta viena kategorija: *garantijos*, kuri suskirstyta į 5 subkategorijas: *sveikatos apsauga ir draudimas, būstas, socialinė parama, statusas, laisvas judėjimas šalies viduje* (žr. 6 priedą, 10 lentelę).

3 ekspertai pasisakė apie *sveikatos apsaugą ir draudimą*: „...žmogus serga tokia liga, kuri yra pavojinga visuomenei, tam tikra liga kuri yra labai sunki ir nepagydoma. Tai kiek aš žinau, tokie žmonės yra išsiunčiami iš Lietuvos...“ (3); „...Austrijoje pabėgėlio statuso suteikimo viena iš priežasčių yra ta, kad jei žmogus serga sunkia liga ir nustatoma, kad jam reikia gydymo, tai tas žmogus išvykdamas iš valstybės į savo kilmės šalį (daugeliu atveju jo kilmės valstybė būna neturtinga) tai 100 proc. galima nuspėti, kad grįžęs namo žmogus jau numirs...“ (3); „...pagal Ženevos konvenciją, kaip tik nustatoma, kad jei žmogui grįžti į savo kilmės valstybę yra mirties pavojus, tai jau yra faktas, kad jo negalima išsiųsti. Tai tas mirties pavojus Lietuvoje traktuojamas tai, kad jei ten karas arba ten žudo, bet jei žinom, kad miršta pats nuo ligos, tai čia jau jo problema...“ (3); „... jisai neturi teisės į sveikatos draudimą, tuo atveju jei jisai nedirba ar neregistruotas darbo biržoje, jis privalo susimokėti pats...“ (4). Taigi nors tarptautinėje teisėje ir

Integracijos tvarkos apraše numatyta „užtikrinti sveikatos apsaugą (lėšos privalomajam sveikatos draudimui nedirbantiems suaugusiems užsieniečiams skiriamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų, skirtų pabėgėlių socialinei integracijai, iš sveikatos draudimo lėšų finansuojamos sveikatos priežiūros paslaugos nepilnamečiams ir pažeidžiamoms grupėms)“⁹¹, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai dėl ligos nesuteikiamas vienas ar kitas statusas arba pabėgėliai nors ir turi sveikatos draudimą, tačiau į juos sveikatos priežiūros įstaigose žiūrima įtariai arba teigiama, kad jiems nepriklauso kažkurios sveikatos priežiūros paslaugos.

Apie *būsto suteikimą* pasisakė 2 ekspertai: „... valstybė priimanti pabėgėlių privalo garantuoti jam gyvenamąją vietą. Lietuvoje nėra sudaryta šita sąlyga, nes kol žmogus gyvena integracijos remiamas, tol jis turi pinigėlių nuomai... pasibaigus integracijai laikomasi nuomonės, kad jis jau privalo savarankiškai gyventi ir susirasti tą būstą ir užsidirbti pats...“ (4); „...kai žmogus yra ligonis ar nėra pilnai įgalus savarankiškai išlaikyti save, savo šeimos (pabėgėlių atveju gali būti daugiavaikė šeima, kai moteris būna namuose ir negali dirbti, o vyras išlaikyti šešių asmenų šeimą taip pat ne visada gali). ...pabėgėliams būsto klausimas nėra užtikrinamas...“ (4); „...tai, kad Lietuva nesuteikia pabėgėliams socialinio būsto irgi yra vienas iš pažeidimų. Antra vertus nesuteikdami soc. būsto ir nuomodami būstą pabėgėliams iš privačių asmenų, išvaistome didžiulius finansinius išteklius, kurie galėtų būti panaudoti daug tiksliau...“ (1). Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje numatyta, kad kiekvienas asmuo turi teisę į būstą. Tokia teisė įtvirtinta ir Integracijos tvarkos apraše, tačiau ten numatyta, kad „parama laikinai apgyvendinti (integracijos laikotarpiu išnuomoti būstą, organizuoti būtiniausių baldų ir namų apyvokos reikmenų įsigijimą už vienkartinę įsikūrimo pašalpą (nuo 1 250 litų vienam asmeniui iki 3 125 litų šeimai)“⁹². Taigi skiriama parama būstui išsinuomoti, tačiau jiems neskiriamas socialinis būstas (nuomojami butai, namai, o tai daug kainuoja).

Nors pabėgėliai turi „teisę į apsaugą nedarbo, ligos, negalios, našlystės, senatvės atveju arba kitomis nuo jo nepriklausančiomis aplinkybėmis, jam netekus pragyvenimo šaltinio“⁹³, tačiau ir šios teisės įgyvendinamos nepakankamai. Socialinės paramos svarbą ir jos užtikrinimą akcentavo 2 ekspertai „...kai jie jau nebeturi paramos, tuomet ir atsiranda tos tikrosios problemos... lyg ir valstybė neįsipareigojusi jiems padėti, o jie patys dar nepajėgūs savarankiškai gyventi...“ (4); „...yra ir kitų problemų su pabėgėliais, kurie yra sunkiai sergantys ar neįgalūs asmenys ir negauna jiems reikalingų sveikatos priežiūros, socialinių, švietimo

⁹¹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

⁹² LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449).

⁹³ Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12 // www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

⁹³ Prieglobstis. MD prie LR VRM tinklalapis // www.migracija.lt/index.php?799586454; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

paslaugų...“(1). Nors Integracijos tvarkos apraše teigiama, kad užtikrinama teisė į socialinę apsaugą, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kad labiausiai pažeidžiamos grupės, t.y. pabėgėliai su psichine ir kitomis negalios formomis negauna jiems reikiamos paramos arba ta parama neužtikrina jų gyvenimo orumo nepažeidžiančiomis sąlygomis.

Apibendrinami galime teigti, kad nuolatinis teisės aktų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais keitimas, keitė nepalankią teisinę aplinką, bet ne visuomet buvo pasiekiami norimų rezultatų. LR suderinusi savo nacionalinę teisę pabėgėlių integracijos klausimais su tarptautine teise ir prisidėjusi įsipareigojimus prieš tarptautinę bendruomenę, t.t. ES ir visur akcentuojanti šiuos savo pasiekimus, ekspertų nuomone ne visuomet vienodai teisingai taiko šią teisę. Nors tarptautiniuose teisės aktuose: įteisintas laisvas asmenų (šiuo atveju pabėgėlių) judėjimas, tačiau Lietuvoje pabėgėliai dėl nacionalinės teisės ypatumo gali integruotis tik tose savivaldybėse, su kuriomis PPC yra sudaręs sutartis; numatytos teisės į sveikatos apsaugą ir draudimą, socialinę apsaugą, būstą, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kad labiausiai pažeidžiamos grupės, t.y. pabėgėliai su psichine ir kitomis negalios formomis negauna jiems reikiamos paramos arba ta parama neužtikrina jų gyvenimo orumo nepažeidžiančiomis sąlygomis.

2.3. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo atitiktis pagrindiniams principams

Pagrindiniai principai, kuriais galėtų būti vertinama ar Lietuvos teisės aktai įgalina sėkmingą prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių socialinę integraciją yra nustatyti keliuose teisės aktuose. Vienas iš jų ES Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“⁹⁴. Jau 1999 m. spalio 15 – 16 d. Tamperėje vykusiame specialiaame Europos Tarybos susitikime buvo susitarta imtis kurti bendrąją Europos prieglobsčio sistemą bei nustatyti bendras minimalias prieglobsčio prašytojų priėmimo normas, o tai įgyvendinanti ES Tarybos direktyva, priimta 2003 m. sausio 27 d., preambulėje nustatė pagrindinius tokio reguliavimo principus. Būtinybė nustatyti bendras minimalios prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygas kyla iš reikalavimo gerbti pagrindines žmogaus teises ir užtikrinti naudojimąsi jomis nediskriminuojant, tame tarpe ir nepriklausomai nuo turimos pilietybės“⁹⁵. Priimant prieglobsčio prašytojus yra siekiama sukurti tokią bendrąją Europos prieglobsčio sistemą, kurioje „visų pirma siekiama užtikrinti

⁹⁴ Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2003/9/EC. „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“//2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

⁹⁵ Pabėgėlių priėmimo centras // www.rppc.lt/3878/es-parama/ivykydyti-projektai/2007-m.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

visišką pagarbą žmogaus orumui⁹⁶. „Šis pamatinis žmogaus orumo pagarbos principas reikalauja iš valstybių narių, priimančių prieglobsčio prašytojus nustatyti būtinas minimalias prieglobsčio prašytojų priėmimo normas, kurių paprastai pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis⁹⁷. Tačiau vien tik minimalių normų nustatymas dar negarantuoja nacionalinių priėmimo sistemų veiksmingumo. Tam, kad jos būtų efektyvios, turi būti atsižvelgiama ir į kitus direktyvoje išvardytus principus. Tik atsižvelgiant į šiuos pamatinius principus galima sukurti teisinę bazę, palankią prieglobsčio prašytojų priėmimui ir užtikrinti tinkamą prieglobsčio politikos įgyvendinimą. Šie principai pateikiami 3 lentelėje. Direktyvos reikalavimas nustatyti minimalias normas reiškia ir tai, jog „valstybė savo ruožtu gali nustatyti palankesnes sąlygas prieglobsčio prašantiems asmenims⁹⁸.

3 lentelė. Minimalios prieglobsčio prašytojų priėmimo normos ir jų nustatymo principai

Principai,	Principų paaiškinimas
Visišką pagarbą žmogaus orumui	Minimalios prieglobsčio prašytojų priėmimo normos, kurių paprastai pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis.
Individualizacijos principas (tiek asmenų, tiek grupių atžvilgiu)	<ul style="list-style-type: none"> • Ypatingų poreikių turinčių grupių priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas šių poreikių patenkinimui; • sulaikytų prieglobsčio prašytojų priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas patenkinti jų poreikius tokioje situacijoje.
Procesinių teisių užtikrinimo principas	Būtų užtikrintos minimalios procesinės garantijos, numatančios galimybę susisiekti su teisine pagalba teikiančiomis organizacijomis arba asmenų grupėmis ir egzistuoti reali galimybė jomis pasinaudoti.
Informavimo principas	Turėtų būti teikiama pilna informacija apie prieglobsčio prašytojų teisinę padėtį, jų turimas teises, informacija apie organizacijas ir asmenų grupes, teikiančiomis teisinę ir kitokio pobūdžio pagalbą.

Šaltinis: sudaryta autorės ir parengta pagal Europos Sąjungos Tarybos direktyvą Nr. 2003/9/EC. „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“⁹⁹.

Palankesnių sąlygų nustatymas laiduoja sėkmingesnę prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių socialinę integraciją, tačiau priklauso nuo valstybės finansinių pajėgumų ir ekonominės situacijos. Vertinant Lietuvos administracinės teisinės bazės galimybes sudaryti palankesnes sąlygas integracijai į šį kriterijų būtina atsižvelgti.

Institucijos, atsakingos už pabėgėlių integraciją, yra viešojo administravimo institucijos, o kitos, t.y. ją įgyvendinančios, teikia įvairias viešąsias paslaugas, todėl jos privalo vadovautis ir LR viešojo administravimo įstatymu. Šio įstatymo 4 str. numatyta,

⁹⁶ Europos Sąjungos Tarybos direktyva. 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC preambulės 5 punktas.

⁹⁷ Europos Sąjungos Tarybos direktyva. 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC preambulės, 7 punktas.

⁹⁸ Europos Sąjungos Tarybos direktyva. 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC preambulės 15 punktas: „Pati minimalių normų prigimtis reiškia, kad valstybės narės turi teisę nustatyti arba toliau taikyti palankesnes nuostatas trečiųjų šalių piliečiams arba asmenims be pilietybės, valstybės narės prašantiems tarptautinės apsaugos.“

⁹⁹ Europos Sąjungos Tarybos direktyva. 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC preambulės, 9 – 11, 13 – 14 punktai.

kad „viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi demokratinio valstybės administravimo principais“¹⁰⁰ (žr. 4 lentelę, 2 priedą) ir du iš jų, t.y. įstatymo viršenybės ir tarnybinio bendradarbiavimo, galėtų būti naudojami veiksmingumo vertinimui. Įstatymo viršenybės principu numatyta, kad „viešojo administravimo subjektų kompetencija turi būti nustatyta šio įstatymo, o veikla atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais“¹⁰¹. Kitas svarbus principas, t.y. tarnybinis bendradarbiavimas, kuriame apibrėžta, kad „viešojo administravimo institucijos, rengdamos administracinius aktus, prireikus teikia viena kitai reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą“¹⁰².

Kaip jau anksčiau minėjome, nemaža dalis pabėgėliams integracijos metu teikiamų viešųjų paslaugų, yra socialinės paslaugos. LR socialinių paslaugų įstatymo 4 straipsnyje aptarti „socialinių paslaugų (toliau – SP) valdymo, skyrimo ir teikimo principai“¹⁰³, kurie pateikiami 5 lentelėje, 3 priede, o 5 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „teisę į socialines paslaugas turi užsieniečiai, tarp jų ir asmenys be pilietybės, turintys leidimą nuolat ar laikinai gyventi LR“¹⁰⁴. Iš SP valdymo, skyrimo ir teikimo principų reikėtų išskirti bendradarbiavimo principą, kurio paaiškinime nurodyta, kad „SP valdymas, skyrimas ir teikimas remiasi asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socialinių paslaugų įstaigų, savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu bei tarpusavio pagalba“¹⁰⁵. Taigi bendradarbiauti turi ne tik institucijos ir įstaigos tarpusavyje, bet ir institucijų darbuotojai su pabėgėliais, jų šeimomis ir juos atstovaujančiomis organizacijomis.

Integracijai tvarkos apraše¹⁰⁶, teigiama kad stiprinamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir „bendradarbiaujama su Migracijos departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centru, kitomis valstybės institucijomis“, tačiau 2 ekspertai turi skirtingas nuomones apie institucijų bendradarbiavimą „...organizacijos tiesiogiai bendraudamos su pabėgėliais keičia jų padėtį ir galimybes teisinėje srityje...“ (4); „negaliu teigti, kad bendradarbiavimo visiškai nėra, bet kai neįgalių pabėgėlių integracijos klausimai nesprendžiami eilę metų, kai į daugelį svarbių dalykų tiesiog žiūrima pro

¹⁰⁰ LR viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. birželio 17 d. Nr. 60-1945.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

pirštus, kaip tai reikėtų pavadinti...“. Be to 1 ekspertas išskiria, kad „...svarbus yra bendradarbiavimas su pačiais pabėgėliais ir vietinėmis bendruomenėmis, nes tik taip galime užtikrinti pabėgėlių integracijos sėkmę...“⁽¹⁾, o tai sutampa Integracijos vadove suformuota nuostata, kad „vietos integracijos politika yra veiksmingesnė, jei yra grindžiama visos bendruomenės parama“¹⁰⁷, kita vertus bendradarbiavimo tarp atskirų institucijų ir bendradarbiavimo su klientais (šiuo atveju pabėgėliais) ir juos atstovaujančiomis institucijomis, svarba pabrėžiama ir LR socialinių paslaugų įstatymo 4 str.¹⁰⁸ ir LR Viešojo administravimo įstatymo 4 str.¹⁰⁹

Socialinių paslaugų įstatyme numatytas tinkamumo principas, kuriuo nustatyta, kad „asmeniui (šeimai) skiriamos ir teikiamos tokios SP, kurios atitinka asmens ir šeimos interesus bei nustatytus poreikius“¹¹⁰, labai siejasi su individualizacijos principu. Individualizacijos principu numatyta, kad asmeniui (šeimai) (šiuo atveju pabėgėliui) skiriamos ir teikiamos tokios SP, kurios atitinka asmens ir šeimos interesus bei nustatytus poreikius. Integracijos tvarkos aprašo VIII dalyje numatyta užsieniečių, gavusių prieglobstį, t. t. ir pabėgėlių socialinė apsauga ir išvardintos įvairios socialinės išmokos, nurodant sąsajas su tam tikrais socialinių išmokų teisės aktais, tačiau nenumatyta, kokios socialinės paslaugos teikiamos pabėgėliams ir nėra ryšio su Socialinių paslaugų įstatymu nei Integracijos tvarkos aprašo preambulėje nei šioje dalyje¹¹¹.

Kompleksiškumo principas numato, kad „SP teikimas asmeniui yra derinamas su socialinių paslaugų teikimu jo šeimai“¹¹², o tai parodo kad turi rūpinamasi ne tik pavieniais pabėgėlio socialiniais poreikiais, bet į šeimą žiūrima kaip į visumą ir padedama jai integruotis. Tai beje ir yra numatyta Integracijos tvarkoje.

Dalyvavimo principu paaiškinta, kad „SP valdymo, skyrimo ir teikimo klausimai sprendžiami kartu su socialinių paslaugų gavėjais ir (ar) jų atstovais, organizacijomis, ginančiomis žmonių socialinių grupių interesus ir teises“¹¹³, taigi vadovaujantis šiuo principu pabėgėlių integracijos klausimai turėtų būti sprendžiami kartu su jais.

Visapusiškumo principas apibrėžia, kad „SP valdomos, skiriamos ir teikiamos derinant jas su pinigine socialine parama, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu, socialinio būsto suteikimu, specialiosios pagalbos

¹⁰⁷ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“//2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

¹⁰⁸ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹⁰⁹ LR viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. birželio 17 d. Nr. 60-1945.

¹¹⁰ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹¹¹ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“//2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

¹¹² LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹¹³ Ten pat.

priemonėmis¹¹⁴, o Šie principai pabėgėlių integracijai yra svarbūs, nes jais vadovaujantis arba siekiant užtikrinti jų įgyvendinimą, galima būtų pasiekti, kad pabėgėlių integracija būtų veiksmingesnė.

Kaip jau minėta, patys principai, savaime neužtikrina pabėgėlių integracijos veiksmingumo, tačiau sukūrus bendrą pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo, stebėsenos sistemą, jie galėtų būti naudojami tam veiksmingumui vertinti. Kai kurie tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje numatyti principai atsikartoja, todėl jie galėtų būti kaip pagrindiniai vertinant pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo veiksmingumą. Šiame darbe siekiama principų šviesoje įvertinti pabėgėlių integracijos administracinį teisinio reguliavimo veiksmingumą.

Ekspertai pasisakė apie tai kokius pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumus, jų įgyvendinimą praktikoje ir kaip tie ypatumai veikia pabėgėlių integracijos sėkmingumą (veiksmingumą) ir kas, jų nuomone lemia pabėgėlių integracijos Lietuvoje sėkmes ir nesėkmes (žr. 5 priedą, 9 lentelę). Išanalizavus interviu buvo išskirtos *dvi kategorijos: ypatumas ir sėkmė/nesėkmė*. Pirmoje kategorijoje *ypatumas*, išsiskyrė *penkios subkategorijos: nepastovumas, poreikių tenkinimas, valstybės interesas, atitikimas tarptautiniams teisės aktams, institucijų bendradarbiavimas*. Vienas iš ekspertų teigia, kad vienas iš ypatumų teisinio reglamentavimo nepastovumas: „...yra sudėtingas tuo, kad jis yra nepastovus. Gan didelė kaita...“ (4), ir akcentuoja, kad nėra „...jokio užtikrintumo...“, (4). Pagrindiniai principai, į kuriuos bus atsižvelgiama vieno iš eksperto nuomone „...įstatymai iš vienos pusės yra bandomi pritaikyti atvykusių žmonių poreikiams...“ (4).

4 ekspertai pabrėžė, kad yra svarbus pabėgėlių poreikių tenkinimas: „...jei jie nuspręstų ir bent po kruopelę dėtų pastangų, tai jiems pavyktų bent minimaliai aprūpinti savo šeimą ir patenkinti savo poreikius...“ (2); „...kuo skiriasi pabėgėlis nuo socialiai remtinės šeimos, kuri turi pilietybę ir visą kitą, bet jų poreikis toks pats kaip pabėgėlio...“ (3); „...pabėgėliai neturi teisės nuspręsti kur ir kokiame mieste, miestelyje ar kaime norėtų ir galėtų gyventi...“ (1).

Kaip teigiama ES direktyvoje būtinas „individualizacijos principas (tiek asmenų, tiek grupių atžvilgiu): ypatingų poreikių turinčių grupių priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas šių poreikių patenkinimui“¹¹⁵. Ten pat pabrėžiama, kad „yra siekiama sukurti tokią bendrąją Europos prieglobsčio sistemą, kurioje visų pirma siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui. Šis pamatinis žmogaus orumo pagarbos principas reikalauja iš valstybių narių, priimančių prieglobsčio prašytojus nustatyti būtinas minimalias prieglobsčio prašytojų priėmimo normas, kurių paprastai pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo

¹¹⁴ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹¹⁵ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“ // 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

lygis¹¹⁶. Tačiau ar galima kalbėti apie pagarbą žmogaus orumui, jei pabėgėliams neleidžiama spręsti kur jie norėtų gyventi. Antra vertus vienas iš ekspertų akcentavo, kad pabėgėlių poreikiai turi būti tenkinami kaip ir tos šalies piliečių, tai yra pabrėžiama ir ES direktyvoje. Tuo pačiu, direktyvoje teigiama, kad „prieglobsčio prašytojas (šiuo atveju pabėgėlis) paprastai tikisi ne tik politinės valstybės apsaugos, bet ir socialinio – ekonominio stogo, o dėl tam tikrą laiką tarpą pozityvi diskriminacija kitų užsieniečių atžvilgiu yra būtina“¹¹⁷.

Iš atlikto tyrimo matyti, kad valstybė turi ir/ar turėtų turėti tam tikrų interesų. Čia savo nuomonę išreiškė 3 ekspertai. Vienas iš jų teigė, kad valstybė turi interesą „...*neįsileisti per daug užsieniečių...*“ (4), ir tai nesutampa su Lietuvos įsipareigojimais tarptautinei bendruomenei ir visų pirma ES. Kiti 2 ekspertai pasisakė apie valstybės interesus, kurie yra siektini: „...*turi būti bendra sistema, kur žmonės gautų vienodą paramą; žinotų, kad reikia išmokti, dirbti kaip visi kiti ir nebūtų tokio išskirtinumo, nesijaustų vienišas tas pabėgėlis. Eitų į bendrą sistemą, tarkim į soc. įstaigą, žinotų, kad visi žmonės vienodai gauna...*“ (3); „...*nepakankamą dėmesį skiriame lietuvių kalbos mokymosi reikšmei...*“ (1); „...*pagalvoju kam Lietuvai reikia dviejų centrų, vieno Pabradėje, kito Rukloje. Jei būtų vienas centras sutauptume daug lėšų, kurias gal būt galėtume skirti kitokiai pabėgėlių integracijai...*“ (1); „...*visos savivaldybės solidarai turėtų priimti atsakomybę už pabėgėlių integraciją Lietuvoje...*“ (1); „...*kiekvienoje savivaldybėje turėtų būti parengti žmonės, kurie mokėtų dirbti su pabėgėliais, ir tam turėtų būti skiriami pakankami finansiniai ištekliai. Ir tam reikia tiek ne daug, tik pakeisti LR vietos savivaldos įstatymą ir jame prie valstybės deleguotųjų funkcijų įrašyti „atsako už pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integraciją savivaldybės teritorijoje...”*“ (1). Nors pabėgėliai kaip socialinių paslaugų klientai yra integruoti į LR socialinių paslaugų įstatymą¹¹⁸, tačiau, kai vykdoma integracija daugiau orientuojamasi į Integracijos tvarką¹¹⁹ ir joje numatytas pagalbos ir paslaugų rūšis.

Vienas iš šių dviejų ekspertų pasisako už pabėgėlių integravimą į bendras socialinės paramos, sveikatos ir kitas sistemas, tam kad pabėgėliai nesijaustų atskirti ir geriau integruotųsi. Kitas ekspertas teigia, kad nepakankamas dėmesys skiriamas lietuvių kalbos mokymui, o būtent kalba padeda sėkmingiau integruotis. Šis ekspertas taip pat pasisako apie socialinio solidarumo principo įgyvendinimą savivaldybėse ir galimybių pabėgėliams integruotis visoje Lietuvoje sudarymą, papildant Vietos savivaldos įstatymą. Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidime akcentuojama, kad „galimybės imigrantams tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos šalies piliečiams ir nediskriminuojant kreiptis į institucijas, o taip pat

¹¹⁶ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“ // 2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹¹⁹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

naudotis tiek privačiomis, tiek viešosiomis prekėmis ir paslaugomis sudarymas yra esminė sąlyga siekiant geresnės integracijos¹²⁰.

Kita kategorija *veiksmingumas* sudaryta iš 4 subkategorijų: *motyvacija, savarankiškumas, socialinė/ekonominė situacija, požiūris, galimybė mokytis*. Atlikus tyrimą pastebėta, kad apie pabėgėlių motyvacijos įtaką jų integracijos veiksmingumui pasisakė 2 ekspertai: „...*lemia jų motyvacija ...*“(6); „...*jų motyvacijos stoka, patirtos psichologinės traumos...*“(2). Apie žmonių motyvacijos svarbą šiame darbe teorinėje plotmėje nekalbama, tačiau būtina pabrėžti, kad žmonių motyvacija yra svarbi visuose srityse, todėl ne išimtis ir pabėgėlių integracija. Klaipėdos miesto socialinės paramos centras „įgyvendindamas pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos projektus, nuolat skatino jų motyvaciją ir taikė įvairius metodus“¹²¹. Valentina Bereznaja, psichologė daug metų dirbusi su pabėgėliais Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje, konferencijoje „Naujoji tolerancija pabėgėliams Europos Sąjungos ir Lietuvos patirties kontekste“, vykusioje 2008-09-08/09 dienomis Nidoje, skaitydama pranešimą apie pabėgėlių psichologinę savijautą ir pagalbos jiems būdus, pabrėžė, kad „socialiniams darbuotojams ir kitiems specialistams nuolat reikės ieškoti naujų metodų ir būdų, tam kad palaikyti pabėgėlių motyvaciją integruotis į Lietuvos visuomenę“¹²².

Kai 3 ekspertai kalba apie *savarankiškumą*, jie būtent akcentuoja, kad iš pabėgėlių galimybė būti savarankiškiems atimama nuo pat atvykimo į Lietuvą dienos, o vėliau tikimasi, kad jie staiga taps savarankiški: „...*mes juos čia izoliuojame tačiau mano manymu, jiems čia bent pradžioje yra saugiau, jie patys gali priprasti prie aplinkos...*“ (2); „...*5 metus duoda tiek daug, kad jis jau pripranta prie to, o paskui sako, viskas programa baigėsi ir dabar pats viską turi daryt. Jis vėl tampa tokiu neįgaliu, nes nežino kur darbą surasti, kaip butą išnuomoti, kai sumokėti už paslaugas, kur išmokti naują amatą. Jis jau buvo išlepintas....*“ (3); „...*kai per tuos 5 m. viską tau duoda, kažkas kaip kuratorius už tave dirba. Čia yra labai geras dalykas, bet turi neigiamą poveikį...*“ (3); „...*mes sukuriame šiltnamio sąlygas Ruklos pabėgėlių centre, kur iš pabėgėlių ir kitą statusą turinčių asmenų visiškai atimamas savarankiškumas...*“(1); „...*Norvegijoje nustačius vieną ar kitą statusą pavieniai asmenys ar šeimos iš karto siunčiami į tam tikros savivaldybės teritoriją. Tos savivaldybės soc. darbuotojai ir kiti specialistai yra iš dalies atsakingi už integraciją to asmens ar šeimos, o pabėgėlis iš kart patenka į aplinką kurioje pats turi daug atsakomybių...*“ (1); „...*mes gi pripratiname pabėgėlius pusę ar daugiau metų*

¹²⁰ Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“//2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

¹²¹ BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija į Klaipėdos miesto bendruomenę: teisinė aplinka, statistika, socialinio darbo ir kiti metodai ar priemonės. 6-rių metų socialinio darbo, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams, gerosios patirties vadovas. Klaipėda: Druka, 2008.

¹²² Bereznaja V. Pabėgėlių psichologinė savijauta ir pagalbos jiems būdai. Pranešimas. Konferencija „Naujoji tolerancija pabėgėliams Europos Sąjungos ir Lietuvos patirties kontekste“. Nida, 2008-09-08/09.

*nieko neveikti, paskui jau integruojame tam tikroje savivaldybėje... integruodami tam tikroje savivaldybėje, atimame daugybę galių. Soc. ir kiti darbuotojai viską turi padaryti už juos. Taip net gi sveikus žmones padarome neįgaliais. Ir paskui tikimės, kad jie po vienerių, trijų ar penkerių metų, kai tik baigiasi integracijos programa staiga ims ir įgaus tas galias ir gebėjimus...“(1). 2007 m. liepos mėnesį buvo pakeistas Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas¹²³ ir jame numatytos nuostatos, suteikiančios pabėgėliams daugiau savarankiškumo sprendžiant buto nuomos, vaikų ugdymo ir švietimo, socialinės paramos naudojimo tikslingumo klausimus, tačiau specialistai pabrėžia, kad su tais pakeitimais buvo gerokai pavėluota¹²⁴. Pabėgėlių integracijai svarbi ir šalies, kurioje vyksta integracija *socialinė/ekonominė situacija*. 2 ekspertai apie tai išsakė savo nuomonę: „...lemia ... ir ekonominė situacija Lietuvoje...“(6); „...gerai, kad šiuo metu pabėgėlių skaičius yra ne didelis, bet tuo atveju kai pabėgėlių skaičius išaugs, tose savivaldybėse gali susidaryti nepalanki socialinė aplinka...“(1).*

1 ekspertas išskyrė *požiūrio* reikšmę ir teigė: „...teisiškai niekaip nereguliantis visuomenės ar netgi politikų požiūrį į šią grupę asmenų. O daug kas priklauso nuo požiūrio. Ir tuo atveju, kai požiūris yra negeranoriškas tikėtis, kad teisinė aplinka bus geranoriška yra beveik neįmanoma...“(1).

Tarp valstybės paramos integracijai kryptių yra ir šios: organizuoti švietimą – 190–290 valandų valstybinės kalbos kursai suaugusiems, ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų švietimas; organizuoti užimtumą (padėti įsidarbinti, persikvalifikuoti ir panašiai)¹²⁵. Pabėgėlių integracijos sėkmė priklauso ir nuo galimybių pabėgėliams mokytis sudarymo. 2 ekspertai apie tai pasisakė tyrime: „...jie gauna čia mokymą, pirmiausia gauna kalbos mokymą..“(2); „...lietuvių kalbos mokymas jiems yra didelė parama...“(2); „...einant darbintis reikalingos lietuvių kalbos žinios...“(2); „...įgyti profesiją pas mus gyvendami centre... jie yra paruošiami tolimesniam gyvenimui...“(2); „...svarbu pabėgėlių integracijos teisinėje bazėje (įstatymuose ir kituose teisės aktuose) numatyti, kad visų pirma šitie žmonės turi išmokti lietuvių kalbą, o tam būtina numatyti visus būtinus instrumentus: parengti spec. programas, knygas, numatyti tikrai ne šimtą devyniasdešimt valandų lietuvių kalbos mokymuisi ir skirti tam reikalingus finansinius

¹²³ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157–5741; 2006, Nr. 5–167; 2009, Nr. 83–3449.

¹²⁴ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157–5741; 2006, Nr. 5–167; 2009, Nr. 83–3449.

¹²⁵ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157–5741; 2006, Nr. 5–167; 2009, Nr. 83–3449.

ištekliaus...“(1). Šių ekspertų nuomonės išsiskiria, nes vienas jų pabrėžia, kad lietuvių kalbos mokymų trukmė yra nepakankama.

Apibendrinant galima teigti, kad minimalių prieglobsčio prašytojų priėmimo normų ir jų nustatymo principai apibrėžti ES Tarybos direktyvoje „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“¹²⁶ yra pagrindiniai vertinant pabėgėlių integracijos administracinį teisinio reguliavimo veiksmingumą, tačiau ir nacionalinės teisės įstatymai, tokie kaip Socialinių paslaugų įstatymas, Viešojo administravimo įstatymas, kuriose apibrėžti įvairūs principai yra svarbūs. Principai, patys savaime neužtikrina pabėgėlių integracijos veiksmingumo, tačiau sukūrus bendrą pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo, stebėsenos sistemą, jie galėtų būti naudojami tam veiksmingumui vertinti. Tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje numatyti principai integruotini į vieną sistemą ir juos apibendrinus galima įvardyti pagrindinius principus: visišką pagarba žmogaus orumui (visapusiškumą); individualizaciją (tinkamumą ir kompleksiskumą); procesinių teisių užtikrinimą principas (įstatymo viršenybę); informavimą (dalyvavimą), bendradarbiavimą (tarnybinį bendradarbiavimą), kurie gali būti naudojami kaip teisinio reguliavimo veiksmingumo vertinimo kriterijai.

¹²⁶ Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2003/9/EC. „Dėl minimalių normų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo“//2003 m. sausio 27 d., Nr. 2003/9/EC.

3. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS LIETUVOJE GEROSIOS PRAKTIKOS ĮTAKA ADMINISTRACINIO TEISINIO REGULIAVIMO VEIKSMINGUMUI DIDINTI

3.1 Pabėgėlių integracijos programos įgyvendinimo aspektai Lietuvoje

Užsieniečiui, kuriam suteiktas pabėgėlio LR statusas, MD sprendimu „išduodamas leidimas nuolat gyventi“¹²⁷. Tai ir „sudaro pagrindą integracijai į valstybės politinį, socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą įstatymų nustatyta tvarka“¹²⁸. Kadangi pabėgėliai skiriasi nuo kitų užsieniečių, atvykusių į Lietuvą laikinai ar nuolat gyventi mokymosi ar darbo tikslais, tuo, jog neturi reikiamos socialinės – finansinės bazės tinkamai integruotis į socialinį ir ekonominį gyvenimą, Lietuvos valstybė teikia jiems paramą, reikalingą sėkmingai integracijai užtikrinti. Šios paramos teikimo apimtis ir tvarka yra nustatyta LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu“¹²⁹. Integracijos tvarka nuolat kito ir buvo tobulinama, o tai rodo ir paties įstatymo leidėjo (LR Seimo) nepasitenkinimą esama socialinės integracijos sistema. Paskutinis tai reglamentavęs teisės aktas buvo priimtas 2004 m. spalio 21 d., vėliau nuolat buvo keičiamas ir paskutinis pakeitimas atliktas 2009 m. liepos 3 d.“¹³⁰. Tačiau kyla klausimas, ar šis nuolatinis teisės aktų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais keitimas iš esmės keičia nepalankią Lietuvoje egzistuojančią pabėgėlių integracijai terpę?

Parama socialinei užsieniečių integracijai pagal LR SADM patvirtintą Integracijos tvarką yra teikiama nuo leidimo nuolat gyventi Lietuvoje išdavimo dienos nuo 6 iki 12 mėnesių. Jei asmuo priklauso pažeidžiamoms grupėms, paramos laikotarpis yra pratęsiamas iki 18 mėn. Socialinės ekonomikos instituto atlikti tyrimai rodo, kad „šis laiko tarpas su esamomis socialinės integracijos priemonėmis yra nepakankamas pabėgėliams adaptuotis. To priežastis ne tiek neefektyvūs taikomi metodai ir programos, kiek jų skurdumas. Reikalingos psichologinės, reabilitacinės, įgalinimo ir perkvalifikavimo paslaugos dažniausiai yra neprieinamos. Taipogi prisideda neigiamo požiūrio į prieglobsčio prašytojus egzistavimas. Prieglobsčio prašytojų priėmimo sistema sukuria atstūmimo efektą ir gimdo išmoktą bejėgiškumą. Dėl persekiojimo ir karo patirtos psichologinės ir fizinės traumos neleidžia lengvai adaptuotis svetimoje terpėje, ypač kai nėra atsižvelgiama į kultūrinį savitumą. Esant tinkamoms ir visapusiškoms priemonėms vienerių metų laikotarpis gali būti pakankamas socialinei integracijai, ką rodo ir kitų šalių patirtis. Tačiau su esamu paslaugų kompleksu tai neduoda reikiamo efekto“¹³¹.

¹²⁷ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 30 d., Nr.73, 89 str. 1 d.

¹²⁸ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 30 d., Nr.73, 107 str. 1 d.

¹²⁹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

¹³⁰ Ten pat.

¹³¹ Socialinės ekonomikos institutas. Prieglobsčio prašytojų socialinė ir profesinė integracija // Galimybių studijos ataskaita. Kaunas, 2005.

Dauguma pabėgėlių su baime laukia tos akimirkos, kai baigsis integracijos laikotarpis ir parama bus nutraukta visiškai. Toks ryškus šuolis tarp paramos teikimo ir jos nutraukimo neatitinka protingumo ir proporcingumo principų, kaip ir mechaninė nuostata tuoj pat nutraukti paramą suėjus metams. Pagal individualizacijos principą turėtų egzistuoti individualus integracijos planas kiekvieno pabėgėlio atveju su maksimaliais paramos teikimo rėmais, kurio metu parama būtų proporcingai mažinama. Tuomet pabėgėliai išvengtų socialinio šoko, kurį patiria suėjus vienerių metų terminui¹³².

Teikiama parama pabėgėliui yra administruojama pabėgėlio vardu ir už jo integraciją atsakingos institucijos. Integraciją įgyvendinančioms institucijoms lėšas prieglobstį gavusio užsieniečio ar jo šeimos integracijai vykdyti pagal lėšų poreikį skiria atskiroms priemonėms: „įsikūrimui, būsto nuomai bei komunaliniams patarnavimams apmokėti, valstybinės kalbos mokymui, mokyklinio amžiaus vaikų ugdymui, ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui – ikimokyklinėse įstaigose, sveikatos draudimui, socialinės apsaugos, užimtumo ir administravimui“¹³³. To priežastis yra nepasitikėjimas pabėgėliais manant, kad jie gautą paramą iššvaistys. Radikalus tokio nepasitikėjimo pavyzdys buvo Integracijos tvarkos 26 punkto nuostata, kurioje buvo numatyta, kad „prieš mokslo metų pradžią iš integracijai skirtų lėšų užsieniečių, gavusių prieglobstį, mokyklinio amžiaus vaikams skiriamos iki 1 minimalaus gyvenimo lygio dydžio lėšos mokymo priemonėms įsigyti, kurios pervedamos į integraciją įgyvendinančios institucijos sąskaitą“¹³⁴. Toks pasirinktas paramos integracijai būdas, kai ne pats asmuo sprendavo, kaip ir kiek pasinaudoti jam teikiama parama, sukuria situaciją, taikliai apibūdintą vieno iš pabėgėlių „Mes sakom, kad čia senelių namai. Mes sėdim ir laukiam. Na, valgyti pasidarom“¹³⁵.

Klaipėdos miesto socialinės paramos centro direktorė D. Stankaitienė teigia, kad „už integraciją atsakingų institucijų vadovai, socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai ne kartą įvairių susitikimų metu siūlė, kad pabėgėliams ir prieglobstį gavusiems užsieniečiams būtų suteikta daugiau savarankiškumo, tačiau prireikė kelių metų kol Integracijos tvarkos aprašas buvo pakeistas“¹³⁶. Šiuo metu ši nuostata jau atšaukta, tačiau 21 naujosios Integracijos tvarkos punkte išlieka nuostata, kad „integraciją įgyvendinančioms institucijoms lėšos prieglobstį gavusio

¹³² Socialinės ekonomikos institutas. Prieglobsčio prašytojų socialinė ir profesinė integracija // Galimybių studijos ataskaita. Kaunas, 2005.

¹³³ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

¹³⁴ Dr. Tamutienė I. Pabėgėlės, individualus interviu. Kaunas. 2005 04.

¹³⁵ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1- 438 „Dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymo Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2009-07-14, Nr. 83-3449.

¹³⁶ Dr. Tamutienė I. Pabėgėlės, individualus interviu. Kaunas. 2005 04.

¹³⁷ BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija į Klaipėdos miesto bendruomenę: teisinė aplinka, statistika, socialinio darbo ir kiti metodai ar priemonės. 6-rių metų socialinio darbo, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams, gerosios patirties vadovas. Klaipėda: Druka, 2008

užsieniečio ar jo šeimos integracijai vykdyti pagal lėšų poreikį skiriamos atskiroms priemonėms įgyvendinti¹³⁷.

Straipsnyje „Europos lygių galimybių visiems metai Lietuvoje“, teigiama, kad „labiausiai pažeidžiamos grupės Lietuvos visuomenėje yra romai ir pabėgėliai“¹³⁸, o „socialinė pabėgėlių atskirtis ne mažėja, bet gilėja, todėl integracijai skatinti būtinas valstybės įsitraukimas, reikalingos socialinės priemonės, apimančios daugiau nei vien socialines išmokas“¹³⁹. Integracijos tvarkos apraše nurodyta, kad „Lietuvoje yra keletas institucijų, atsakingų už pabėgėlių integravimą į visuomenę, t.y. LR SADM, SPPD, PPC, savivaldybės, kurių teritorijoje vyksta pabėgėlių integracija ir NVO“¹⁴⁰.

Nors įvairiuose dokumentuose galima rasti pasisakymų, kad: PGU ir pabėgėliai LR turi tas teises ir laisves, kurias numato LR Konstitucija, tarptautinės sutartys, LR įstatymai ir ES teisės aktai, jie lygūs pagal įstatymus, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras, tačiau reali situacija įgyvendinant pabėgėlių teises nėra pakankamai palanki ir tą parodo tokia statistika:

- nuo 1996 m. iki 2006 m. pabėgėlių integracija buvo vykdoma tik 10 – tyje savivaldybių, t.y. viename šeštadalyje nuo visų Lietuvos savivaldybių skaičiaus (LR yra 60 savivaldybių);
- nuo 2008 m. savivaldybių skaičius, dalyvaujančių integracijos programoje sumažėjo iki 5, o šiuo metu ji vykdoma tik 2 – jose savivaldybėse.

Integracijos tvarkos aprašas „reglamentuoja valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje integracijai pagrindus, jos organizavimą, vykdymą ir administravimą. Jame teigiama, kad parama užsieniečiams, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas ir užsieniečiams, kuriems suteikta papildoma apsauga, pradedama teikti PPC iš šio centro išlaikymui skirtų lėšų, o vėliau tęsiama savivaldybių teritorijoje iš integracijai skirtų valstybės biudžeto lėšų. Parama užsieniečiams, kuriems suteikta laikina apsauga, integracija vykdoma tik PPC“¹⁴¹.

Jame yra numatyta, kad „Valstybės paramos integracijai kryptys yra šios:

¹³⁷ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

¹³⁸ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

¹³⁹ <http://www.euro.lt/lt/straipsniu-archyvas/europos-lygiu-galimybiu-visiems-metai-lietuvoje/?print=1>. Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

¹⁴⁰ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

¹⁴¹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

- laikinai apgyvendinti (integracijos laikotarpiu išnuomoti būstą, organizuoti būtinausių baldų ir namų apyvokos reikmenų įsigijimą už vienkartinę įsikūrimo pašalpą (nuo 1 250 litų vienam asmeniui iki 3 125 litų šeimai) (1 euras=3,4528 lito);

- organizuoti švietimą – 190–290 valandų valstybinės kalbos kursai suaugusiesiems, ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų švietimas;

- organizuoti užimtumą (padėti įsidarbinti, persikvalifikuoti ir panašiai);

- užtikrinti socialinę apsaugą (pašalpa būtinausioms reikmėms – 256,5 lito, mėnesinė pašalpa vaikams iki 3 metų (nelankantiems ikimokyklinių įstaigų) – 97, 5 lito;

- užtikrinti sveikatos apsaugą (lėšos privalomajam sveikatos draudimui nedirbantiems suaugusiems užsieniečiams skiriamos iš LR valstybės biudžeto lėšų, skirtų pabėgėlių socialinei integracijai, iš sveikatos draudimo lėšų finansuojamos sveikatos priežiūros paslaugos nepilnamečiams ir pažeidžiamoms grupėms);

- informuoti visuomenę apie prieglobstį gavusius užsieniečius, siekiant užkirsti kelią jų izoliacijai, visuomenės ksenofobijai ir skatinti toleranciją¹⁴².

Svarbus vaidmuo rengiant prieglobsčio prašytojus integracijai į Lietuvos visuomenę tenka PPC, kurio „viena iš pagrindinių funkcijų – apgyvendinti gavusius prieglobstį užsieniečius, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga. Apskaičiuota, kad vieno prieglobstį gavusio užsieniečio socialinė integracija centre vidutiniškai kainuoja nuo 500 litų per mėnesį. Ten teikiama valstybės parama prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai, bet ir nuo 2006 metų pradžios organizuojama šių asmenų tolesnė socialinė integraciją savivaldybių teritorijoje. Valstybės parama PGU integracijai teikiama bendradarbiavimo sutarčių su savivaldybėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis pagrindu. PGU integracija vykdoma PPC, vėliau pereina į savivaldybes. Jeigu per nustatytą laikotarpį užsieniečiui, gavusiam prieglobstį, dėl objektyvių priežasčių nepavyko pasirengti integracijai savivaldybės teritorijoje, šis laikotarpis gali būti tęsiamas iki 12 mėnesių. Jeigu užsieniečiai, gavę prieglobstį, priklauso pažeidžiamoms grupėms, šis laikotarpis gali būti pratęstas iki 18 mėnesių“¹⁴³.

PPC užsieniečiams teikiamos „būtinausios socialinės, sveikatos priežiūros bei teisinės paslaugos, organizuojami intensyvūs lietuvių kalbos kursai ir Lietuvos visuomenės pažinimo kursai, kartu su teritorine darbo birža ir teritorine darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba organizuojamas tinkamo darbo ir asmeninių savybių įvertinimas, profesijos mokymo ir perkvalifikavimo, darbo paieškos kursai. PGU integracijos procesai ir konkrečios jų veiklos vykdomos tam tikroje aplinkoje, kurią nuolat stebi ir tiria integracijoje dalyvaujančios

¹⁴² LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1–238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157–5741; 2006, Nr. 5–167; 2009, Nr. 83–3449.

¹⁴³ PPC tinklalapis// www.rppc.lt; Prisijungimo laikas: 2010-06-15.

organizacijos, užsakydamos atlikti tyrimus bei savo darbuotojų jėgomis stebėdamos ir prisidėdamos prie tyrimų atlikimo¹⁴⁴.

Pasibaigus integracijai PPC, „parama integracijai teikiama savivaldybės teritorijoje (12 mėn. nuo užsieniečių, gavusių prieglobstį, išvykimo iš PPC dienos, bet ne ilgiau negu trunka išduoto leidimo laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje galiojimo terminas arba iki asmens išvykimo iš Lietuvos Respublikos. Bendras integracijos laikotarpis PPC ir savivaldybės teritorijoje negali būti ilgesnis kaip 60 mėnesių¹⁴⁵.

Labai svarbi parama pabėgėliams yra **aprūpinimas gyvenamąja patalpa**. Šią paramą gali gauti:

- „Užsieniečiai, gavę prieglobstį, savivaldybių teritorijoje apgyvendinami per 60 dienų nuo sutarties dėl paramos integracijai teikimo su integraciją įgyvendinančia institucija pasirašymo dienos. Užsieniečiai, gavę prieglobstį, turi patys susirasti gyvenamąjį plotą su integraciją įgyvendinančios institucijos parama.

- Užsieniečių, gavusių prieglobstį, ir jų bagažo pervežimą iki gyvenamosios vietos savivaldybių teritorijoje organizuoja centras¹⁴⁶.

Pašalpa gyvenamųjų patalpų nuomai, būsto šildymui, šaltam bei karštam vandeniui, dujoms, elektros energijai ir kitoms komunalinėms paslaugoms kartu su kitais mokesčiais prieglobstį gavusiems užsieniečiams skiriama pagal integracijos tvarkoje nurodytus normatyvus. Integraciją įgyvendinanti institucija perveda pašalpą gyvenamojo ploto nuomai, būsto šildymui, šaltam bei karštam vandeniui, dujoms, elektros energijai ir kitoms komunalinėms paslaugoms apmokėti į PGU ar pabėgėlio asmeninę sąskaitą¹⁴⁷. Turime pabrėžti, kad nuostata pervesti lėšas pabėgėliui ir/ar o šeimai atsirado ne taip ir seniai, t.y. 2009 m. liepos mėn., tačiau taip buvo reikšminga nuostata sustiprinusi pabėgėlių savarankiškumą ir atsakomybę.

Kaip teigiama Pabėgėlių integracijos procesų ataskaitoje, „svarbiausi veiksniai, darantys įtaką PGU integracijai pagal duotą sritį: apgyvendinimo prieinamumas; būsto gavimo aplinkybės; kaimynų ir būsto savininko požiūris; geografinė koncentracija¹⁴⁸. Šio tyrimo išvadose nurodyta, kad „pabėgėliai visuose klausimuose nurodytus veiksnius iš būsto srities (neigiamas butų savininkų požiūris, didelė būsto nuomos kaina, būstų trūkumas, pagalba ieškant būsto ir kalba) laiko kliūtimis siekiant susirasti gyvenamąją vietą, tačiau didžiausios kliūtys – didelės būsto kainos ir neigiamos savininkų nuostatos. Užtikrinant aprūpinimą būstu paramos

¹⁴⁴ Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

¹⁴⁵ Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

¹⁴⁶ Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

¹⁴⁷ Ten pat.

¹⁴⁸ Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. Vilnius, 2007.

integracijai Centre gavimo laikotarpiu užsieniečiams, pabėgėliams ir PGU suteikiamos gyvenamosios patalpos PPC. Integracijos savivaldybėse metu jiems išmokama vienkartinė būsto įsikūrimo pašalpa ir kas mėnesį - piniginė pašalpa būsto nuomai ir komunalinėms išlaidoms padengti. Nuo 2009-07-15, „integraciją įgyvendinanti institucija perveda pašalpą gyvenamojo ploto nuomai, būsto šildymui, šaltam bei karštam vandeniui, dujoms, elektros energijai ir kitoms komunalinėms paslaugoms apmokėti į prieglobstį gavusio užsieniečio asmeninę sąskaitą“¹⁴⁹.

Pabėgėlis, turi susirasti gyvenamąjį būstą pats ir jam suteikta galimybė pačiam disponuoti lėšomis, tačiau neretai paaiškėja, kad skiriamų lėšų, būsto nuomai nepakanka. Jų užtektų išsinuomoti būstą mažos savivaldybėse, bet PPC neturi sutarties su daugeliu savivaldybių. Taigi ratas vėl užsidaro ir integracija vyksta PPC. Galima daryti prielaidą, kad taip yra pažeidžiama pabėgėlio teisė į sėkmingą integraciją bei jo laisvė laisvai judėti šalies viduje.

Užimtumas (darbas). Kaip nurodoma PPC 2009-2011 metų strateginiame veiklos plane „vienas svarbiausių prieglobstį gavusių užsieniečių sėkmingos integracijos veiksnių yra galimybė įsigyti profesiją ir integruotis į darbo rinką. Ten pat teigiama, kad ženkliai padidėjęs nedarbo lygis šalyje gali neigiamai paveikti prieglobstį gavusių užsieniečių galimybes integruotis į Lietuvos visuomenę“¹⁵⁰.

Vadovaujantis integracijos tvarka ir siekiant įtraukti PGU, į darbo rinką ir užtikrinti LR užimtumo rėmimo įstatyme numatytas valstybines užimtumo ir socialines garantijas, integraciją įgyvendinančios institucijos vykdo šias priemones:

- „užsieniečiai supažindinami su Lietuvos darbo rinka, išsiaiškinamos jų galimybės, tobulinama kvalifikacija, pakeičiant arba įgyjant naują profesiją, informuojama ir, prireikus, padedama organizuoti savarankišką verslą, padedama įsidarbinti pagal darbo sutartis.
- padeda PGU, kuriems reikia valstybės pagalbos įsidarbinant ar įsiregistruojant teritorinėje darbo biržoje.
- prireikus, suderinusi su centru, sudaro su teritorine darbo birža sutartį dėl užimtumo priemonių įgyvendinimo pagal individualų užsieniečio integracijos į darbo rinką planą. Profesinis mokymas gali būti vykdomas pagal specialiai pritaikytas individualias programas“¹⁵¹.

Integracijos tvarkoje numatyta, kad:

- „gavus informaciją iš teritorinės darbo biržos, kad PGU, be pateisinamos priežasties atsisakė dirbti viešuosius darbus ar siūlomo profesinio mokymo, taip pat pašalinus jį iš šių darbų ar mokymo, pakartotinai lėšos jo užimtumui organizuoti neskiriamos.

¹⁴⁹ Pabėgėlių priėmimo centro 2009-2011 metų strateginis veiklos planas // www.rppc.lt/3646/veikla/strateginis-veiklos-planas.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

¹⁵⁰ Pabėgėlių priėmimo centro 2009-2011 metų strateginis veiklos planas // www.rppc.lt/3646/veikla/strateginis-veiklos-planas.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

¹⁵¹ Pabėgėlių priėmimo centro 2009-2011 metų strateginis veiklos planas // www.rppc.lt/3646/veikla/strateginis-veiklos-planas.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

- PGU įdarbinti gali būti steigiamos naujos darbo vietos. Lėšos naujoms darbo vietoms steigti skiriamos iš paramos integracijai numatytų lėšų, sudarant su darbdaviu sutartį. Sprendimą dėl darbo vietos steigimo, komisijai pateikus, priima centro direktorius.

- organizuojančiam savo verslą asmeniui iš integracijai skirtų lėšų gali būti suteikta vienkartinė pinigine parama verslo liudijimui, licencijai, darbo priemonėms įsigyti arba nuomoti¹⁵².

- baigęs lietuvių kalbos kursus, profesinį mokymą ir laikinai dirbęs viešuosius darbus, užsienietis, gavęs prieglobstį, privalo pats aktyviai ieškoti galimybių įsidarbinti¹⁵³.

Taigi pabėgėliai gauna valstybės finansuojamą paramą užimtumo, įsidarbinimo skatinimui, nes „paramos integracijai Centre gavimo laikotarpiu užsieniečiams kartu su teritorine darbo birža ir teritorine darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba organizuojamas tinkamo darbo ir asmeninių savybių įvertinimas, profesinio mokymo, darbo paieškos kursai, o paramos integracijai savivaldybių teritorijose laikotarpiu užsieniečiai privalo užsiregistruoti teritorinėje darbo biržoje; jiems gali būti gali

organizuojami profesinio mokymo kursai (jeigu jie turi išsilavinimą patvirtinančius dokumentus), jie

turi kreiptis į jų socialinę integraciją įgyvendinančią instituciją darbo paieškos klausimais¹⁵⁴.

Kiti veiksniai yra: „profesijos paklausa darbo rinkoje ir PGU atitikimas darbo rinkos poreikiams; oficialių išsilavinimą ar kvalifikaciją patvirtinančių dokumentų turėjimas; visuomenės požiūris į pabėgėlius (darbdaviai, darbuotojai ir pan.); galimybė suderinti darbą ir šeimą; asmeninis iniciatyvumas, nusiteikimas adaptuotis ir integruotis Lietuvoje; įsidarbinimo galimybės vyresnio amžiaus prieglobstį gavusiems užsieniečiams arba moterims, auginančioms vaikus¹⁵⁵.

Įgyvendinat projektą „Konsoliduota pagalba prieglobstį gavusiems užsieniečiams (2 etapas)“ buvo atliktas tyrimas ir gauti tokie rezultatai, susiję su užimtumo skatinimo sritimi:

- „Asmeninį iniciatyvumą įtakoja psichologinės įtampos dėl pasikeitusio ekonominio/socialinio statuso įveikimas, susitaikymas su padėtimi ir pasiruošimas pradėti gyvenimą prieglobsčio sityje iš naujo;

- Turi būti garantuotos sąlygos sėkmingai integracijai: geras mokamas darbas, kuris leistų susigrąžinti socio – ekonominį statusą, sutvirtinti ryšius su priimančios šalies visuomene, apsaugoti nuo išnaudojimo darbe, mažinti neigiamą visuomenės požiūrį į pabėgėlius;

¹⁵² LR užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 73-2762.

¹⁵³ LR užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 73-2762.

¹⁵⁴ Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. Vilnius, 2007.

¹⁵⁵ Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita. Kaunas, 2006.

- Pabėgėlių sėkmingai integracijai į darbo rinką reikalinga sukurti profesinių kompetencijų ir perkvalifikavimo galimybių programas, sudaryti sąlygas profesiniam karjeros konsultavimui;

- Prieglobstį gavusiems užsieniečiams yra labai svarbu turėti galimybę gauti nuolatinį legalų darbą.

- Pabėgėliai neplanuoja savo veiklos tam laikotarpiui, kai socialinės integracijos programa pasibaigs. Svarbu, kad prieglobstį gavę užsieniečiai, kurie yra sveiki ir gali dirbti, valstybės skiriamą paramą laikytų papildomu finansiniu šaltiniu, kuris vienokiu ar kitokiu atveju baigsis¹⁵⁶.

Švietimas ir valstybinės kalbos mokymas. Integracijos tvarkoje numatyta:

- „Centre organizuojami intensyvūs lietuvių kalbos kursai (atitinkantys Europos Tarybos kalbos mokėjimo aprašų A1 lygį) ir Lietuvos visuomenės pažinimo kursai pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas programas.

- Integraciją įgyvendinanti institucija savivaldybės teritorijoje organizuoja valstybinės kalbos mokymo programą, patvirtintą švietimo ir mokslo ministro, atitinkančią Europos Tarybos kalbos mokėjimo aprašų A2 lygį ir I valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos reikalavimus.

- PGU, integraciją įgyvendinanti institucija organizuoja 190 valandų valstybinės kalbos mokymo kursus. Kursams pasibaigus, integracijos programos įgyvendinimo metu užsieniečiai, gavę prieglobstį, laiko I valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos egzaminą.

- Užsieniečiui, gavusiam prieglobstį, neišlaikius I valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos egzamino dėl pateisinamų priežasčių (psichikos sveikatos sutrikimas, negebėjimas per skirtą laiką išmokti, kas užduota, ir panašiai), papildomai gali būti skiriamas iki 100 valandų kursas, kurį išklaudius integracijos programos įgyvendinimo metu egzaminas laikomas pakartotinai.

- Pilnamečiai užsieniečiai turi teisę mokytis bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka.

- Nepilnamečiams užsieniečiams, prieglobsčio prašytojams, valstybinės kalbos mokymas gali būti organizuojamas ikimokyklinio ugdymo grupėse, taip pat skiriamos papildomos lietuvių kalbos pamokos bendrojo lavinimo mokyklose. Papildomas lietuvių kalbos mokymas gali būti apmokamas iš integracijai skirtų lėšų.

- Prieš mokslo metų pradžią iš integracijai skirtų lėšų PGU, mokyklinio amžiaus vaikams mokymo priemonėms įsigyti skiriama iki 1 bazinės socialinės išmokos dydžio pašalpa, kurią integraciją įgyvendinanti institucija perveda į PGU asmeninę sąskaitą. Integraciją įgyvendinanti institucija gali padėti užsieniečiui įsigyti mokymo priemones. Ši pašalpa

¹⁵⁶ Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita. Kaunas, 2006.

neskiriama, jei PGU vaikai turi teisę gauti Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatyme nustatytą socialinę paramą mokiniams¹⁵⁷.

- PGU ikimokyklinio amžiaus vaikai integracijos laikotarpiu gali būti ugdomi lopšeliuose, lopšeliuose-darželiuose, darželiuose ir mokyklose-darželiuose. Vaikų ugdymas valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinio ugdymo įstaigose apmokamas iš integracijai skirtų lėšų¹⁵⁸.

Svarbiausi veiksniai, darantys įtaką PGU integracijai pagal duotą sritį yra: turimos kvalifikacijos vertinimas ir pripažinimas; turimas išsilavinimo lygis; švietimo sistemos prieinamumas; lietuvių kalbos mokymasis; pabėgėlių vaikų mokymasis mokyklose.

Kalbos žinios gali būti susijusios su pabėgėlių užimtumu: atlikus apklausą Klaipėdoje išaiškėjo, kad „absoliuti dauguma apklaustųjų vyrų nemokėjo lietuvių kalbos, aiškindami šį faktą tuo, jog neturi laiko mokytis, nes dirba. Tuo tarpu absoliuti dauguma moterų, kurios nedirba ir prižiūri vaikus, buvo išlaikiusios lietuvių kalbos egzaminą.

Kita vertus, „lietuvių kalbos nemokėjimas yra rimta kliūtis integracijai. LR įstatymai reglamentuoja, kad lietuvių kalba yra viena iš priėmimo į darbą sąlygų, todėl ne visi pabėgėliai gali gauti norimą darbą, jeigu nemoka lietuvių kalbos. Be to, kuris iš lietuvių sugebėtų užsienio kalbą, pvz. arabų išmokti per 190 ar 290 val.“¹⁵⁹.

Taigi nors numatyta, kad skiriama parama kalbos, profesijos mokymams ir kitoms mokymo programoms, tačiau ši parama dėl skiriamų finansinių išteklių ribotumo yra nepakankama.

Socialinė ir sveikatos apsauga. Integracijos tvarkoje numatyta kad:

„Pabėgėlių integracijos laikotarpiu sveikatos priežiūra organizuojama, vadovaujantis LR sveikatos sistemos įstatymu, LR sveikatos draudimo įstatymu ir kitais Lietuvos Respublikos teisės aktais, siekiant užtikrinti asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimą“^{160, 161}.

- „Pabėgėliai integracijos centre laikotarpiu draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu iš centro išlaikymui skiriamų lėšų, o integracijos savivaldybių teritorijoje laikotarpiu – iš paramos integracijai skiriamų valstybės biudžeto lėšų.

- Pabėgėliai integracijos laikotarpiu iš integracijai skirtų lėšų turi teisę gauti įvairias Tvarkoje numatytas vienkartinės įsikūrimo išmokas ir pašalpas, pinigines pašalpas būtiniausioms

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 73-2755.

¹⁵⁸ Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

¹⁵⁹ Stankaitienė D. Klaipėdos m. Socialinės paramos centro direktorė // Interviu. 2010 11 18.

¹⁶⁰ LR sveikatos sistemos įstatymas. // Valstybės žinios. 1994, Nr. 63-1231.

¹⁶¹ LR sveikatos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5512.

reikmėms, skiriamas kas mėnesį, vienkartinės išmokos gimus kūdikiui, mirties atveju laidojimo pašalpą, ir pan.¹⁶².

Pasak D. Stankaitienės, „praktikoje susiduriama su įvairiomis kliūtimis, kai sveikatos priežiūros įstaigos nenoriai priima pabėgėlius ir teikia jiems sveikatos priežiūros paslaugas. Dirbant su pabėgėliais ir prieglobstį gavusiais užsieniečiais teko susidurti su įteisinta neteisybe, kai prieglobstį gavusiam užsieniečiui su psichine negalia nevertinamas darbingumo netekimo procentas, nes tokia pagalba jam nenumatyta LR Vyriausybės nustatytoje tvarkoje. Kadangi darbingumo lygis nevertinamas, tai tokiam asmeniui nepriklauso ir neįgalumo pensija ar kita atitinkama išmoka“¹⁶³.

Visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją. Kita vertus labai svarbu informuoti visuomenę apie tai, kad mūsų visuomenėje yra kitų kultūros žmonių ir skatinti toleranciją. PPC ir kiti integracijos programoje dalyvaujantys partneriai „vadovaudamiesi integracijos tvarka ir siekdamos formuoti palankią viešąją nuomonę apie užsieniečius, gavusius prieglobstį, lietuvių ir užsienio kalbomis teikti informaciją apie valstybės paramos integracijai Lietuvoje teikimo sąlygas ir statistinę informaciją apie paramos teikimą užsieniečiams, gavusiems prieglobstį, bendradarbiauja su žiniasklaidos priemonėmis, teikia joms informaciją, rengia medžiagą specializuotoms radijo, televizijos laidoms bei straipsniams; organizuoja viešuosius seminarus, konferencijas bei kitas priemones; leidžia informacinius bei specializuotus periodinius leidinius; organizuoja šventes, vakarones, dalyvaujant užsieniečiams, gavusiems prieglobstį, bei vietos bendruomenei; periodiškai atnaujina interneto svetaines“¹⁶⁴.

Išnagrinėjus Integracijos tvarką, galima teigti, kad yra numatytos įvairios paramos formos, tačiau kokybinio tyrimo metu ekspertai nebuvo tokie optimistiški. Bandyta išsiaiškinti ar ekspertai yra susidūrę su atskirais atvejais, kai teisės aktų nuostatos padėjo ir/ar trukdė įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje jie buvo paprašyti pakomentuoti atvejus ir kaip jų taikymas paveikė konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigą Lietuvoje (žr. 8 priedą, 12 lentelę). Atliekant tyrimo duomenų analizę išskirtos 2 kategorijos, t.y. *teisės aktų nuostatos ir konkretūs atvejai*. Kategorija *teisės aktų nuostatos*, suskaidyta į 4 subkategorijas: būstas, socialinis draudimas, bendradarbiavimas ir mokymas.

Subkategorijoje *būstas* 2 ekspertai išdėstė savo požiūrį: „...jie turėtų būti kaip rizikos grupė ir turėtų turėti pirmenybę gauti savivaldybėse būstą. Tai yra nenurodyta, todėl jie įrašyti į bendrą eilę ir gauti tą būstą yra neįmanoma, nors Lietuva įsipareigojusi jiems padėti. Jei jau

¹⁶² Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

¹⁶³ D. Stankaitienė. Pranešimas „Pagalba prieglobstį gavusiems užsieniečiams ir pabėgėliams Klaipėdos mieste“, skaitytas 2007-10-29 konferencijoje „PGU Lietuvoje: kasdienybė, problemos, perspektyvos“.

¹⁶⁴ Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

Lietuva nesuteikia būsto, kas kitose valstybėse yra suteikiama ar bendrabučio tipo bent jau, tai turėtų būti daroma per savivaldybes, kad jie gautu tą pirmenybę laukdami bendroje socialinio būsto eilėje...“(4); „...gauti socialinį būstą kiek reikia laukti. Gal kokį 10 metų, gal ir daugiau. Kur tada tai šeimai dėtis tada. Gatvėje gyventi?“(2).

Subkategorijoje *bendradarbiavimas* 1 ekspertas teigė, kad: „...kai pradėjome dirbti su pabėgėliais, tai buvo nesusipratimų ... kitos institucijos, kurios tiesiogiai ...nedirbo su pabėgėliais, bankai, sveikatos priežiūros įstaigos, darbo birža. ... ne visi gal buvo įsigilinę ir žinojo, kad yra galimybė ir su pabėgėliais lygiai taip pat dirbti ir teikti paslaugas kaip ir visiems kitiems gyventojams...“(5).

Subkategorijoje *mokymas* 1 ekspertas nurodė, kad: „...Per mažai valandų numatyta lietuvių kalbos mokymuisi...“(1).

2 kategorija *konkretūs atvejai*, atlikus tyrimo duomenų analizę, pasiskirstyta į 2 subkategorijas: *būstas ir teisinė aplinka*. Subkategorijoje *būstas* konkretų atvejį įvardijo 1 ekspertas: „...Kaune, prieš kokius 5 metus pabėgėlė buvo įrašyta į eilę gauti soc. būstą... ji buvo 600 kažkuri.“(4).

Subkategorijoje *teisinė aplinka* - taip pat 1 ekspertas: „...reikalavimas žmogui su psichine negalia laikytis egzaminus tam, kad gauti nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje yra toks atvejis, kai teisinė aplinka trukdo įgyvendinti konkretaus asmens integraciją Lietuvoje..“(1).

Apibendrinami *pabėgėlių integracijos programos įgyvendinimo aspektus Lietuvoje* galime teigti, kad:

- *Per ilgą institucinę globa Pabradėje, Rukloje, vėliau savivaldybių įstaigų ar NVO globa neskatina pabėgėlių savarankiškumo, o pasibaigus integracijai jie paliekami be pagalbos ir pragyvenimo lėšų. Pabėgėlių integracijos programa buvo vykdoma 10 savivaldybių teritorijoje per savivaldybių socialinių paslaugų centrus arba NVO (šiuo metu – tik 2 savivaldybių teritorijoje). PPC neturi sutarties su daugeliu savivaldybių, todėl integracija paskutiniu metu vykdoma PPC, taip pažeidžiant pabėgėlių teisę į laivą asmenų judėjimą.*

- *Nors Lietuva yra apsibrėžusi sritis, kuriuose parama pabėgėliams bus teikiama: valstybinės kalbos mokymas; švietimas; užimtumas; aprūpinimas gyvenamąja patalpa; socialinė apsauga; sveikatos apsauga; visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją, tačiau paramos formos per daug sureglamentuotos, nepaliekančios jokio lankstumo integraciją įgyvendinančioms institucijoms.*

- *LR teisės aktų nuostatos trukdo įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje: pabėgėliai neintegruoti į įvairias teises sistemas, jiems neskiriamas socialinis būstas, negarantuojamas socialinis draudimas, kai baigiasi integracija; trūksta bendradarbiavimo tarp įvairių organizacijų; per mažai valandų skiriama lietuvių kalbos mokymuisi, reikalavimas*

žmogui su psichine negalia laikytis egzaminus; nenumatyta kaip užsieniečiui, gavusiam pabėgėlio statusą, Lietuvoje pasitvirtinti savo išsilavinimą;

- Pabėgėlių socialinė atskirtis gilėja, nes jie jaučiasi stabiliai kol dalyvauja integracijoje. Teisė į socialinę paramą užtikrinama ne visuomet, ypač tais atvejais, kai asmuo yra neįgalus, o parama integracijos programai išnaudota. Pabėgėlių integracijos praktikoje nereti atvejai, kai šeimos išvyksta nepasibaigus integracijai dėl ekonominės situacijos (dauguma pabėgėlių neteko darbo), sumažėjusios socialinės paramos ir kitų garantijų, šeimos nario ligos, socialinio nesaugumo ar netolerancijos.

- LR turi užtikrinti sveikatos apsaugą, tačiau praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai: sergantys asmenys išsiunčiami iš LR teritorijos motyvuojant, tuo, kad liga, yra pavojinga visuomenei; pabėgėliai neturi sveikatos draudimo dėl to, kad nedirba, yra neregistruoti darbo biržoje, todėl jiems nepriklauso kai kurios sveikatos priežiūros paslaugos.

- Valstybė priimanti pabėgėlį privalo garantuoti jam gyvenamąją vietą, tačiau LR nesuteikia pabėgėliams socialinio būsto, o teisę į būstą garantuoja tol kol jis yra remiamas integracijos programos lėšų. Pasibaigus integracijai jis privalo savarankiškai gyventi, susirasti tą būstą ir užsidirbti pats.

- Ne visi pabėgėliai yra motyvuoti čia gyventi, pritaipiti šioje visuomenėje, įleisti šaknis, kai kuriems jų Lietuva – tarpinė stotelė.

- Pabėgėlių integracijos programos įgyvendinimo metu LR socialinių paslaugų priežiūros departamentas, Ruklos pabėgėlių centro ir savivaldybių socialinių paslaugų centrų ir NVO darbuotojai, dirbantys pabėgėlių integracijos srityje, bendradarbiaudami keitė pabėgėlių integracijos teisinę aplinką: buvo rengiami Integracijos tvarkos aprašo pakeitimai, siekiama suteikti daugiau teisių ir atsakomybių pabėgėliams, numatyta, kad lėšos socialinei paramai, būstui ir komunaliniams patarnavimams pervedamos patiems pabėgėliams; parengus kreipimusis į įvairias institucijas ir talkinant kitoms organizacijoms, buvo pasiekta, kad visi nepilnamečiai vaikai turėtų sveikatos draudimą, organizuoti bendri seminarai, kurių metu dalintasi patirtimi.

3.2. ES finansuojamų projektų poveikis pabėgėlių integracijos teisei aplinkai ir pabėgėlių gyvenimo kokybei Lietuvoje

Kaip teigia D. Stankaitienė „integraciją įgyvendinančios institucijos nuolat susiduria su problema, kad pabėgėlių integracijai numatytos integracijos priemonės ne visuomet yra veiksmingos, sudėtinga pagalbą individualizuoti pagal konkretaus pabėgėlio poreikius, o skiriami finansiniai ištekliai nepakankami, todėl organizacijos ieško galimybių pritraukti

papildomus finansinius išteklius. Vienas jų pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos plėtrą užtikrinantys projektai, kurie dažniausiai – finansuojami EPF¹⁶⁵.

LR SADM tinklalapyje, pristatančiame EPF „Lietuva, tapusi visateise Europos Sąjungos (toliau – ES) nare, kartu su kitomis ES šalimis pradėjo įgyvendinti ES prieglobsčio politiką, kurios tikslas – nuosekliai kurti laisvą, saugią ir teisingą erdvę, atvirą tiems, kurie dėl susiklosčiusių aplinkybių priversti teisėtai ieškoti apsaugos Europos Sąjungoje. Pagrindinis šios politikos įgyvendinimo įrankis yra EPF. Siekiant įgyvendinti prieglobsčio politiką, būtina sukurti mechanizmus, skatinančius valstybių narių bendras pastangas priimti pabėgėlius bei perkeltuosius asmenis ir atsakyti už jų priėmimo padarinius. Šiam tikslui įgyvendinti, vadovaujantis Europos Sąjungos Tarybos sprendimu 2000/596/EB buvo įsteigtas EPF 2000–2004 m¹⁶⁶.

Atsižvelgiant į Europos Bendrijų priimtus teisės aktus prieglobsčio srityje ir į patirtį, įgytą įgyvendinant pirmąjį fondo etapą 2000–2004 m., „nuspręsta įsteigti EPF 2005–2010 m., kad ir toliau būtų užtikrinamas valstybių narių solidarumas prieglobsčio prašančių asmenų atžvilgiu. Būtina remti valstybių narių pastangas suteikti pabėgėliams ir perkeltiesiems asmenims tinkamas priėmimo sąlygas ir taikyti teisingas bei veiksmingas prieglobsčio procedūras, kad būtų apsaugos asmenų, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, teisės¹⁶⁷. Numatytas EPF „tikslas – remti ir skatinti valstybių narių pastangas priimti pabėgėlius bei perkeltuosius asmenis ir atsakyti už jų priėmimo padarinius, atsižvelgiant į Europos Bendrijų teisės aktus šiais klausimais, bendrai finansuojant Europos Tarybos 2004 m. gruodžio 2 d. sprendime 2004/904/EB numatytus veiksmus. EPF remia projektus, susijusius su šiomis sritimis: priėmimo sąlygos ir prieglobsčio procedūros; integracija į visuomenę; savanoriškas grįžimas į kilmės šalį¹⁶⁸.

Įgyvendindamas nurodytus prioritetus, „EPF remia veiksmus, susijusius su viena ar daugiau šių sričių: priėmimo sąlygų ir prieglobsčio procedūrų gerinimo; integracijos; valstybių narių gebėjimų plėtoti, stebėti ir vertinti savo prieglobsčio politiką – nuosekliai kurti laisvą, saugią ir teisingą erdvę, atvirą tiems, kurie dėl susiklosčiusių aplinkybių priversti teisėtai ieškoti apsaugos Europos Sąjungoje. Pagrindinis šios politikos įgyvendinimo įrankis yra EPF. Jis padeda remti valstybių narių pastangas suteikti pabėgėliams ir perkeltiesiems asmenims tinkamas priėmimo sąlygas ir taikyti teisingas bei veiksmingas prieglobsčio procedūras, kad būtų apsaugos asmenų, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, teisės¹⁶⁹.

¹⁶⁵ D. Stankaitienė. Pranešimas „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Klaipėdos mieste: problemos ir sprendimai“. Skaitytas 2008-05-09 Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Multikultūrinė paradigma socialiniame darbe“ Mykolo Romerio universitete.

¹⁶⁶ LR SADM tinklalapis <http://www.socmin.lt/>; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

¹⁶⁷ Ten pat.

¹⁶⁸ LR SADM tinklalapis <http://www.socmin.lt/>; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

¹⁶⁹ Ten pat.

Nuo 2008 m. sausio 1 d. prasidėjo naujasis EPF programavimo (2008-2013 m.) laikotarpis. LR administruodama EPF 2008–2013 m. daugiametę programą įgyvendina du prioritetus:

- „1 prioritetas: Bendrijos *acquis* prieglobsčio srityje nustatytų principų ir priemonių, įskaitant su integracijos tikslais susijusias sritis, įgyvendinimas. Tai turėtų padėti užtikrinti tinkamas priėmimo sąlygas, sąžiningas ir veiksmingas procedūras bei visapusišką ir visiems galiojantį Ženevos konvencijos taikymą Fondo tikslinėms grupėms. Šioje srityje Bendrijos įnašas galėtų būti padidintas iki 75 % projektams, skirtiems įgyvendinti šiuos *specialiuosius prioritetus*: veiksmai, kuriais siekiama atsižvelgti į ypatingus pažeidžiamų žmonių, pirmiausia nelydimų mažamečių poreikius, ir specifines priemones, kuriomis siekiama geriau apibrėžti sąvokas ir valstybių narių taikomą tvarką nustatant pažeidžiamus prieglobsčio prašytojus ir tinkamai reaguoti į tokius poreikius; veiksmai, dėl kurių pagerės asmenų, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, nustatymas ir (arba) prieglobsčio prašymų pasienyje tvarkymas, pirmiausia plėtojant specialias mokymo programas.

- 2 prioritetas: Orientacinių priemonių ir vertinimo metodikos kūrimas siekiant įvertinti ir pagerinti prašymų suteikti tarptautinę apsaugą nagrinėjimo tvarką ir remti administracines struktūras joms stengiantis spręsti uždavinius, kilusius dėl glaudesnio praktinio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis narėmis. Šioje srityje Bendrijos įnašas galėtų būti padidintas iki 75 % projektams, skirtiems įgyvendinti šiuos *specialiuosius prioritetus*: (1) priemonės, skirtos atlikti nepriklausomą nacionalinės prieglobsčio sistemos darbo ir galimybių ją patobulinti peržiūrą; (2) priemonių, kuriomis siekiama nacionaliniu lygiu nuosekliau priimti sprendimus dėl *acquis* taikymo, pvz., siekiant, kad prieigą prie teisinės praktikos duomenų bazių turėtų visos atitinkamos suinteresuotosios šalys, kūrimas; (3) priemonės, skirtos didinti nacionalinių prieglobsčio tarnybų pajėgumą bendradarbiauti su kitų valstybių narių prieglobsčio tarnybomis, ir ypač rinkti, analizuoti ir vertinti informaciją apie kilmės šalis arba kilmės regionus, kad tokia informacija būtų galima keistis su kitomis valstybėmis narėmis¹⁷⁰.

Įgyvendindamas nurodytus prioritetus EPF, „rems veiksmus, susijusius su viena ar daugiau šių sričių: priėmimo sąlygų ir prieglobsčio procedūrų gerinimo; integracijos; valstybių narių gebėjimų plėtoti, stebėti ir vertinti savo prieglobsčio politiką laikantis galiojančiuose ir būsimuose Bendrijos teisės aktuose bendros Europos prieglobsčio sistemos srityje nustatytų įsipareigojimų stiprinimu, visų pirma, siekiant praktinio narių bendradarbiavimo. *Tikslinės grupės*: trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, turintis Ženevos konvencijoje apibrėžtą statusą, kuriam leidžiama gyventi kaip pabėgėliui vienoje iš valstybių narių; trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, kuris naudojasi papildoma apsauga, kaip apibrėžta

¹⁷⁰ LR SADM tinklalapis <http://www.socmin.lt/>; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

Direktyvoje 2004/83/EB; trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, kuris kreipėsi dėl vienos iš a ir b punktuose nurodytų apsaugos formų; trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, kuris naudojasi laikina apsauga, kaip apibrėžta Direktyvoje 2001/55/EB¹⁷¹.

Per paskutinius 5 metus buvo iš EPF buvo finansuoti 22 projektai, kurių bendra vertė daugiau nei 11 mln. Lt. Tai pateikiama 12 priede, 14 – 17 lentelėse. Vieni aktyviausių projektų rengėjų ir įgyvendintojų buvo ir yra:

- PPC Rukloje per 2006 m. – 2010 m. periodą parengęs ir įgyvendinęs 4 projektus, kurie gavo finansavimą iš EPF. Šio įstaigos projektų pasiekimai pateikiami 13 priede;
- Klaipėdos miesto socialinės paramos centras, per 2004 m. –2008 m. periodą parengęs 4 projektus, kurie gavo finansavimą iš EPF. Šio įstaigos projektų pasiekimai pateikiami 14 priede;
- LRKD per 2006 m. – 2010 m. periodą parengęs ir įgyvendinęs 4 projektus, kurie gavo finansavimą iš EPF. Šio įstaigos projektų pasiekimai prieduose nepateikiami, nes nepavyko rasti informacijos.
- Vilniaus archyvoskupijos Caritas per 2006 m. – 2010 m. periodą parengęs ir įgyvendinęs 4 projektus, kurie gavo finansavimą iš EPF. Šios organizacijos projektų pasiekimai prieduose nepateikiami, nes nepavyko rasti informacijos. Išnagrinėjus finansuotų projektų veiklas ir rezultatus galima konstatuoti, kad dauguma projektų buvo nukreipta į prieglobsčio procedūrų tobulinimą ir integracijos gerinimą Lietuvoje.

Didelis dėmesys projektuose buvo skiriama pabėgėlių ir PGU kvalifikacijos tobulinimui, įvairių mokymo programų ir metodikų sukūrimui bei jų pritaikymui dirbant su pabėgėliais ir PGU, socialinės paramos ir kitų viešųjų paslaugų teikimo organizavimui, tyrimų organizavimui, visuomenės tolerancijos ugdymui. Projektuose atliktų tyrimų metu gauti rezultatai yra svarbūs siekiant užtikrinti pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo veiksmingumą. Viename iš PPC Rukloje įgyvendintų

projektų „Žinios, darbas, ateitis“ ataskaitoje pabrėžiama, kad tyrimo metu paaiškėjo, kad:

- „dažniausiai prieglobstį gavę užsieniečiai naudojami kuratorių, socialinių ir medicinos darbuotojų paslaugomis. Pabėgėliai labiausiai pasitiki savo kuratoriais ir vertina jų bei socialinių darbuotojų pagalbą, todėl iškilus sunkumams yra linkę kreiptis arba į socialinius darbuotojus ir kuratorius, arba problemas spręsti patys.
- nuolatinė valstybės ir NVO darbuotojų kaita trikdo pabėgėlius, verčia juos vis iš naujo „pratintis“ prie naujų darbuotojų.

¹⁷¹ LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos tinklalapis <http://www.socmin.lt/>; Prisijungimo laikas: 2010-09-02.

- tam, kad pabėgėlių įvaizdis nepriklausytų išimtinai nuo žiniasklaidos ir tam, kad įtraukiant pabėgėlius į viešinimo veiklas būtų stiprinami ir jų pačių socialiniai įgūdžiai ir kontaktai, reikėtų panaudoti tiesioginio bendravimo principu besiremiančias viešinimo priemones. Pavyzdžiui, siekti

įtraukti pabėgėlius į vietos bendruomenės renginius, sekti visuomeninius renginius ir dalyvauti informacinėse kampanijose¹⁷².

Projekto „Žinios, darbas, ateitis“ tyrime gauti rezultatai parodo, kad pabėgėlių: „asmeninį iniciatyvumą įtakoja psichologinės įtampos dėl pasikeitusio ekonominio/socialinio statuso įveikimas, susitaikymas su padėtimi ir pasiruošimas pradėti gyvenimą prieglobsčio sityje iš naujo; jiems turi būti garantuotos sąlygos sėkmingai integracijai: geras mokamas darbas, kuris leistų susigrąžinti socio – ekonominį statusą, sutvirtinti ryšius su priimančios šalies visuomene, apsaugoti nuo išnaudojimo darbe, mažinti neigiamą visuomenės požiūrį į pabėgėlius; pabėgėlių sėkmingai integracijai į darbo rinką reikalinga sukurti profesinių kompetencijų ir perkvalifikavimo galimybių programas, sudaryti sąlygas profesiniam karjeros konsultavimui; pabėgėliams yra labai svarbu turėti galimybę gauti nuolatinį legalų darbą; jie neplanuoja savo veiklos tam laikotarpiui, kai socialinės integracijos programa pasibaigs. Svarbu, kad prieglobstį gavę užsieniečiai, kurie yra sveiki ir gali dirbti, valstybės skiriamą paramą laikytų papildomu finansiniu šaltiniu, kuris vienokiu ar kitokiu atveju baigsis“¹⁷³.

Ekspertai taip pat pasisakė apie tai ar pabėgėlių integracijos įgyvendinimo metu buvo atvejų, kai pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis įtakojo pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinį teisinį reguliavimą ir pateikė konkrečių pavyzdžių (žr. 9 priedą, 13 lentelę). Analizuojant tyrimo duomenis išskirta viena kategorija Pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis, kuri suskirstyta į 5 subkategorijas: *sveikatos draudimas, projektinė veikla, bendradarbiavimas, savarankiškumas, teisinė aplinka*.

Pirmoje subkategorijoje *sveikatos draudimas* pasisakė 1 ekspertas: „...per kreipimąsi į įvairias institucijas ir su įvairių organizacijų pagalba buvo pasiekta, kad visi nepilnamečiai vaikai dabar turi sveikatos draudimą, ko prieš tai neturėjo.“(4).

Antroje subkategorijoje *projektinė veikla* savo nuomones išsakė 3 ekspertai, kurie teigė, kad: „...projektai yra gerai. Iš vienoj pusės yra gerai, kai jie kažką pakeičia, iš kitos pusės tas laikinumas ... nėra garantijos, nes yra funkcijų, kurias šiuo metu atlieka projektai, bet jiems pasibaigus kyla klausimas kas toliau bus įgyvendinama, nes tam tikras valstybines funkcijas atlieka projektai. Arba valstybė jau tam tikrais atvejais baigdama tuos projektus perims tas funkcijas arba kažkoku būdu iniciuoti pratesimą...“(4); „...turbūt neišskirsiu atskirų pavyzdžių,

¹⁷² Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto „Žinios, darbas – ateitis“ veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

¹⁷³ Ten pat.

bet kiekvieną kartą, kai yra vykdomas projektas, gali teikti pavyzdžių...“(6); „...norėčiau paminėti projektus, kuriuos vykdė Klaipėdos miesto socialinės paramos centras su partneriais, o taip pat kitos organizacijos, atsakingos už pabėgėlių integraciją Lietuvoje. Visi šie projektai buvo finansuojami iš Europos Pabėgėlių Fondo. Įgyvendindami projektus galėjome ugdyti pabėgėlių socialinius įgūdžius, mokyti juos lietuvių kalbos, vaikus čečėnų kalbos, anglų kalbos, kompiuterinio raštingumo, organizuoti vaikų priežiūrą ir įvairias pažintines ekskursijas Lietuvoje, skirti papildomus finansinius išteklius šeimų socialinėms ir sveikatos problemoms spręsti. Bandėme keisti visuomenės ir ypač politikų nuostatas, ugdėme jų toleranciją, galbūt ne visada sėkmingai...“(1)

3 subkategorijoje bendradarbiavimas pasisakė 3 ekspertai, kurie teigė: „...Negaliu teigti, kad atsižvelgiama šimtu procentų, bet organizuojant integracijos aprašo pakeitimus, buvo konsultuotasi su mumis ne vieną kartą. Ir mes teikėme siūlymus. Negaliu sakyti, kad maksimaliai, bet buvo atsižvelgta į teiktus pasiūlymus...“(6); „...turbūt neišskirsiu atskirų pavyzdžių, bet kiekvieną kartą, kai yra vykdomas projektas, gali teikti pavyzdžių...“(6); kad daug organizacijų prisidėjo prie tos minties, kad galima įtakoti ir gerinti sąlygas, nes kiekviena organizacija turėjo savo patirčių. Ir kai valstybė skelbė tokią programą niekas nežinojo kas bus, kaip tai atrodys praktikoje. Parašyta labai sausai įstatyme duodam tą, duodam aną, o kaip su žmogum? Ir prasidėjo Raudonasis kryžius, Caritas, Klaipėda, Elektrėnai. Susirinkdavo visi į seminarus ir vienas kitam papasakodavo kaip daryti...“(3), „...nuolat vykstantis bendradarbiavimas tarp socialinių paslaugų priežiūros departamento, Ruklos pabėgėlių centro ir savivaldybių bei NVO darbuotojų dirbančių pabėgėlių integracijos srityje. Būtent šito bendradarbiavimo dėka buvo keičiama teisinė aplinka siekiama suteikti daugiau teisių ir atsakomybių pabėgėliams. Gal būtų galėjo viskas vykti greičiau. Tačiau šiokių tokių rezultatų buvo pasiekta...“(1).

4 subkategorijoje 2 ekspertai kalbėjo apie savarankiškumą: „...Iš pradžių buvo mintis, jei organizacija viską daro, žmogus tampa visiškai išlepintas. Jis galvoja, kad koks aš laimingas, atvažiavau į Lietuvą ir nieko čia nereikia daryti. O kuratorius bėga ten, bėga ten. Po to išmokom, perdavėm kitiems, kad duodam šiek tiek savarankiškumo. Tegu pats žmogus truputį palaksto, išmoks kalbą ir pamatys kitas įstaigas. Supras, kad Lietuvoje žmogus pats turi susitvarkyti reikalus. Ir tai davė rezultatų...“(3); „...buvo vienas pabėgėlis, kuris organizavo verslą Lietuvoje. Jam nebuvo paprasta, kadangi jam pačiam tai buvo nauja, nauja šalis, nauja visiškai teisinė sistema ir sakykim nauji reikalavimai ir mokesčių politika kita ir aišku visa tai jam reikėjo viską perprasti ir suprasti. Tuo pačiu tai buvo savotiškas iššūkis ir mūsų Lietuvos institucijoms, kadangi vėlgi su tokiu statusu žmogus kokias turi galimybes, ir kokios yra jo teisės kurti sakykim verslą. Tai šitoje situacijoje sakykime viskas gana sėkmingai išsprendė. Jis įkūrė savo verslą ir sakykime tokį dalyką kaip duonos kepyklą tai reikėjo gauti ir leidimus iš įvairių

institucijų. Jis visus tuos leidimus gavo ir verslą pradėjo ir verslo liudijimą turėjo ir gaminius gamino ir realizavo...“(5).

5 subkategorijoje teisinė aplinka 2 ekspertai išdėstė savo požiūrį: „...per 10 metų integracijos aprašas gal jau daugiau nei 10 kartų buvo patobulintas, todėl šiuo metu jis yra vienas iš geriausių ES. Kalbu ne dėl to, kad jis yra geras, bet dėl to kad šiuo metu yra neigiamas poveikis. Iš pradžių išlepinti žmogų po to po 5 metų palieki jį gatvėje...“(3); „...visa ta sistema yra gana palanki ir jei žmogus turi motyvacijos, jei turi noro tai jis aišku suranda galimybių ir mūsų teisinė sistema per daug jam netrukdo...“(5).

Norėta išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tai, kokiomis priemonėmis reikia pagerinti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą (žr. 10 priedą, 14 lentelę). Analizuojant tyrimo duomenis buvo suformuluotos dvi kategorijos: *bendradarbiavimas, reikalavimai ir įsipareigojimai.*

Subkategorija *bendradarbiavimas* suskirstyta į tris subkategorijas: *specialistų bendradarbiavimas, pabėgėlių įtraukimas į sprendimų priėmimą ir keitimasis gerąja patirtimi ir gerosios patirties integravimas į LR teisės aktus.* Subkategorijoje „bendradarbiavimas“ pasisakė 2 ekspertai ir jie teigė: *„...turėtų dažniau susitikti įvairių sričių atstovai bendruose susitikimuose ir inicijuoti teisinius pakeitimus įstatymuose. Bent jau tris kartus per metus, kad būtų tiek nevyriausybinų organizacijų atstovai, tiek valstybinių institucijų atstovai, kurie atsakingi už įstatymų leidybą... susitikti ir kalbėtis apie tai kas yra privaloma Lietuvai kaip prieglobsčio teikėjai, kokie yra įsipareigojimai...“(4), „...būtų įmanoma tokiais atvejais susitikti, tuo metu daryti tam tikrus pakeitimus įstatymuose. Tų susitikimų metu yra labai sunku įrodyti valstybės atstovams, kad tam tikri pokyčiai įstatymuose yra reikalingi. Trys susitikimai į metus būtini, nes dažniau susitikti būtų neįmanoma...“(4), „...bendradarbiavimo tarp įvairių lygių politikų, praktikų ir pabėgėlių skatinimas. Ir visa tai reikia padaryti ne tik žodžiuose ir popieriuje, bet tikslingai veikiant ir siekiant, kad visos integracijai skiriamos lėšos būtų panaudotos kuo tikslingiau ir kuo efektyviau...visų pirma sukuriant aiškią rodiklių sistemą...“(1).*

Kaip jau minėta anksčiau, Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos apraše, teigiama, kad „stiprinamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir „bendradarbiaujama su Migracijos departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centru, kitomis

valstybės institucijomis¹⁷⁴, tačiau ekspertai atsakydami į įvairius klausimus pabrėžia, kad to bendradarbiavimo vis tik yra per mažai.

Subkategorijoje *pabėgėlių įtraukimas į sprendimų priėmimą* savo nuomonę išdėstė 2 ekspertai: „...turėtų būti organizuojami bendri susitikimai su pabėgėliais ir aptariamos problemos...kartu ieškoma sprendimų...“ (4), „...turėtų būti išrinktas asmuo, pabėgėlių atstovas, kuris žinotų tiek pabėgėlio statuso turinčių, tiek papildomą apsaugą gavusių užsieniečių problemas... jiems patiems būtų organizacija kur jie galėtų išreikšti savo poreikius...“ (4), „didesnis pasitikėjimas pabėgėliais ir jų įtraukimas į sprendimų priėmimą, sudarytų sąlygas humanizuoti ir individualizuoti teisinę pabėgėlių integracijos aplinką“ (1).

Nei viename teisės akte, reglamentuojančiame pabėgėlių integraciją nenumatytos nuostatos dėl bendradarbiavimo su pabėgėliais ir jų įtraukimo į sprendimų priėmimą, nors atkreipus dėmesį į LR socialinių paslaugų įstatymą galima rasti tokią teisinę poziciją, kurioje pabrėžiama, kad „socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos vadovaujantis ir bendradarbiavimo principu: Socialinių paslaugų valdymas, skyrimas ir teikimas remiasi asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socialinių paslaugų įstaigų, savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu bei tarpusavio pagalba¹⁷⁵,

Subkategorijoje *keitimasis gerąja patirtimi ir gerosios patirties integravimas į LR teisės aktus* stebimi 2 ekspertų pasisakymai: „...pagerinti padėtį būtų galima bendradarbiaujant su kitomis šalimis. Perimti tą gerąją patirtį ir taikyti ją Lietuvoje“ (4), „...per projektus įvairių institucijų atstovai keitėsi patirtimi, buvo išleisti įvairūs leidiniai. Tuos leidinius reikėtų aktyviau pristatyti įstatymų leidėjams, tam, kad integruoti naujoves į mūsų teisinę sistemą...“ (4), „...gerosios patirties, kurią sukaupe įstaigos ir NVO įgyvendindamos pabėgėlių integracijos programą ir projektus ir užsienio gerosios politikos ir praktikos integravimas į Lietuvos teisės aktus būtų reikšminga ir suteiktų galimybę įvesti pamatuojamus rodiklius...“ (1).

Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos apraše, teigiama Pabėgėlių priėmimo centras „keičiasi su užsienio šalimis patirtimi, įgyvendinant paramos užsieniečių, gavusių prieglobstį, socialinei integracijai teikimą integracijos centruose¹⁷⁶, tačiau neakcentuojam keitimosi gerąja patirtimi ir praktika šalies viduryje, nors tai ir vyksta įgyvendinant ES finansuojamus projektus. „...yra toks dalykas kaip užsieniečių paskirstymas. Reikėtų atlikti pakeitimus ir siūlymus pateikti, kad atvykę

¹⁷⁴ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

¹⁷⁵ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. Nr. 17-589.

¹⁷⁶ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.

pabėgėliai į Lietuvą gyvena užsieniečių registracijos centre, pabėgėlių priėmimo centre, tačiau toliau jie integruotis turi ne kažkokioje uždaroje patalpoje, o visuomenėje, išvykdami į savivaldybes...“

Viešojo administravimo įstatyme numatyta, kad „institucijos dėl administracinio reglamentavimo sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais ir turinčių svarbią reikšmę didelei gyventojų bendruomenės daliai, turi konsultuotis su visuomenės interesams atitinkamoje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profsąjungų, visuomeninių organizacijų, kitų ne vyriausybinių organizacijų atstovais), o įstatymų numatytais atvejais - ir su gyventojais“¹⁷⁷, taigi pabėgėlių integraciją reglamentuojančiame teisės akte šios nuostatos pasigendama.

Kategorijoje *reikalavimai ir įsipareigojimai* išskiriamos 7 subkategorijos: *suderinamumas su tarptautine teise; savalaikis problemų sprendimas; tyrimai ir jų rezultatų diegimas į teisės aktus; teisinės aplinkos tinkamumas ir lankstumas, pagalbos individualizavimas; galimybių sudarymas; pagalbos integralumas; kriterijai (rodikliai).*

Subkategorijoje *suderinamumas su tarptautine teise* pasisako 2 ekspertai: „...užtikrinti tas sąlygas pabėgėliams, kurios yra reglamentuotos tarptautiniais teisės aktais. Prisiimdami juos lietuviai prisiėmė ir atsakomybę priimti juos pagal tam tikrus reikalavimus... Susitikti ir kalbėtis apie tai kas yra privaloma Lietuvai kaip prieglobsčio teikėjai, kokie yra įsipareigojimai...“ (4); „...yra toks dalykas kaip užsieniečių paskirstymas. Reikėtų atlikti pakeitimus ir siūlymus pateikti, kad atvykę pabėgėliai į Lietuvą gyvena užsieniečių registracijos centre, pabėgėlių priėmimo centre, tačiau toliau jie integruotis turi ne kažkokioje uždaroje patalpoje, o visuomenėje, išvykdami į savivaldybes...“

Daugeliu atveju ekspertai pabrėžia, kad būtina Lietuvos teisinę aplinką suderinti su tarptautine teise ir čia ne išimtis. Vienas iš ekspertų akcentuoja integravimo savivaldybių teritorijoje užtikrinimą, o tuo pačiu ir laisvo judėjimo užtikrinimą.

Subkategorijoje *Valstybės įsipareigojimai* pasisako 1 ekspertas pabrėžia, kad „...yra dvi barikados pusės: valstybė prieš pabėgėlius, nors pati juos ir priėmė ir kita tos valstybinės ir nevyriausybinių organizacijos, dirbančios tiesiogiai su žmonėmis, kurios yra už pabėgėlius. Valstybė turi suvokti, kad jei prisiėmė juos, tai turi priimti ir integruoti, o ne priimti, o paskui sakyti, kad jūs per daug norit...“ (4). Taigi čia pasisakoma už valstybės įsipareigojimų vykdymo užtikrinimą. Kaip teigiama Integracijos vadove politikos kūrėjams ir vykdytojams, būtina užtikrinti „individualizacijos principą (tiek asmenų, tiek grupių atžvilgiu): ypatingų poreikių turinčių grupių priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas šių poreikių patenkinimui; sulaukytų

¹⁷⁷ LR viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios.1999 m. birželio 17 d. Nr. 60-1945.

prieglobsčio prašytojų priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas patenkinti jų poreikius tokioje situacijoje¹⁷⁸.

Subkategorijoje *savalaikis problemų sprendimas* pasisako 1 ekspertas pabrėžia: „...Lietuvoje yra viena problema, kreipėsi dėl pagalbos pabėgėliai, bet kai buvo atkreiptas dėmesys į juos ir jų problemą, jų jau Lietuvoje nebuvo. Tai šiuo atveju lieka tik organizacijos, kurios lyg ir nori kažką pakeisti, bet tada nebėra žmogaus, kuriam ta pagalba buvo reikalinga...“

(4). *Pabėgėlių integracijos teisės aktuose nėra išskirtas savalaikiškumo terminas*, tačiau LR viešojo administravimo įstatyme numatyta, kad „prašymo nagrinėjimas negali tęstis ilgiau kaip 30 dienų, jei įstatymų nenumatyta kitaip“¹⁷⁹.

Subkategorijoje *Tarptautinės teisės reikalavimų integravimas*, tokio reikalavimo svarbą akcentuoja 1 ekspertas: „...tyrimai paklausiant nuomonės tų, kurie dirba su pabėgėliais ir tų, kurie integruojasi. Gavus rezultatus teikti išvadas ir siūlymus...“(6), „...per daugiau nei 6 metus įgyvendinant ES finansuojamus projektus atlikta daug tyrimų, susijusių su pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija, pateiktos rekomendacijos, kurios dažniausiai nugula stalčiuose, t.y. dažnai į tyrimo metu gautus rezultatus ir rekomendacijas neatsižvelgiama. Manau, kad tai parodo valstybės tarnautojų nenorą bendradarbiauti“, taigi nors realiai įvairūs tyrimai vykdomi ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu ir įgyvendinant įvairius ES finansuojamus projektus, tačiau vėliau koreguojant teisės aktus į juos dažniausiai neatsižvelgiama arba atsižvelgiama per vėlai.

Teisinės aplinkos tinkamumas ir lankstumas 2 ekspertai išdėstė skirtingą nuomonę apie teisinės aplinkos tinkamumą ir lankstumą: „...teisinė bazė pas mus yra pakankamai gera, ir jinais yra pakankamai lanksti... apskritai kalbant, tai Lietuvos pabėgėlių integracinė programa yra viena geriausių ES ir yra pakankamai gerai vertinama. ...“(2); „...teisinė aplinka turėtų būti lankstesnė ir atkreipti dėmesį į individualius pabėgėlių poreikius“(1); „...atsižvelgti į patį žmogų... integracija turėtų būti individuali. Atvažiuoja konkretus žmogus ir prieš gaudamas apsaugą, žmogus suteikia kažkiek žinių apie save valstybei, kas jis yra ir ko jam reikia. Nuo to momento, kai soc. paslaugų įstaiga perima darbą ji turi atsižvelgti į tai asmenį, sudaryti individualias trumpalaikes arba ilgalaikes integracijos programas, ko jam reikėtų ir per kiek laiko...“(3); „...negalima paimti žmogų, kuris atvažiuoja iš kalnų be išsilavinimo ir paimti kitą, pvz. karininką. Abudu pasodini į vieną vietą mokyklos suole ir sakai, dabar išmokite kalbą, o paskui suteiksime specialybę, pvz. plytelių klojėjo ar kitą ir po to dirbsi. Aišku jiems to reikia šiandien ir jie tą padarys. Vienam tai pažeminimas, kitam bus per daug. Nes jis vietoje to, kad išmoktų normaliai gyventi, išmoksta kalbos, rašybos, ir amatą turi. Jam tai nesuvokiama, jis

¹⁷⁸ Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2 leidimas. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007. P. 28, 29, 86.

¹⁷⁹ LR viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. birželio 17 d. Nr. 60-1945.

nežino kur pateko. Visa tai turi būti individualu, atsižvelgiama į žmogų. Ir toliau paleisti jį į visuomenę...“(3). Teisės aktų individualizavimo svarba, taigi tuo pačiu ir tinkamumas bei lankstumas pabrėžiami Integracijos vadove politikos kūrėjams ir vykdytojams. Be to LR socialinių paslaugų įstatyme nurodyta vienas iš principų tinkamumas „Asmeniui (šeimai) skiriamos ir teikiamos tokios socialinės paslaugos, kurios atitinka asmens ir šeimos interesus bei nustatytus poreikius“¹⁸⁰ taip pat pabrėžia, kad būtina pagalbą individualizuoti.

Subkategorijoje *Galimybių sudarymas* 2 ekspertai apie galimybių sudarymą irgi išdėstė skirtingus požiūrius: „... gali kažkuriam laikui išvažiuoti, nes Lietuva nėra kalėjimas, gali grįžti ir toliau gauti paramą, tačiau jie vis dėl to turi apsispręsti ar gyventi Lietuvoje ar negyventi. Yra galimybė dalyvauti kvalifikacijos kursuose, mokytis lietuvių kalbos, darbo vietų steigimas pagal integracijos programą ir įdarbinimas...“(2); „...pabėgėlių integracijos tvarka numato daug galimybių pabėgėliams siekiantiems integruotis į Lietuvos visuomenę, tačiau joje daug pabėgėlių atsakomybę už savo ir savo šeimos gyvenimą ribojančių nuostatų: negali laisvai judėti Lietuvos teritorijoje, negali patys nuspręsti kaip naudoti finansinius išteklius ir pan.“(1), „...nukreipimas yra gal būt per daug reguliuojamas....tiek pats pabėgėlis tiek kažkokios organizacijos, kurios turi iniciatyvos ir nori dirbti su šia programa, nelabai turi galimybę pasirinkti kur jiems integruotis, kur gyventi, nors visoje Lietuvos Respublikoje vienodi teisės aktai galioja. Įsikiša politikai, jie iki šiol sprendžia ar nori jie prisiimti ar nenori asmens. Visa respublika kaip ir priėmusi vieną sprendimą kad ir programa yra galiojanti, kad ir pabėgėlius ir prieglobstį gavusius užsieniečius mes priimame, tačiau vis dar gali vienas ar kitas politikas pareikšti, kad čia mums čia jų reikia ar nereikia. Nuo atskirų asmenų valios priklauso. ..“(5); „...galimybių laisvai judėti visoje Lietuvoje sudarymas yra viena svarbiausių integraciją užtikrinančių sąlygų“(1).

Subkategorijoje *Kriterijai ir rodikliai* 2 ekspertai teigia, kad Lietuva nematuoja integracijos sėkmingumo, nes neturi tam skirtų matavimo kriterijų ir rodiklių: „...tam kad pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas būtų veiksmingas būtina nusimatyti rodiklius, kuriais matuosime tą veiksmingumą. Tie rodikliai galėtų būti, pabėgėlių, kurie sėkmingai išlaikė lietuvių kalbos ir LR Konstitucijos egzaminus skaičius, vaikų, kurie sėkmingai užbaigė lietuvių mokyklas skaičius, asmenų ar šeimų, kurie pradėjo verslą skaičius, asmenų, kurie vis dar gyvena Lietuvoje pasibaigus integracijos programai skaičius, santykis tų asmenų, kurie vis dar gyvena Lietuvoje su skaičiumi tų, kurie dalyvavo integracijos programoje. Suprantama kad yra ir kitų integracijos veiksmingumą padedančių nustatyti rodiklių...“(1); „...neaišku kaip mes matuojame integracijos sėkmes ar nesėkmes...neturime jokių rodiklių...“(3).

¹⁸⁰ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d. Nr. 17-589.

LR socialinių paslaugų įstatyme akcentuojama, kad veiksmingumas tai gerų rezultatų siekimas ir racionalus turimų išteklių naudojimas¹⁸¹;

Subkategorijoje *Pagalbos integralumas* vienas iš ekspertų nurodo, kad „...*aprūpinimo soc. būstu sistemos supaprastinimas, sveikatos, socialinių, švietimo ir kitų paslaugų prieinamumo užtikrinimas ir pabėgėlių integravimas į visas paramos sistemas, taikomas piliečiams yra prioritetas. Ir visa tai reikia padaryti ne tik žodžiuose ir popieriuje, bet tikslingai veikiant ir siekiant, kad visos integracijai skiriamos lėšos būtų panaudotos kuo tikslingiau ir kuo efektyviau...*“(1). Kaip pabrėžiama LR socialinių paslaugų įstatyme, būtina užtikrinti visapusiškumo principą, t.y. socialines paslaugas valdyti, skirti ir teikti „derinant jas su pinigine socialine parama, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu, socialinio būsto suteikimu, specialiosios pagalbos priemonėmis“¹⁸².

Apibendrinami galime teigti, kad ES finansuojami projektai, turėjo šį poveikį:

- *Dauguma, integracijos projektuose, finansuotose iš EPF, veiklų buvo nukreipta į prieglobsčio procedūrų tobulinimą ir integracijos gerinimą Lietuvoje. Didelis dėmesys projektuose buvo skiriama pabėgėlių ir PGU kvalifikacijos tobulinimui, įvairių mokymo programų ir metodikų sukūrimui arba jų pritaikymui dirbant su pabėgėliais ir PGU, socialinės paramos ir kitų viešųjų paslaugų teikimo organizavimui, tyrimų organizavimui, visuomenės tolerancijos ugdymui.*

- *ES projektų įgyvendinimo metu atliktų tyrimų rezultatai ir sustiprėjęs tarpinstitucinis bendradarbiavimas, suteikė galimybę giliau pažvelgti į pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių problemas, ieškoti naujų paramos būdų ir perimti gerąją patirtį ne tik iš užsienio partnerių, bet ir partnerių Lietuvoje.*

- *Pabėgėliams buvo suteikta didžiulė finansinė ir kitokia parama: ugdomi pabėgėlių socialiniai įgūdžiai, jie buvo mokomi lietuvių kalbos, anglų kalbos, kompiuterinio raštingumo, vaikai mokomi čečėnų kalbos, organizuojama vaikų priežiūra ir įvairios pažintinės ekskursijos Lietuvoje, skiriami papildomi finansinius išteklius šeimų socialinėms ir sveikatos problemoms spręsti, bandoma keisti visuomenės ir ypač politikų nuostatas, ugdėme jų toleranciją, galbūt ne visada sėkmingai.*

¹⁸¹ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d. Nr. 17-589.

¹⁸² Ten pat.

IŠVADOS

Atlikus tyrimą galima suformuluoti šias išvadas:

1. Pabėgėlių integracija yra dinamiškas, pabėgėlių ir Lietuvos gyventojų abipusio prisitaikymo procesas, kurio metu pabėgėliui (šeimai) sudaromos tokios pat galimybės išlaikyti save, dalyvauti visuomenės gyvenime kaip ir kitiems visuomenės nariams, suteikiant jiems būtinas viešąsias švietimo, medicinos, socialines ir kitas paslaugas, įgalinančias įsijungti į bendruomenę ir darbo rinką. Pabėgėlių integracijos metu būtini: pabėgėlių gebėjimas integruotis, specialistų gebėjimas juos integruoti, bendruomenių ir visos visuomenės narių gebėjimas juos toleruoti.

Pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas yra teisės aktų sistema, susijusi su kokybiška ir efektyvia pagalba pabėgėliui (šeimai), kuri gali būti pamatuojama pasiektais rezultatais (kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais). Pabėgėlių integravimas Lietuvoje būtų veiksmingesnis, jei jų integracija būtų grindžiama pagarba žmogaus teisėms ir visos bendruomenės parama.

2. Pabėgėlių integracijos teisinė aplinka Lietuvoje turi šiuos ypatumus:

- Pabėgėlių teisinė padėtis Lietuvoje reguliuojama keletą kartų keistais teisės aktais, kurie ne visuomet leidžia pasiekti norimų rezultatų: pabėgėliams nepakankamai saugu, nes netolerancija pasireiškia ne tik socialiniame gyvenime, bet ir politiniuose sprendimuose; sugriežtintos pabėgėlio statuso suteikimo sąlygos; pakeitus integracijos tvarką sumažėjo finansavimas ir pabėgėlių poreikis būtinoms viešosioms paslaugoms užtikrinamas nepakankamai; nesukurta sistema kaip pabėgėliui pasitvirtinti savo išsilavinimą ir kvalifikaciją; nestabilus aprūpinimas būstu (nesuteikiamas socialinis būstas); terminuotas socialinių išmokų ir paslaugų skyrimas; pabėgėliai su psichine ir kitomis negalios formomis negauna reikiamos jų gyvenimo orumo nepažeidžiančios paramos; institucinė („hyper“) globa riboja pabėgėlių savarankiškumą, kurio jiems reikia integruojantis savivaldybėse; pabėgėliai gali integruotis tik tose savivaldybėse, su kuriomis Pabėgėlių priėmimo centras yra sudaręs sutartis;

- Tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje numatyti principai integruojami į vieną sistemą ir apibendrinami: visiška pagarba žmogaus orumui (visapusiškumas); individualizacijos (tinkamumo ir kompleksiško) principas; procesinių teisių užtikrinimo principas (įstatymo viršenybė); informavimo principas (dalyvavimas), bendradarbiavimo principas (tarnybinis bendradarbiavimas). Pabėgėlių integracijos veiksmingumas gali būti vertinamas pagal nustatytus rezultatų (kiekybinius ir kokybinius rodiklius), o aukščiau išvardinti principai, būtų viena iš rezultatų stebėsenos sistemos dalių.

3. Išnagrinėjus pabėgėlių integracijos programą ir gerąją patirtį, sukaupią įgyvendinat ES finansuotus projektus, išskiriami šie aspektai:

- Paramos pabėgėliams formos yra nelanksčios, o teisės aktų nuostatos dažnai trukdo įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje: parama pabėgėliams nepakankamai integruota į įvairias teises sistemas; jiems negarantuojamas socialinis draudimas kai pabėgėliai nedirba, yra neregistruoti darbo biržoje ir/ar pasibaigus integracijai; pasitaiko atvejų, kai sergantys asmenys išsiunčiami iš LR teritorijos motyvuojant, tuo, kad liga, yra pavojinga visuomenei; trūksta bendradarbiavimo tarp įvairių organizacijų; per mažai valandų skiriama lietuvių kalbos mokymuisi; pabėgėlių socialinė atskirtis gilėja, nes jie jaučiasi stabiliai tik tol kol dalyvauja integracijoje; dažni atvejai, kai šeimos išvyksta nepasibaigus integracijai.

- Integracijos programos įgyvendinimo metu Socialinių paslaugų priežiūros departamento, Ruklos pabėgėlių centro ir savivaldybių socialinių paslaugų centrų ir nevyriausybinų organizacijų darbuotojai, bendradarbiaudami keitė pabėgėlių integracijos teisinę aplinką: buvo suteikta daugiau teisių ir atsakomybių pabėgėliams; numatyta, kad lėšos socialinei paramai, būstui ir komunaliniams patarnavimams pervedamos patiems pabėgėliams; parengus kreipimusis į įvairias institucijas ir talkinant kitoms organizacijoms, buvo pasiekta, kad nepilnamečiai vaikai turėtų sveikatos draudimą, organizuoti bendri seminarai, kurių metu dalintasi gerąja patirtimi.

- Daugumoje projektuose įgyvendintų veiklų buvo nukreiptos į: prieglobsčio procedūrų tobulinimą ir integracijos gerinimą Lietuvoje; pabėgėlių kvalifikacijos tobulinimą; įvairių mokymo programų ir metodikų sukūrimą ir pritaikymą darbui su pabėgėliais; socialinės paramos ir kitų viešųjų paslaugų teikimą; tyrimų organizavimą; visuomenės tolerancijos ugdymą. Sustiprėjęs tarpinstitucinis bendradarbiavimas, suteikė galimybę giliau pažvelgti į pabėgėlių problemas, ieškoti naujų paramos būdų ir perimti gerąją patirtį ne tik iš užsienio, bet ir iš partnerių Lietuvoje. Visos šios priemonės buvo svarbios gerinant pabėgėlių integracijos teisinio reguliavimo veiksmingumą, praplėtė pabėgėlių teisę į įvairesnę ir kokybiškesnę pagalbą ir priartino ją prie tarptautinėje teisėje numatytos pagalbos.

Tyrimo metu gautos išvados patvirtina iškeltą hipotezę, kad pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas įgyvendinant jį praktikoje yra nepakankamai veiksmingas.

SIŪLYMAI

1. Lietuva siekdama užtikrinti sklandžią pabėgėlių socialinę integraciją į Lietuvos visuomenę, turėtų papildyti Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį integracijai tvarkos aprašą ir numatyti jame: glaudesnę bendradarbiavimą tarp valstybinių institucijų, įstaigų, NVO ir bendruomenių, pabėgėlių ir/ar jų atstovų įtraukimą į sprendimų priėmimą ir kriterijus (rodiklius), suteikiančius galimybę pamatuoti integracijos veiksmingumą.

2. Lietuva, siekdama užtikrinti geresnę pabėgėlių integraciją į darbo rinką ir Lietuvos visuomenę turi padidinti lietuvių kalbos mokymo kursų trukmę iki tiek valandų kiek reikia konkrečiam asmeniui išmokyti lietuvių kalbą ir numatyti kitas lankstesnes ir individualizuotas socialinės ir kitos paramos, perkvalifikavimo formas, papildydama Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašą.

3. Lietuva, siekdama: užtikrinti viešųjų paslaugų prieinamumą; sukurti bendrą teisinę sistemą, kurioje pabėgėliams tomis pačiomis teisėmis kaip ir Lietuvos piliečiams, būtų teikiamos sveikatos, socialinės paramos, švietimo ir kitos jiems būtinos viešosios paslaugos, turi papildyti LR socialinio draudimo, socialinių paslaugų įstatymą, sveikatos draudimo ir kitus teisės aktus.

4. Lietuva siekdama užtikrinti pabėgėlių teisę sėkmingai integruotis į Lietuvos visuomenę, užtikrinti pabėgėlių teisę laisvai judėti šalyje, įtraukti į pabėgėlių integracijos procesus kuo didesnę visuomenės dalį, skatinti visuomenės toleranciją kitoms kultūroms ir efektyviai naudoti integracijos programai skiriamas lėšas, galėtų integracijos programą vykdyti tik viename iš centrų, nuo pat pirmos užsieniečio atvykimo į Lietuvą dienos, o suteikus pabėgėlio statusą jo integraciją vykdyti bet kurioje iš 60 ties savivaldybių, tam būtina pakeisti LR įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ ir Vietos savivaldos įstatymą ir kitus lydimočius teisės aktus.

5. Lietuvos Respublikos Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, siekdama užtikrinti žmogaus teises ir pabėgėlių teisę integruotis, bet kurioje iš Lietuvos savivaldybių, turėtų ištirti Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos 2006-06-29 sprendimą NR. T2-224 „Dėl paramos užsieniečių, gavusių prieglobstį, integracijai teikimo“ ir nustačiusi jį prieštaraujančiu teisei kreiptis Vyriausybės atstovą Klaipėdos apskrityje.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ // Valstybės žinios. 2004 m. balandžio 29 d. 2 str. 18 d., Nr. [73-2539](#).
2. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.
3. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 63 -1578; 2000. Nr. 56 -1651.
4. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. [73-2762](#).
5. Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. [73-2755](#).
6. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. [63-1231](#).
7. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. [123-5512](#).
8. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. birželio 17d. Nr. 60-1945.
9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 157-5741; 2006, Nr. 5-167; 2009, Nr. 83-3449.
10. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-438 „Dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymo Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2009-07-14, Nr. [157-5741](#).
11. 2003 m. sausio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyva Nr. 2003/9/EC
12. 1996 m. kovo 4 d. Europos Sąjungos Tarybos Bendroji pozicija dėl sąvokos „pabėgėlis“ apibrėžimo pagal 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvencijos dėl pabėgėlių statuso 1 straipsnį suderinto taikymo (96/196/TVR).

Specialioji literatūra:

13. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius: 2000. 312 p.
14. Andrašūnienė M. Socialinis aprūpinimas ir pagalba. – Vilniaus kolegija: 2007.
15. Arnold. R. Voce Aliens in EPIL, vol I, 1992.

16. Bereznaja V. Pabėgėlių psichologinė savijauta ir pagalbos jiems būdai. Pranešimas. Konferencija „Naujoji tolerancija pabėgėliams Europos Sąjungos ir Lietuvos patirties kontekste“. – Nida: 2008-09-08/09.
17. Biekša L. Prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagrindai Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*: 2005. T.72. P.64.
18. BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras. Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija į Klaipėdos miesto bendruomenę: teisinė aplinka, statistika, socialinio darbo ir kiti metodai ar priemonės. 6-rių metų socialinio darbo, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas prieglobstį gavusiems užsieniečiams, gerosios patirties vadovas. Klaipėda: Druka, 2008.
19. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: 2000. P. 918.
20. Donna, Gomien, Short guide to the European Convention on Human Riht. Coucil of Europe Press: 1997. P.14.
21. Girdzijauskienės S. Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2006.
22. Integracijos vadovo politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2 leidimas. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras. 2007. P. 28, 29, 86.
23. Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams, 3 leidimas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2010. P.164.
24. Jakulevičienė L., Biekša L. Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo į Lietuvos teisę ir įgyvendinimo problemos. Socialinių mokslų studijos: Mykolo Romerio universitetas. 2009.
25. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Technologija, 2002.
26. Kruminiene K. Teisės socialinis veiksmingumas//*Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2006. 2(7), P. 94-97.
27. Kuleš R. JT Vyriausiojo Pabėgėlių Komisararo atstovė Lietuvoje. Pasisakymas. Rukla, 2010-06-19.
28. Luobikienė I. Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. KTU. Kaunas: 2000. P. 98-144, 147-150.
29. Moore J. From Nation Stae to Failed State: International Protection form Human Rights Abuses by Non-State agents, CHLRL, Vol. 31, No. 1, Fall 1999. P. 92.
30. Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita. Kaunas: 2006.
31. Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas. Vilnius: 2007.
32. Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje ir projekto “Žinios, darbas – ateitis” veiklų tyrimų ataskaita. Kaunas, 2009.

33. Socialinės ekonomikos institutas. Prieglobsčio prašytojų socialinė ir profesinė integracija // Galimybių studijos ataskaita. Kaunas: 2005.
34. Stankaitienė D. BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centro direktorė. Pasisakymas. Rukla: 2010-06-19.
35. Stankaitienė D. Klaipėdos m. Socialinės paramos centro direktorė // Interviu. 2010 11 18.
36. D. Stankaitienė. Pranešimas „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Klaipėdos mieste: problemos ir sprendimai“. Tarptautinė mokslinė konferencija „Multikultūrinė paradigma socialiniame darbe“. Mykolo Romerio universitetas. 2008-05-09.
37. D. Stankaitienė. Pranešimas „Pagalba prieglobstį gavusiems užsieniečiams ir pabėgėliams Klaipėdos mieste“. Konferencijoje „PGU Lietuvoje: kasdienybė, problemos, perspektyvos“. 2007-10-29.
38. Dr. Tamutienė I. Pabėgėlės, individualus interviu. Kaunas: Socialinės ekonomikos institutas. 2005.
39. Štuopytė E. Psichologinio - socialinio darbo su prieglobsčio prašytojais metodika. Vilnius, 2006.
40. Tarptautinės pabėgėlių teisės vadovas. Ženeva: Šveicarija: 2001. P.126, 77.
41. Tarptautinė vystymo bendrija. Aktyvi prieglobsčio prašytojų partnerystė. Prieglobsčio prašytojų įgalinimas – gerosios praktikos sukūrimas. Europos bendrijų iniciatyvos Equal bendrasis projektas 2007. P.19.
42. UNHCR, An overview of protection issues in Western Europe: legislative trends and position taken by UNHCR. Vol. 1, Nr. 3, 1995.
43. UNHCR, Agenda for protection, Second edition, March 2003, A/AC.96/965/Add. 1. P.15.
44. Vadapalas, V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998.
45. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
46. Vysockienė L. Pabėgėlių teisė: monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
47. VŠĮ Nacionalinės regionų plėtros agentūros projekto „Viešojo sektoriaus darbuotojų ir darbdavių tarpkultūrinių kompetencijų ir gebėjimų stiprinimas, lengvinant trečiųjų šalių piliečių integracijos procesą“. Tarpkultūrinių kompetencijų ugdymo metodinės priemonės, įgalinančios lengviau integruoti trečiųjų šalių piliečius // Metodinis leidinys. Nacionalinė regionų plėtros agentūra. 2009. P. 16.
48. Zaleskienė I., Banevičienė J. Pabėgėlių socioedukacinių poreikių tenkinimo galimybės Lietuvoje, mokslo darbai. Socialinis darbas Nr.3(2), 2004, P. 90-103.

49. Žydžiūnaitė V. Komandinio darbo kompetencijos ir jų tyrimo metodologija: slaugytojų veiklos požiūriu: monografija. Kaunas: Judex, 2005.

Internetiniai šaltiniai:

50. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995-05-16, Nr. 40-987 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=19841
51. Konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ // Valstybės žinios. 1997-02-07, Nr. 12 // www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32581&p_query=&p_tr2=
52. Lietuvos Respublikos SADM tinklalapis // www.socmin.lt/index.php?1309632676
53. Prieglobstis. MD prie LR VRM tinklalapis // www.migracija.lt/index.php?799586454
54. Šlapkauskas V. Teisės socialinio veiksmingumo sampratos tyrimas // www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-47.pdf
55. MD prie VRM metinė ataskaita. MD prie LR VRM tinklalapis (2008) // www.migracija.lt/index.php?-1461116375
56. Pabėgėlių priėmimo centro tinklalapis // www.rppc.lt
57. Pabėgėlių priėmimo centro tinklalapis // www.rppc.lt/3878/es-parama/ivykdyti-projektai/2007-m.html
58. Pabėgėlių priėmimo centro 2009-2011 metų strateginis veiklos planas // www.rppc.lt/3646/veikla/strateginis-veiklos-planas.html
59. Pabėgėlių integracijos procesų tyrimas, Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas // <http://www.sppd.lt/lt/informacija/Leidiniai/>
60. 2008 rinkos analizė ir tyrimo grupės „RAIT“ atliktas tyrimas. www.airijaonline.lt
61. Stankaitienė D., Buivydaitė E. ir kt. BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centro veiklos ataskaita už 2010 I pusmetį // <http://parama.klaipeda.lt>.
62. Straipsnių archyvas. Europos lygių galimybių visiems metai Lietuvoje. <http://www.euro.lt/lt/straipsniu-archyvas/europos-lygiu-galimybiu-visiems-metai-lietuvoje/?print=1>
63. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948 m. gruodžio 10 d. rezoliucija 217 A (III) // Valstybės žinios. 2006-06-17, Nr. 68-2497 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=278385&p_query=&p_tr2=
64. M. Romerio, Administracinės teisės ir proceso katedra metodiniai nurodymai // http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/administracines_teises_proceso_katedra/studijos/magistro_baigiamieji_darbai/metodiniai_nurodymai/

Zakarauskaitė J. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas/ teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. Vidmantas Jurgaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011.

SANTRAUKA

Teisės ir valdymo magistro tema yra aktuali, nes Lietuvos pabėgėlių teisinį statusą ir jų integraciją reglamentuojanti teisinė bazė buvo ir yra nuolat keičiama, todėl iškyla būtinybė išsiaiškinti ar Lietuvos teisės aktai užtikrina pabėgėlių integraciją į Lietuvos visuomenę.

Pabėgėlių integracijos Lietuvoje klausimus įvairiais aspektais nagrinėjo mokslininkai: Jakulevičienė L. (anksčiau Vysockienė), Biekša L., Tamutienė I., Šuopytė E., Zaleskienė I., Banevičienė J., Užkurienė O. ir kiti, tačiau pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas, nagrinėtas nepakankamai.

Tyrimo problema yra susijusi su tuo, kad būtina išsiaiškinti ar pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas įgyvendinant jį praktikoje yra pakankamai veiksmingas? **Tyrimo objektas** – pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas. Magistro darbo **tikslas** – atkleisti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą, išsiaiškinant integracijos metu kylančias problemas, integracijos gerąją praktiką ir aptariant integracijos gerinimo galimybes. Tyrimo metu: išsiaiškintos pabėgėlių integracijos Lietuvoje ir jos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo sampratos; atskleisti pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvoje ir aptarti pabėgėlių integracijos Lietuvoje teisinės aplinkos veiksmingumo vertinimo principai; išnagrinėti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo geroji praktika ir pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo gerinimo galimybes; atliktas kokybinis tyrimas ir apklausti 5 ekspertai, dirbantys integracijos srityje. Konkretūs darbo rezultatai, susiję su tuo, kad atliktas teorinis ir kokybinis tyrimai, kurie padėjo suformuluoti 3 tyrimo išvadas, patvirtinusias **iškeltą hipotezę, kad pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas įgyvendinant jį praktikoje yra nepakankamai veiksmingas.** Tyrimo metu išryškintos pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo problemos ir suformuluoti 5 pasiūlymai jiems spręsti. Tyrimo rezultatai bus panaudoti, parengiant pranešimą ir perskaitant jį 2011 m. gegužės mėn. pabaigoje mokslinėje – praktinėje konferencijoje Klaipėdoje.

Darbas sudarytas iš 6 dalių: įvado, 1 skyriaus apie pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo sampratas, 2 skyriaus apie pabėgėlių integracijos Lietuvoje teisinio reguliavimo ypatumus ir teisinės aplinkos veiksmingumo vertinimą, 3 skyriaus apie pabėgėlių integracijos gerosios patirties įtaką administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo didinimui, išvadų ir siūlymų.

Literatūroje pateikiami 64 šaltiniai.

Zakarauskaitė J. Efficiency of administrative legal regulatory for integration of refugees in Lithuania/ Law and Management Master's work. Head lect. Vidmantas Jurgaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio university, Faculty of law, 2011.

SUMMARY

Law and Management Master's theme is relevant, as Lithuania's legal status of refugees and their integration into the legislative framework has been and is continuously changed, so there is a need to ascertain whether the Lithuanian legislation ensures the integration of refugees into the Lithuanian society.

Integration of refugees in Lithuania questions dealt with various aspects of the scientists: Jakulevičienė No. (Formerly Vysockienė) Biekša L. Tamutienė, I., E. Šuopytė, Zaleskienė I., Banevičienė J. O. Užkurienė and others, but the integration of refugees in Lithuania the legal regulation of administrative efficiency, insufficiently studied.

The research problem is related to the fact that it is necessary to determine whether the integration of refugees in Lithuania in implementing the legal regulation of administrative practice, it is effective enough? **Research object** - integration of refugees in Lithuania administrative legal regulation. Master's **goal** - discovery of the administrative integration of refugees in Lithuania regulatory effectiveness by examining the challenges of integration, integration of best practices and discuss options for improving integration. The study: integration of refugees understood in Lithuania and its administrative and legal concept of regulatory efficiency, integration of refugees to reveal the peculiarities of legal regulation in Lithuania and Lithuania to discuss the integration of refugees in the legal environment for assessing effectiveness principles of integration of refugees in Lithuania to examine the legal regulation of administrative best practices and integration of refugees in Lithuania administrative regulatory efficiency improving the opportunities for a qualitative study interviewed five IT experts working in the field of integration. The specific results of the work related to the fact that the theoretical and qualitative studies, which helped formulate three conclusions of the investigation, after **endorsing the hypothesis that the integration of refugees in Lithuania administrative legal regulation implementing it in practice is not sufficiently effective.** The study highlighted the integration of refugees in the administrative efficiency of the regulatory issues and formulate proposals to address them 5. The results will be used, and a communication by reading it in 2011 March. At the end of the scientific - practical conference in Klaipėda.

The paper consists of six parts: introduction, a chapter on integration of refugees in Lithuania administrative regulatory efficiency concepts in Chapter 2 of the integration of refugees in Lithuania peculiarities of legal regulation and legal environment performance evaluation in Chapter 3 of the Refugee Integration of best practice regulatory impact on administrative efficiency gains, the findings and suggestions.

The literature of paper consists of 64 entries.

Zakarauskaitė J. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas/ teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. Vidmantas Jurgaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe atkleistas pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas, išsiaiškintos integracijos metu kylančios problemos, integracijos geroji praktika, aptartos integracijos gerinimo galimybės ir pateikti pasiūlymai kaip pagerinti pabėgėlių integracijos veiksmingumą Lietuvoje. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu nagrinėjama pabėgėlių integracijos Lietuvoje ir jos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo sampratos, Antroje dalyje atskleidžiami pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvoje ir aptariami pabėgėlių integracijos Lietuvoje teisinės aplinkos veiksmingumo vertinimo principai. Trečioje dalyje nagrinėjami pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo ryšys su pabėgėlių integracijos gerąja praktika ir pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo gerinimo galimybės.

Pagrindiniai raktiniai žodžiai: pabėgėlis, administracinis teisinis reguliavimas, veiksmingumas, integracijos geroji praktika.

Zakarauskaitė J. Efficiency of administrative legal regulatory for integration of refugees in Lithuania/ Law and Management Master's work. Head lect. Vidmantas Jurgaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio university, Faculty of law, 2011.

ANOTATION

Master's work highlighted the legal regulation of administrative efficiency for integration of refugees in Lithuania, highlighting the problems of integration, best practices of integration, discussed the opportunities and proposals were given on how to improve integration the efficiency of integration of refugees in Lithuania. The first part examines the theoretical aspects of integration of refugees in Lithuania and its administrative effectiveness as the concept of legal regulation, the second part reveals the integration of refugees in the peculiarities of legal regulation in Lithuania and discussed the legal integration of refugees in Lithuania assessing the effectiveness of environment of law. The third paragraph deals with the integration of refugees in Lithuania the legal regulation of administrative access to refugee integration best practices and integration of refugees in Lithuania administrative and legal regulatory framework for improving performance.

Main keywords: refugee, administrative legal regulation, effectiveness, positive practice of integration.

Priedai

Gerbiamas eksperte,

Šį kokybinį tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto teisės fakulteto magistrantė Jorūnė Zakarauskaitė. Interviu tikslas – atkleisti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą, išsiaiškinant integracijos metu kylančias problemas, integracijos gerąją praktiką ir aptariant integracijos gerinimo galimybes.

Apklaustos rezultatai bus panaudoti magistro baigiamajame darbe **“Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas”**.

Vykdomas interviu yra anoniminis, todėl savo vardo ir pavardės nurodyti nereikia, išskyrus tą atvejį, jei Jūs sutinkate paviešinti savo nuomonę. Jūsų suteikta informacija ir išsamūs, atviri atsakymai tyrimo vykdytojais bus itin vertingi, rengiant magistro baigiamąjį darbą.

Dėkojame už Jūsų dalyvavimą interviu.

Interviu klausimai

1. Kodėl Jūs dirbate pabėgėlių integracijos srityje?
2. Kaip Jūs, kaip ekspertas, suprantate kas yra pabėgėlių integracija Lietuvoje?
3. Kaip Jūs, kaip ekspertas, suprantate kas yra pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas?
4. Kaip manote kodėl per paskutinius 5 metus mažėja asmenų, kuriems suteikiamas pabėgėlio statusas? Kokie socialiniai, teisiniai, politiniai ir/ar teisiniai veiksniai tai įtakoja? Ar Jums yra tekę susidurti su teisine praktika, kai asmenims pabėgėlio statusas turėjo ir galėjo būti suteiktas, tačiau nebuvo suteiktas?
5. Kokius pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumus galite išskirti Lietuvos teisės aktuose ir jų įgyvendinimo praktikoje? Kaip tie ypatumai veikia pabėgėlių integracijos sėkmingumą (veiksmingumą)? Kas Jūsų manymu lemia pabėgėlių integracijos Lietuvoje sėkmes ir nesėkmes?
6. Ar yra tekę pabėgėlių integracijos praktikoje susidurti su atskirais atvejais, kai teisės aktų nuostatos prasilenkė/prasilenkia su tarptautinės teisės reikalavimais? Gal galite pakomentuoti tuos atvejus ir kaip jų taikymas paveikė konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigą Lietuvoje?
7. Ar Jums teko susidurti su atvejais, kai pabėgėliai išvykdavo iš Lietuvos integracijos programos įgyvendinimo metu arba jai pasibaigus. Kaip manote kodėl taip įvykdavo?
8. Ar yra tekę pabėgėlių integracijos praktikoje susidurti su atskirais atvejais, kai teisės aktų nuostatos padeda ir/ar trukdo įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje? Gal galite

pakomentuoti tuos atvejus ir kaip jų taikymas paveikė konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigą Lietuvoje?

9. Ar pabėgėlių integracijos įgyvendinimo metu buvo atvejų, kai pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis įtakojo pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinį teisinį reguliavimą. Pateikite konkrečių pavyzdžių.

10. Kaip Jūs manote, kokiomis priemonėmis galima pagerinti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą?

Demografiniai klausimai

1. Jūsų amžius.
2. Jūsų išsilavinimas.
3. Kiek metų dirbate Lietuvos socialinių paslaugų įstaigoje ar kitoje institucijoje, dirbančioje pabėgėlių integracijos srityje?
4. Kokioje įstaigoje ar institucijoje Jūs dirbate?

4 lentelė. Demokratinio valstybės administravimo principai

Principai	Principų paaiškinimas
Įstatymo viršenybės	Viešojo administravimo subjektų kompetencija turi būti nustatyta šio įstatymo, o veikla atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais.
Objektyvumas	Sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs.
Proporcionalumas	Administracinio sprendimo mastas bei griežtumas turi būti proporcingi administravimo tikslui;
Nepiktnaudžiavimas valdžia	Viešojo administravimo institucijoms draudžiama vykdyti veiklą neturint tam suteiktų įgaliojimų arba priimti sprendimus pagal savo kompetenciją siekiant kitų, negu įstatymų nustatyta, tikslų;
Tarnybinis bendradarbiavimas	Viešojo administravimo institucijos, rengdamos administracinius aktus, prireikus teikia viena kitai reikalingą informacinę ir kitokią pagalbą.
Subsidiarumas	Reikalavimas, kad aukštesnėms institucijoms nebūtų priskiriamos funkcijos, kurias gali atlikti žemesniosios institucijos ar kiti asmenys.

Šaltinis: sudaryta autorės ir parengta pagal LR viešojo administravimo įstatymo 4 str. nuostatas¹⁸³

¹⁸³ LR viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999 m. birželio 17 d. Nr. 60-1945.

5 lentelė. Socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai

SP valdymo, skyrimo ir teikimo principai	Principų paaiškinimas
Bendradarbiavimas	SP valdymas, skyrimas ir teikimas remiasi asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socialinių paslaugų įstaigų, savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu bei tarpusavio pagalba.
Dalyvavimas	SP valdymo, skyrimo ir teikimo klausimai sprendžiami kartu su socialinių paslaugų gavėjais ir (ar) jų atstovais, organizacijomis, ginančiomis žmonių socialinių grupių interesus ir teises.
Kompleksiškumas	SP teikimas asmeniui yra derinamas su socialinių paslaugų teikimu jo šeimai.
Prieinamumas	SP valdomos, skiriamos ir teikiamos taip, kad būtų užtikrintas socialinių paslaugų prieinamumas asmeniui (šeimai) kuo arčiau jo gyvenamosios vietos.
Socialinis teisingumas	Asmens (šeimos) finansinės galimybės mokėti už socialines paslaugas neturi įtakos asmens (šeimos) galimybėms gauti SP.
Tinkamumas	Asmeniui (šeimai) skiriamos ir teikiamos tokios SP, kurios atitinka asmens ir šeimos interesus bei nustatytus poreikius.
Veiksmingumas	SP valdomos, skiriamos ir teikiamos siekiant gerų rezultatų ir racionaliai naudojant turimus išteklius.
Visapusiškumas	SP valdomos, skiriamos ir teikiamos derinant jas su pinigine socialine parama, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu, socialinio būsto suteikimu, specialiosios pagalbos priemonėmis ¹⁸⁴ o 5 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „teisę į socialines paslaugas turi užsieniečiai, tarp jų ir asmenys be pilietybės, turintys leidimą nuolat ar laikinai gyventi LR.

Šaltinis: sudaryta autorės ir parengta pagal LR socialinių paslaugų įstatymo 4 str. nuostatas¹⁸⁵.

¹⁸⁴ LR socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 2006 m. sausio 19 d., Nr. 17-589.

¹⁸⁵ Ten pat.

6 lentelė. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje samprata

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Samprata	Gebėjimas	<p>„...žmonių gebėjimas savarankiškai gyventi visuomenėje, kurioje jie yra pasiprašę prieglobsčio ir kuriems jis yra suteiktas.“(4),</p> <p>„...pritaipyti toje visuomenėje ir, kad gebėtų gyventi kaip pilnateisis tos visuomenės narys...“(5),</p> <p>„...sugebėjimas patenkinti ne tik bazinius, bet ir savirealizacijos, ir kitus poreikius...“(4),</p> <p>„...puiki integracija, kada žmogus geba atrasti savo vietą visuomenėje ir gali pilnai apsirūpinti, tiek pats, tiek aprūpinti savo šeimą...“(4).</p> <p>„...pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių gebėjimų tapti visaverčiais mūsų visuomenės nariais stiprinimas yra vienas iš svarbiausių jų integracijos Lietuvoje tikslų.“(1)</p>
	Procesas/veikla	<p>„...yra labai ilgas procesas...“(3), „...ilgalaikė veikla, kuri priklauso nuo žmogaus, nuo valstybės noro, nuo visų aplinkybių...“(3), „...integracija yra sudėtingas procesas...“(1), „...yra jų adaptacijos į visuomenę procesas, o tai reiškia, kad juos priima visuomenė, jie priima visuomenę, jie prisitaiko, mokosi, dirba.“(2), „...pabėgėlio adaptacijos procesas, kuriame būtinas daugelio institucijų bendradarbiavimas ir geranoriškumas.“(1).</p>
	Būdas	<p>“...pabėgėlių problemų sprendimo būdas, susijęs su jų nuolatinio išsikūrimu pirmąjį prieglobstį suteikusioje šalyje...“(1), „...nuoširdus bendradarbiavimas yra galbūt vienintelis visavertis pabėgėlių problemų sprendimo būdas...“(1).</p>
	Galimybė	<p>„...tuo pačiu galimybė pabėgėliams natūralizuotis įprasta tvarka.“(1), „...atvažiuavęs į Lietuvą ir gavęs apsaugą gali susikurti savo verslą ir pradėti dirbti. Tuomet jam valstybės paramos net nereikia...“(3), „...suteikta galimybė užsienio šalių piliečiams, kurie negali dėl tam tikrų priežasčių gyventi savo šalyje...“(5).</p>
	Sąlygos	<p>„...tam, kad integruoti pabėgėlius, reikia juos suprasti. Ir suprasti reikia ne tik ekonominę situaciją, bet ir jausmus, kuriuos jie jaučia...“(1), „...šiam tikslui pasiekti reikia institucijų specialistų, atsakingų už integraciją ir pabėgėlių bendradarbiavimo. Jis yra ne tik kad būtinas, bet privalomas...“(1), „... pabėgėliams sudarytos visos sąlygos integruotis Lietuvoje...“(6), „... sudaromos visos sąlygos socialinės, materialinės, ekonominės ir visos kitos...“(2).</p>

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 2 interviu klausimą.

7 lentelė. Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata	Teisinė aplinka/įstatymas	<p>„...tai daugiau teisinis terminas ...teisės aktų veiksmingumas pabėgėlių gyvenimui, t.y. teisės aktai sureguliuoja jų buvimą tam tikroje valstybėje.“ (4);</p> <p>„įstatymas yra visada veiksmingas, taigi ir integracijos tvarka ir kiti įstatymai yra veiksmingi. Įstatymas yra geras dalykas, tiesiog daug kas priklauso nuo kaip patys tarnautojai traktuoja tą įstatymą.“(3);</p> <p>„...dirbame su įvairiomis organizacijomis ir valstybinėmis, ir nevyriausybinėmis, daug kas, ypač valstybininkai mėgsta traktuoti įstatymą labai sausai. Jei taip parašyta, tai būtent taip ir ne kitaip. Pats įstatymas gal ir yra lankstus, tiesiog įstatymas nereikalauja, kad tu žiūrėtum į viską labai sausai“(3).</p>
	Sistema	<p>“...tai yra, sukurta tam tikra teisinė sistema, kuri priklauso nuo mechanizmų, sukurtų tam, kad užtikrinti pabėgėlių integracijos sėkmę”(1);</p> <p>„...yra sukurta tam tikra sistema, sukurti teisės aktai, yra tam tikros institucijos, kurios integracijos procesus prižiūri, yra konkrečios įstaigos, kurios šią veiklą vykdo ir administruoja“(5).</p>
	Pasiekti rezultatai/rodikliai	<p>“...pabėgėlių integracijos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas yra susijęs su pasiektais rezultatais, kurie gali būti pamatuoti tam tikrais kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais.” (1),</p> <p>“Kiekybiniai rodikliai, tai pabėgėlių dalyvavusių integracijoje skaičius; pabėgėlių, kurie sėkmingai integravosi Lietuvoje: dirba, turi savo verslą; lėšos, kurios buvo išleistos pabėgėlių integracijai Lietuvoje: viso ir vienam pabėgėliui vidutiniškai ir pan.” (1),</p> <p>Kokybiniai rodikliai, tai sėkmingų pabėgėlių integracijos atvejų santykis su nesėkmingų pabėgėlių integracijos atvejų skaičiumi santykis, pabėgėlių patenkintų/nepatenkintų integracijos priemonėmis nuomonių tyrimo rezultatai ir tų rezultatų pagrindu pasikeitusi teisinė, administracinė, visuomenės nuomonės apie pabėgėlius aplinka ir pan.” (1)</p>

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 3 interviu klausimą.

8 lentelė. Pabėgėlio statuso suteikimo socialiniai/ekonominiai, teisiniai, politiniai veiksniai ir teisinė pabėgėlio statuso suteikimo praktika Lietuvoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Veiksniai	Situacija kilmės šalyje/ stabili padėtis	<p>“...tarptautinės organizacijos skelbia stabilią padėtį tam tikruose regionuose, kurie prieš tai buvo laikytini karo zona, tarkim Čėčėnija Rusijos federacijoje” (4),</p> <p>“...priklauso nuo situacijos šalyje... pabėgėlio statusas duodamas tiems, kurie atvyko iš kritinių pasaulio šalių...”(6)</p> <p>“...apskritai pernai pasikeitė pasaulyje politika. JT yra pareiškusios, kad Čėčėnija yra saugi šalis ir jiems yra saugu ten gyventi, tai irgi gali įtakoti...” (2)</p> <p>“...vienas iš dalykų, nėra tiek daug ypatingų situacijų pasaulyje, karų ir panašiai, kad labai daug žmonių bėgtų iš savo šalių...” (5),</p> <p>“...vadinasi pasaulyje situacija gerėja, jei mažėja pabėgėlio statuso suteikimas...”(6),</p>
	Socialiniai/ekonominiai	<p>“...Lietuvoje taip pat nėra socialiai saugu: čia nėra karo, nėra bado, tačiau net lietuviai čia nesijaučia saugiai...” (1); “...viena iš priežasčių gali būti, kad Lietuvai nenaudinga suteikti pabėgėlio statuso, kadangi Lietuvoje pagal įstatymus pabėgėlio statusas suteikia galimybę nuolat gyventi Lietuvoje, jaustis pilnaverčiais visuomenės nariai ...teisę į pašalpą, teisę į socialinę apsaugą. Taigi labiau įsipareigoja valstybė...” (4); „ekonominė situacija daug ką reiškia ...ne visi gal būtent čia į Lietuvą nori važiuoti ir veržtis... jiems yra žinoma Lietuva, todėl pas mus ir važiuodavo iš rytų šalių pabėgėliai ...kitas dalykas, jie vis tiek maždaug sužino kur važiuoja ir žino kokia situacija yra toje šalyje į kurią važiuoja...”(5); “...socialiniai ekonominiai veiksniai... jeigu šalies sunkesnė ekonominė situacija, tai ji negali tokių didesnių galimybių suteikti pabėgėliams ir apgyvendinimo, ir materialine prasme, tuomet jie rečiau važiuoja į tą šalį, šiuo atveju į Lietuvą...”(5).</p>
	Teisiniai	<p>“...tiksliau esame sukūrę tokią teisinę aplinką kad žmonės nesiekia atvažiuoti čia nepaisant to, kad jų šalyse yra nesaugu gyventi...” (1), “...Klaipėdos miesto tarybos sprendimas yra vienas iš teisinių veiksmų, kuris įtakojo situaciją, kad Klaipėdoje nebėra nei pabėgėlių nei prieglobstį gavusių užsieniečių. Na išskyrus tą vieną, kuris turi pabėgėlio statusą ir kuriam integracija yra pasibaigusi...” (1), “...tai, kad Lietuva turi du „mistinius“ statusus pabėgėlio ir prieglobsčio gavusio užsieniečio irgi parodo mūsų valstybės požiūrį į žmones, kurie siekia apsaugos mūsų valstybėje. Tiesiogiai</p>

		<p>neteko susidurti su žmonėmis, kuriems nebuvo suteiktas pabėgėlio statusas, tačiau pasikalbėjus prieglobstį gavusiais užsieniečiais, supranti, kad gauti tą aukštesnę statusą yra be galo sudėtinga...” (1), “...kiekvieną bylą nagrinėja individualiai. Jei žmogus turi pagrindą gauti prieglobstį, tai jis yra suteikiamas...” (4), “...Lietuvos įstatymų apibrėžta pabėgėlio sąvoka ir tos sąvokos interpretavimas. Iš tikrųjų, pati pabėgėlio sąvoka yra apibrėžta Ženevos konvencijoje ir ji yra vienoda. Bet tai kaip kiekviena šalis ją interpretuoja, tai ir įtakoja pabėgėlio statuso suteikimą...” (4).</p>
	<p>Politiniai</p>	<p>“...visų pirma dėl to, kad pasikeitė politinė aplinka Lietuvoje. Nežiūrint į tai kad esame ES šalis, ir esame įsipareigoję ES priimti pabėgėlius ir kitus žmones, kuriems reikalingas prieglobstis Lietuvoje, tą darome nenoriai...”(1), “...pasikeitus politinei valdžiai susiformavo nuostata, kad galbūt Lietuvai apskritai nereikia pabėgėlių, o tuo pačiu ir imigrantų, kai tuo tarpu kitos šalys tokiu būdu sprendžia visuomenės senėjimo problemas... nemaža dalis politikų mano, kad pabėgėliai, pvz. musulmonai yra teroristai...”(1), “...2006 birželio pabaigoje Klaipėdos taryba priėmė precedentinį sprendimą, kuris turėjo sulaukti skubios politinės kritikos iš Seimo, Vyriausybės, Prezidentūros, žmogaus teisių gynimo organizacijų. Deja, to nebuvo. Jei pažvelgus apskritai iš penkerių metų perspektyvos, galima teigti, kad Klaipėdos m. tarybai priėmus tokį diskriminacinį sprendimą ir pažeidus tarptautinę žmogaus teisių konvenciją, pabėgėlių konvenciją, prieš šią instituciją nebuvo imtasi jokių teisinių ir politinių veiksmų...”(1), “...žiūrint į valstybės interesą, ar valstybė turi įsipareigoti priimti tuos asmenis taip ilgam ir juos išlaikyti, jei jie yra tik tam tikru momentu neturintys saugumo savo šalyje, bet tarkim po trijų metų grįžę į savo šalį galėtų sau saugiai ir savarankiškai gyventi tame regione...”(4), “...politiniai veiksniai ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje ...paskui viskas nusėda ir kiekvienoje šalyje pritaikoma. Visa tai įtakoja...” (2), “...pastaruoju metu kiek žinau, griežtėja statuso suteikimo sąlygos, ir kuo toliau tuo sunkiau gauti pabėgėlio statusą...” (5), “...aišku, tai po to ir politikoje atsispindi. Atitinkami ir teisės aktai yra priimami, ir visuomenės požiūris keičiasi tada į pačius pabėgėlius, kai yra sunkesnė situacija...”(5).</p>

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 4 interviu klausimą.

9 lentelė. Pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvos teisės aktuose, jų įgyvendinimo praktika ir poveikis pabėgėlių integracijos sėkmingumui (veiksmingumui)

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Ypatumas	Nepastovumas	„...yra sudėtingas tuo, kad jis yra nepastovus. Gan didelė kaita...“ (4), „...jokio užtikrintumo...“, (4),
	Poreikių tenkinimas	„...jei jie nuspręstų ir bent po kruopelę dėtų pastangų, tai jiems pavyktų bent minimaliai aprūpinti savo šeimą ir patenkinti savo poreikius...“ (2); „...kuo skiriasi pabėgėlis nuo socialiai remtinės šeimos, kuri turi pilietybę ir visą kitą, bet jų poreikis toks pats kaip pabėgėlio...“ (3); „...pabėgėliai neturi teisės nuspręsti kur ir kokiame mieste, miestelyje ar kaime norėtų ir galėtų gyventi...“ (1).
	Valstybės interesas	„...neįsileisti per daug užsieniečių...“ (4), „...turi būti bendra sistema, kur žmonės gautų vienodą paramą; žinotų, kad reikia išmokti, dirbti kaip visi kiti ir nebūtų tokio išskirtinumo, nesijaustų vienišas tas pabėgėlis. Eitų į bendrą sistemą, tarkim į soc. įstaigą, žinotų, kad visi žmonės vienodai gauna...“ (3) „...nepakankamą dėmesį skiriame lietuvių kalbos mokymosi reikšmei...“ (1), „...pagalvoju kam Lietuvai reikia dviejų centrų, vieno Pabradėje, kito Rukloje. Jei būtų vienas centras sutaupytime daug lėšų, kurias gal būt galėtume skirti kitokiai pabėgėlių integracijai...“ (1), „...visos savivaldybės solidariai turėtų prisiimti atsakomybę už pabėgėlių integraciją Lietuvoje...“ (1), „...kiekvienoje savivaldybėje turėtų būti parengti žmonės kurie mokėtų dirbti su pabėgėliais, ir tam turėtų būti skiriami pakankami finansiniai ištekliai. Ir tam reikia tiek ne daug, tik pakeisti LR vietos savivaldos įstatymą ir jame prie valstybės deleguotųjų funkcijų įrašyti „atsako už pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integraciją savivaldybės teritorijoje...“ (1).
	Atitikimas tarptautiniams teisės aktams	„...lygiaverčiai žmonės, kurie pagal tarptautinius teisės aktus turi teisę į tokią pat apsaugą ir tokias pat galimybes, tačiau vienas jų yra gavęs papildomą apsaugą ir neturi jokios socialinė paramos iš valstybės, jokie saugumo jį negauna...“ (4), „...sistema kaip tas pabėgėlis atvyksta į Lietuvą, kaip jis pakliūna, čia ir migracijos tarnybų funkcijos numatytos ir kaip jisai toliau vietose kokiose įstaigose, kaip jisai toliau

		<p>savivaldybėse integruojasi... visa tai yra pakankamai aiškiai ir konkrečiai reglamentuojama teisės aktuose...“(5),</p> <p>„...nei viename LR teisės akte nėra numatyta, kad jie gali gyventi bet kurios savivaldybės teritorijoje. Taigi jiems pasiūloma integruotis tose savivaldybėse, kurios yra sudariusios sutartis su pabėgėlių centru. O tokių yra ne daug. Šiuo metu jų skaičius nesiekia net penkių...“(1),</p> <p>„...tuomet išspręstume ir pabėgėlių laisvo judėjimo Lietuvos teritorijoje, klausimą...“(1),</p>
	<p>Institucijų bendradarbiavimas</p>	<p>„...organizacijos tiesiogiai bendraudamos su pabėgėliais keičia jų padėtį ir galimybes teisinėje srityje...“(4),</p> <p>„negaliu teigti, kad bendradarbiavimo visiškai nėra, bet kai neįgalių pabėgėlių integracijos klausimai nesprendžiami eilę metų, kai į daugelį svarbių dalykų tiesiog žiūrima pro pirštus, kaip tai reikėtų pavadinti...“(1),</p> <p>„...svarbus yra bendradarbiavimas su pačiais pabėgėliais ir vietinėmis bendruomenėmis, nes tik taip galime užtikrinti pabėgėlių integracijos sėkmę...“(1).</p>
<p>Veiksmingumas</p>	<p>Motyvacija</p>	<p>„...lemia jų motyvacija ir ekonominė situacija Lietuvoje...“(6),</p> <p>„...jų motyvacijos stoka, patirtos psichologinės traumos...“(2),</p> <p>„...motyvacijos skatinimas manyčiau vis dar nepakankamas, kad jie pasirenka kažkur išvykti, po to vėl grįžta atgal...“(2).</p>
	<p>Savarankiškumas</p>	<p>„...mes juos čia izoluojame tačiau mano manymu, jiems čia bent pradžioje yra saugiau, jie patys gali priprasti prie aplinkos...“(2),</p> <p>„...5 metus duoda tiek daug, kad jis jau pripranta prie to, o paskui sako, viskas programa baigėsi ir dabar pats viską turi daryt. Jis vėl tampa tokiu neįgaliu, nes nežino kur darbą surasti, kaip butą išnuomoti, kai sumokėti už paslaugas, kur išmokti naują amatą. Jis jau buvo išlepintas...“(3),</p> <p>„...kai per tuos 5 m. viską tau duoda, kažkas kaip kuratorius už tave dirba. Čia yra labai geras dalykas, bet turi neigiamą poveikį...“(3),</p> <p>„...mes sukuriame šiltnamio sąlygas Ruklos pabėgėlių centre, kur iš pabėgėlių ir kitą statusą turinčių asmenų visiškai atimamas savarankiškumas...“(1),</p> <p>„...Norvegijoje nustačius vieną ar kitą statusą pavieniai asmenys ar šeimos iš karto siunčiami į tam tikros savivaldybės teritoriją. Tos savivaldybės soc. darbuotojai ir kiti specialistai yra iš dalies atsakingi už integraciją to asmens ar šeimos, o pabėgėlis iš kart patenka į aplinką kurioje pats turi daug atsakomybių...“(1),</p> <p>„...mes gi pripratiname pabėgėlius pusę ar daugiau metų nieko</p>

		neveikti, paskui jau integruojame tam tikroje savivaldybėje... integruodami tam tikroje savivaldybėje, atimame daugybę galių. Soc. ir kiti darbuotojai viską turi padaryti už juos. Taip net gi sveikus žmones padarome neįgaliais. Ir paskui tikimės, kad jie po vienerių, trijų ar penkerių metų, kai tik baigiasi integracijos programa staiga ims ir įgaus tas galias ir gebėjimus...“ (1),
	Socialinė/ekonominė situacija	„...lemia ... ir ekonominė situacija Lietuvoje...“(6), „...gerai, kad šiuo metu pabėgėlių skaičius yra ne didelis, bet tuo atveju kai pabėgėlių skaičius išaugs, tose savivaldybėse gali susidaryti nepalanki socialinė aplinka...“(1)
	Požiūris	“...teisiškai niekaip nesureglamentuosi visuomenės ar netgi politikų požiūrį į šią grupę asmenų. O daug kas priklauso nuo požiūrio. Ir tuo atveju, kai požiūris yra negeranoriškas tikėtis, kad teisinė aplinka bus geranoriška yra beveik neįmanoma...“(1),
	Galimybė mokytis	„...jie gauna čia mokymą, pirmiausia gauna kalbos mokymą...“(2), „...lietuvių kalbos mokymas jiems yra didelė parama...“(2), „...einant darbintis reikalingos lietuvių kalbos žinios...“(2), „...įgyti profesiją pas mus gyvendami centre... jie yra paruošiami tolimesniam gyvenimui...“(2), „...svarbu pabėgėlių integracijos teisinėje bazėje (įstatymuose ir kituose teisės aktuose) numatyti, kad visų pirma šitie žmonės turi išmolti lietuvių kalbą, o tam būtina numatyti visus būtinus instrumentus: parengti spec. programas, knygas, numatyti tikrai ne šimtą devyniasdešimt valandų lietuvių kalbos mokymuisi ir skirti tam reikalingus finansinius išteklius...“

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 5 interviu klausimą.

10 lentelė. Pabėgėlių integracijos praktikos atvejai, kai teisės aktų nuostatos prasilenkė/prasilenkia su tarptautinės teisės reikalavimais ir jų taikymo poveikis konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigai Lietuvoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Garantijos	Sveikatos apsauga ir draudimas	<p>„...žmogus serga tokia liga, kuri yra pavojinga visuomenei, tam tikra liga kuri yra labai sunki ir nepagydoma. Tai kiek aš žinau, tokie žmonės yra išsiunčiami iš Lietuvos...“(3),</p> <p>„...Austrijoje pabėgėlio statuso suteikimo viena iš priežasčių yra ta, kad jei žmogus serga sunkia liga ir nustatoma, kad jam reikia gydymo, tai tas žmogus išvykdamas iš valstybės į savo kilmės šalį (daugeliu atveju jo kilmės valstybė būna neturtinga) tai 100 proc. galima nuspėti, kad grįžęs namo žmogus jau numirs...“(3),</p> <p>„...pagal Ženevos konvenciją, kaip tik nustatoma, kad jei žmogui grįžti į savo kilmės valstybę yra mirties pavojus, tai jau yra faktas, kad jo negalima išsiųsti. Tai tas mirties pavojus Lietuvoje traktuojamas tai, kad jei ten karas arba ten žudo, bet jei žinom, kad miršta pats nuo ligos, tai čia jau jo problema...“(3), „... jisai neturi teisės į sveikatos draudimą, tuo atveju jei jisai nedirba ar neregistruotas darbo biržoje, jis privalo susimokėti pats...“(4)</p>
	Būstas	<p>„... valstybė priimanti pabėgėlį privalo garantuoti jam gyvenamąją vietą. Lietuvoje nėra sudaryta šita sąlyga, nes kol žmogus gyvena integracijos remiamas, tol jis turi pinigėlių nuomai... pasibaigus integracijai laikomasi nuomonės, kad jis jau privalo savarankiškai gyventi ir susirasti tą būstą ir užsidirbti pats...“(4),</p> <p>„...kai žmogus yra ligonis ar nėra pilnai įgalus savarankiškai išlaikyti save, savo šeimos (pabėgėlių atveju gali būti daugiavaikė šeima, kai moteris būna namuose ir negali dirbti, o vyras išlaikyti šešių asmenų šeimą taip pat ne visada gali). ...pabėgėliams busto klausimas nėra</p>

		užtikrinamas...“ (4), „...tai, kad Lietuva nesuteikia pabėgėliams socialinio būsto irgi yra vienas iš pažeidimų. Antra vertus nesuteikdami soc. būsto ir nuomodami būstą pabėgėliams iš privačių asmenų, išvaistome didžiulius finansinius išteklius, kurie galėtų būti panaudoti daug tikslingiau...“(1).
	Socialinė parama	„...kai jie jau nebeturi paramos, tuomet ir atsiranda tos tikrosios problemos... lyg ir valstybė neįsipareigojusi jiems padėti, o jie patys dar nepajėgūs savarankiškai gyventi...“ (4), „...yra ir kitų problemų su pabėgėliais kurie yra sunkiai sergantys ar neįgalūs asmenys ir negauna jiems reikalingų sveikatos priežiūros, socialinių, švietimo paslaugų...“(1).
	Statusas	„...kad yra tokių atvejų kai žmonės kreipėsi į Strasbūrą, kai žmogaus teisės yra pažeidžiamos, pvz. kai pabėgėlio statusas turėjo būti suteiktas, o nebuvo...“(6). „...pabėgėlis serga rimta psichine liga ir dėl to kad serga ja, per penkerių integracijos metų laikotarpį nesugebėjo išsilaikyti Lietuvių kalbos ir LR Konstitucijos egzaminų. Manau, kad reikalavimas laikyti šiuos egzaminus asmeniui, kuris serga tokia liga yra ne tik kad nežmoniškas, neetiškas, bet ir pažeidžia tarptautinės teisės reikalavimus...“(1).
	Laisvas judėjimas šalies viduje	„Klaipėdos miesto taryba apribojo teisę atvykti į Klaipėdą, o taip pat apribojo jų teisę į laisvą judėjimą Lietuvoje...“(1).

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 6 interviu klausimą.

11 lentelė. Atvejai, kai pabėgėliai išvykdavo iš Lietuvos integracijos programos įgyvendinimo metu arba jai pasibaigus ir išvykimo priežastys

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Išvykimo priežastys	Stabilumas	<p>„...kol dar gauna paramą, gan stabiliai jaučiasi žmonės...“(4); „...ekonominė situacija viską paveikė, kadangi lygiai taip pat kaip ir Lietuvos gyventojai taip ir jie dauguma neteko darbo (nes dauguma dirbo statybose) ir be abejo išgyventi reikėjo pajamų, o to nebuvo...“(5);</p> <p>„...jie išnaudojo paramą ir išvyko kažkur kitur...laimės ieškojimas svetur. Galvoja, kad kitoje šalyje ant medžių doleriai auga, eurai, kad juos čia apgaudinėja...“(2);</p> <p>„...pakeitus integracijos tvarką sumažėjo finansavimas, tai jiems iš tikrųjų buvo sudėtinga išgyventi, todėl pradėjo ieškoti kitur geresnių sąlygų...“(5),</p> <p>„...po to , kai buvo pakeista Integracijos tvarka, ekonominės priežastys neleidžia jiems integruotis savivaldybėse...“(4);</p> <p>„...integracijos programos metu išvyksta dauguma tų, kurie jau žino, kad po integracijos programos pabaigos nieko gero nebus. Tai yra daugiavaikės, neįgalios šeimos, šeimos, kurios žino, kad joms surasti darbą Lietuvoje yra sunku, neturi tam kvalifikacijos...“(3);</p> <p>„...tai kaip protestas prieš Lietuvos valstybę...žmonėms yra būdinga, kad ten kur jiems nesaugu, ten kur jiems nerodoma pakankama pagarba, ten kur jų nemylti, jie iš tokių vietų pasitraukia. Šiuo atveju aš kalbu apie pabėgėlius... Išvykimo priežastys labai įvairios ir kiekvienos šeimos individualios, bet yra ir bendrų, tokių kaip socialinis nesaugumas ir netolerancija“(1).</p>
	Savarankiškumas	<p>„...kai jiems tenka savarankiškai gyventi, tai jie arba labai išsigąsta to savarankiškumo arba pamato, kad turės nedaug galimybių išgyventi čia...“(4),</p> <p>„...žmonės pratinami savarankiškumui, jie vis mažiau ir mažiau gauna valstybės paramos ir gali vertinti savo realias galimybes...“(4);</p> <p>„...labai ilgą laiką užsieniečiai būna institucinėje globoje, visų pirma Užsieniečių registracijos centre Pabradėje mažiausiai pusmetį (yra tokių kurie gyvena ilgiau), vėliau Ruklos pabėgėlių centre – vėl pusmetį arba dar ilgiau., o po to integracija savivaldybėse, kur turi išgyventi su nedideliais ištekliais“(4).</p>

	Motyvacija	<p>„... daug kas priklauso nuo jų pačių motyvacijos. Mes matome, kad ne visi yra motyvuoti čia gyventi, pritapti šioje visuomenėje, įleisti šaknis. Kartais jaučiame, kad esame kaip tarpinė stotelė, jie čia pabus kažkiek, pagyvens kiek ta programa jiems leidžia, suteikia naudos ir galimybių, pasinaudos tuo...“(5),</p> <p>„...matėsi ir iš Lietuvos kalbos mokymosi, kurie galvojo čia likti ir gyventi jie ir mokėsi ir stengėsi ir egzaminus laikė. Tuo tarpu kiti vangiai ir lankė, taigi nesuinteresuoti buvo...“(5).</p>
	Požiūris	<p>„...institucijos ir specialistai turi norėti padėti pabėgėliams. Jei priimame tai priimame; jei apsimetame, kad priimame, tai geriau iš vis nepriimkime..“(4);</p> <p>„nevyriausybinių organizacijų arba savivaldybės, kuriuos integruoja pabėgėlius, susiduria su situacija, kad pabėgėliai ateina prašyti tos pagalbos, o rankos „surištos“. Ką galima padaryti, jei įstatymai neleidžia...“(4);</p> <p>„...labai daug priklauso ir nuo žmonių kurie dirba su pabėgėliais. Jei tu turi noro ir sieki padėti jiems, vis tiek randi galimybių, kreipiesi į vieną, antrą, trečią instituciją ir randi būdus kaip padėti. Daug priklauso ir nuo subjektyvių priežasčių, nuo pačių darbuotojų, kurie dirba su pabėgėliais, kiek jie yra suinteresuoti padėti...“(5).</p>
	Viešosios paslaugos	<p>„...labai sunkiai patvirtinamas jų išsilavinimas Lietuvoje. Tai turbūt viena iš teisės aktų spragų, nes nėra sudaryta sistema kaip užsieniečiui, gavusiam pabėgėlio statusą, Lietuvoje pasitvirtinti savo išsilavinimą. Yra labai didelės ir ilgos procedūros su visais dokumentų atsiuntimais, o kartais tikrieji pabėgėliai kartais neturi galimybės kreiptis į savo kilmės šalį, kad gauti dokumentą, kadangi paskui juos labai lengvai identifikuos kur jie yra...“(4);</p> <p>„...pakeistame integracijos apraše numatytas pašalpų dydžio mažinimas... žmonės neteko darbų ir kai kuriems jų nebuvo pratęsti leidimai gyventi Lietuvoje...“(6);</p> <p>„...daug kas išvažiuoja, nes žino, kad kitose valstybėse gauna bent valstybinį būstą. Jiems nereikia bėgioti ir ieškoti kur pigesnė nuoma ... Tai didelė problema Lietuvoje, šiame kontekste galima kalbėti ne tik apie pabėgėlius bet ir apie visą Lietuvą, tiesiog daugelis žmonių neturi kur gyventi...“(3);</p> <p>„...kitose valstybėse nesvarbu, tu pabėgėlis ar pilietis tos valstybės, atvykęs į tą valstybę paroda, kad mokėjai metus laiko mokesčius, nurodai, kad neturi kur gyventi, tai valstybė skiria būstą, o tu moki tik už paslaugas. Dauguma pabėgėlių atvykę į Lietuvą nežino tos sistemos. Praeina kiek laiko, sužino, kad kitoje valstybėje yra kita sistema ir apsisprendžia, kad kitoje valstybėje bus geriau. Jie net nebijo rizikuoti...“(3);</p> <p>„...viena čečėnų šeima su dviem mažamečiais vaikais išvyko praktiškai besibaigiant integracijos programai iš Lietuvos todėl, kad vyras turėjo sveikatos problemų...“(4)</p>

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 7 interviu klausimą.

12 lentelė. Pabėgėlių integracijos praktikos atvejai, kai teisės aktų nuostatos padėjo ir/ar trukdė įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje ir poveikis konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigai Lietuvoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Teisės aktų nuostatos	Būstas	„...jie turėtų būti kaip rizikos grupė ir turėtų turėti pirmenybę gauti savivaldybėse būstą. Tai yra nenurodyta, todėl jie įrašyti į bendrą eilę ir gauti tą būstą yra neįmanoma, nors Lietuva įsipareigojusi jiems padėti. Jei jau Lietuva nesuteikia šiaip būsto, kas kitose valstybėse yra suteikiama ar bendrabučio tipo bent jau, tai tokiu atveju, tai turėtų būti daroma per savivaldybes, kad jie gautu tą pirmenybę laukdami bendroje socialinio būsto eilėje...“(4), „...gauti socialinį būstą kiek reikia laukti. Gal kokį 10 metų, gal ir daugiau. Kur tada tai šeimai dėtis tada. Gatvėje gyventi? Va tas dalykas nėra išspręstas...“(2),
	Sveikatos draudimas	„...dėl sveikatos draudimo, bet kaip galėtu įtakoti integraciją...“(6)
	Bendradarbiavimas	„...kai pradėjome dirbti su pabėgėliais tai buvo tokių nesusipratimų, kad nelabai ten tuos atvejus žinojo kitos institucijos, kurios tiesiogiai retai dirbo su pabėgėliais, sakykime bankai, sveikatos priežiūros įstaigos darbo birža. ... sakykime galimybių buvo tikrai ne visi gal buvo įsigilinę ir žinojo, kad yra galimybė ir su pabėgėliais lygiai taip pat dirbti ir teikti paslaugas kaip ir visiems kitiems gyventojams...“(5),
	Mokymas	„...Per mažai valandų numatyta lietuvių kalbos mokymuisi...“(1).
Konkretūs atvejai	Būstas	„...Kaune, prieš kokius 5 metus pabėgėlė buvo įrašyta į eilę gauti soc. būstą... ji buvo 600 kažkuri. Ši šeima galimybės būstą gauti neturi, nors jiems būstas turėtų priklausyti pagal statusą...“(4)
	Teisinė aplinka	„...reikalavimas žmogui su psichine negalia laikytis egzaminus tam, kad gauti nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje yra toks atvejis, kai teisinė aplinka trukdo įgyvendinti konkrečius

		asmens integraciją Lietuvoje...“(1).
--	--	--------------------------------------

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 2 interviu klausimą.

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 8 interviu klausimą.

13 lentelė. Pabėgėlių integracijos įgyvendinimo atvejai, kai pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis įtakojo pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinį teisinį reguliavimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis	Sveikatos draudimas	„...per kreipimąsi į įvairias institucijas ir su įvairių organizacijų pagalba buvo pasiekta, kad visi nepilnamečiai vaikai dabar turi sveikatos draudimą, ko prieš tai neturėjo.“(4).
	Projektinė veikla	<p>„...projektai yra gerai. Iš vieno pusės yra gerai, kai jie kažką pakeičia, iš kitos pusės tas laikinumas ... nėra garantijos, nes yra funkcijų, kurias šiuo metu atlieka projektai, bet jiems pasibaigus kyla klausimas kas toliau bus įgyvendinama, nes tam tikras valstybines funkcijas atlieka projektai. Arba valstybė jau tam tikrais atvejais baigdamas tuos projektus perims tas funkcijas arba kažkokių būdu inicijuoti pratesimą...“(4),</p> <p>„...turbūt neišskirsiu atskirų pavyzdžių, bet kiekvieną kartą, kai yra vykdomas projektas, gali teikti pavyzdžių...“(6),</p> <p>„...norėčiau paminėti projektus, kuriuos vykdė Klaipėdos miesto socialinės paramos centras su partneriais, o taip pat kitos organizacijos, atsakingos už pabėgėlių integraciją Lietuvoje. Visi šie projektai buvo finansuojami iš Europos Pabėgėlių Fondo. Įgyvendindami projektus galėjome ugdyti pabėgėlių socialinius įgūdžius, mokyti juos lietuvių kalbos, vaikus čekėnų kalbos, anglų kalbos, kompiuterinio raštingumo, organizuoti vaikų priežiūrą ir įvairias pažintines ekskursijas Lietuvoje, skirti papildomus finansinius išteklius šeimų socialinėms ir sveikatos problemoms spręsti. Bandėme keisti visuomenės ir ypač politikų nuostatas, ugdėme jų toleranciją, galbūt ne visada sėkmingai...“(1).</p>
	Bendradarbiavimas	<p>„...Negaliu teigti, kad atsižvelgiama šimtu procentų, bet organizuojant integracijos aprašo pakeitimus, buvo konsultuotasi su mumis ne vieną kartą. Ir mes teikėme siūlymus. Negaliu sakyti, kad maksimaliai, bet buvo atsižvelgta į teiktus pasiūlymus...“(6),</p> <p>„...kad daug organizacijų prisidėjo prie tos minties, kad galima įtakoti ir gerinti sąlygas, nes kiekviena organizacija turėjo savo patirčių. Ir kai valstybė skelbė tokią programą niekas nežinojo kas bus, kaip tai atrodys praktikoje. Parašyta labai sausai įstatyme duodam tą, duodam aną, o kaip su žmogum? Ir prasidėjo Raudonasis kryžius, Caritas, Klaipėda, Elektrėnai. Susirinkdavo visi į seminarus ir vienas kitam papasakodavo kaip daryti...“(3),</p> <p>„...nuolat vykstantis bendradarbiavimas tarp socialinių paslaugų priežiūros departamento, Ruklos pabėgėlių centro ir savivaldybių bei NVO darbuotojų dirbančių pabėgėlių integracijos srityje. Būtent šito</p>

		bendradarbiavimo dėka buvo keičiama teisinė aplinka siekiama suteikti daugiau teisių ir atsakomybių pabėgėliam. Gal būt galėjo viskas vykti greičiau. Tačiau šiokių tokių rezultatų buvo pasiekta...“(1).
	Savarankiškumas	<p>„...Iš pradžių buvo mintis, jei organizacija viską daro, žmogus tampa visiškai išlepintas. Jis galvoja, kad koks aš laimingas, atvažiavau į Lietuvą ir nieko čia nereikia daryti. O kuratorius bėga ten, bėga ten. Po to išmokom, perdavėm kitiems, kad duodam šiek tiek savarankiškumo. Tegu pats žmogus truputį palaksto, išmoks kalbą ir pamatys kitas įstaigas. Supras, kad Lietuvoje žmogus pats turi susitvarkyti reikalus. Ir tai davė rezultatų...“(3),</p> <p>„...buvo vienas pabėgėlis, kuris organizavo verslą Lietuvoje. Jam nebuvo paprasta, kadangi jam pačiam tai buvo nauja, nauja šalis, nauja visiškai teisinė sistema ir sakykim nauji reikalavimai ir mokesčių politika kita ir aišku visa tai jam reikėjo viską perprasti ir suprasti. Tuo pačiu tai buvo savotiškas iššūkis ir mūsų Lietuvos institucijoms, kadangi vėlgi su tokiu statusu žmogus kokias turi galimybes, ir kokios yra jo teisės kurti sakykim verslą. Tai šitoje situacijoje sakykime viskas gana sėkmingai išsprendė. Jis įkūrė savo verslą ir sakykime tokį dalyką kaip duonos kepyklą tai reikėjo gauti ir leidimus iš įvairių institucijų. Jis visus tuos leidimus gavo ir verslą pradėjo ir verslo liudijimą turėjo ir gaminius gamino ir realizavo...“(5),</p>
	Teisinė aplinka	<p>„...per 10 metų integracijos aprašas gal jau daugiau nei 10 kartų buvo patobulintas, todėl šiuo metu jis yra vienas iš geriausių ES. Kalbu ne dėl to, kad jis yra geras, bet dėl to kad šiuo metu yra neigiamas poveikis. Iš pradžių išlepinti žmogų po to po 5 metų palieki jį gatvėje...“(3),</p> <p>„...visa ta sistema yra gana palanki ir jei žmogus turi motyvacijos, jei turi noro tai jis aišku suranda galimybių ir mūsų teisinė sistema per daug jam netrukdo...“(5).</p>

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 9 interviu klausimą.

14 lentelė. Priemonės, kuriomis galima pagerinti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą

Kategorija	Subkategorija	Irodantys teiginiai
Benradarbiavimas	Specialistų ir politikų bendradarbiavimas	<p>„...turėtų dažniau susitikti įvairių sričių atstovai bendruose susitikimuose ir inicijuoti teisinius pakeitimus įstatymuose. Bent jau tris kartus per metus, kad būtų tiek nevyriausybinių organizacijų atstovai, tiek valstybinių institucijų atstovai, kurie atsakingi už įstatymų leidybą...“</p> <p>„...susitikimų metu yra labai sunku įrodyti valstybės atstovams, kad tam tikri pokyčiai įstatymuose yra reikalingi. Tai aš manau, kad trys susitikimai į metus būtini, aišku gal ir mažai, bet dažniau susitikti manau iš vis būtų neįmanoma. Tačiau politikai susidurtų su ta problematika, dažniau ir girdėtų problemas ir bėdas, kurios atsitinka pabėgėliams, tai gal tada atsirastų poreikis keisti įstatymus ir iš kitos pusės apsaugoti valstybės interesus, ieškoti bendrų sprendimų...“(4),</p> <p>„...reikėtų atkreipti dėmesį į su pabėgėliais dirbančias organizacijas. Šiuo metu jos yra labai aprimusios ir neveiksnios, iš kur tas laikinumas... jos nesiima jokių veiksmų. Bet jei valstybė paskatintų kažkokių projektų rašymą ir įgyvendinimą, tai manau, kad tos organizacijos suaktyvėtų ir galėtų išreikšti savo nuomonę...“(4),</p> <p>„...bendradarbiavimo tarp įvairių lygių politikų, praktikų ir pabėgėlių skatinimas...“(1).</p>
	Pabėgėlių įtraukimas į sprendimų priėmimą	<p>„...bendri susitikimai turėtų būti kartu su pabėgėliais...“(4),</p> <p>„...turėtų būti išrinktas asmuo, pabėgėlių atstovas, kuris žinotų tiek pabėgėlio statusą turinčių, tiek papildomą apsaugą gavusių užsieniečių problemas. Tai jiems padėtų, nes būtų organizacija kur jie galėtų išreikšti savo poreikius. Ir tada jau atstovas susitiktų su toms valstybinėmis institucijomis ir įstatymų leidėjais...“(4),</p>
	Gerosios patirties integravimas į politiką	<p>„...pagerinti padėti būtų galima bendradarbiaujant su kitomis šalimis. Imti tą gerąją patirtį bei taikyti Lietuvai. Projektų įgyvendinimo metu įvairių institucijų atstovai keitėsi patirtimi, išleisti leidiniai... reikėtų juos aktyviau pristatyti įstatymų leidėjams. Tie įstatymai yra ES ir pagal tarptautinius teisės aktus mes taip pat turėtume naujoves integruoti į savo teisinę sistemą...“(4),</p>

Reikalavimai ir įsipareigojimai	Tarptautinės teisės reikalavimų integravimas	<p>„...užtikrinti tas sąlygas pabėgėliams, kurios yra reglamentuotos tarptautiniais teisės aktais. Prisiimdami juos lietuviai prisiėmė ir atsakomybę priimti juos pagal tam tikrus reikalavimus... Susitikti ir kalbėtis apie tai kas yra privaloma Lietuvai kaip prieglobsčio teikėjai, kokie yra įsipareigojimai...“(4),</p> <p>„...yra toks dalykas kaip užsieniečių paskirstymas. Reikėtų atlikti pakeitimus ir siūlymus pateikti, kad atvykę pabėgėliai į Lietuvą gyvena užsieniečių registracijos centre, pabėgėlių priėmimo centre, tačiau toliau jie integruotis turi ne kažkokioje uždaroje patalpoje, o visuomenėje, išvykdami į savivaldybes...“(4).</p>
	Valstybės įsipareigojimai	<p>„...yra dvi barikados pusės: valstybė prieš pabėgėlius, nors pati juos ir priėmė ir kita tos valstybinės ir nevyriausybinių organizacijos, dirbančios tiesiogiai su žmonėmis, kurios yra už pabėgėlius. Valstybė turi suvokti, kad jei prisiėmė juos, tai turi priimti ir integruoti, o ne priimti, o paskui sakyti, kad jūs per daug norit...“(4).</p>
	Pagalbos savalaikiškumas	<p>„...Lietuvoje yra viena problema, kreipėsi dėl pagalbos pabėgėliai, bet kai buvo atkreiptas dėmesys į juos ir jų problemą, jų jau Lietuvoje nebuvo. Tai šiuo atveju lieka tik organizacijos, kurios lyg ir nori kažką pakeisti, bet tada nebėra žmogaus, kuriam ta pagalba buvo reikalinga...“(4),</p>
	Tyrimai ir jų rezultatų integravimas	<p>„...tyrimai paklausiant nuomonės tų, kurie dirba su pabėgėliais ir tų, kurie integruojasi. Gavus rezultatus teikti išvadas ir siūlymus...“(6),</p> <p>„...per daugiau nei 6 metus įgyvendinant ES finansuojamus projektus atlikta daug tyrimų, susijusių su pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracija, pateiktos rekomendacijos, kurios dažniausiai nugula stalčiuose, t.y. dažnai į tyrimo metu gautus rezultatus ir rekomendacijas neatsižvelgiama. Manau, kad tai parodo valstybės tarnautojų nenorą bendradarbiauti...“(1).</p>
	Teisinės aplinkos tinkamumas ir lankstumas, pagalbos individualizavimas	<p>„...teisinė bazė pas mus yra pakankamai gera, ir jinais yra pakankamai lanksti... apskritai kalbant, tai Lietuvos pabėgėlių integracinė programa yra viena geriausių ES ir yra pakankamai gerai vertinama. ...“(2),</p> <p>„...teisinė aplinka turėtų būti lankstesnė ir atkreipti dėmesį į individualius pabėgėlių poreikius“(1),</p> <p>„...atsižvelgti į patį žmogų... integracija turėtų būti individuali. Atvažiuoja konkretus žmogus ir prieš gaudamas apsaugą, žmogus suteikia kažkiek žinių apie save valstybei, kas jis yra</p>

		<p>ir ko jam reikia. Nuo to momento, kai soc. paslaugų įstaiga perima darbą ji turi atsižvelgti į tai asmenį, sudaryti individualias trumpalaikes arba ilgalaikes integracijos programas, ko jam reikėtų ir per kiek laiko...“(3),</p> <p>„...negalima paimti žmogų, kuris atvažiuoja iš kalnų be išsilavinimo ir paimti kitą, pvz. karininką. Abudu pasodini į vieną vietą mokyklos suole ir sakai, dabar išmokite kalbą, o paskui suteiksime specialybę, pvz. plytelių klojėjo ar kitą ir po to dirbsi. Aišku jiems to reikia šiandien ir jie tą padarys. Vienam tai pažeminimas, kitam bus per daug. Nes jis vietoje to, kad išmoktų normaliai gyventi, išmoksta kalbos, rašybos, ir amatą turi. Jam tai nesuvokiama, jis nežino kur pateko. Visa tai turi būti individualu, atsižvelgiama į žmogų. Ir toliau paleisti jį į visuomenę...“(3).</p>
	Galimybių sudarymas	<p>„... gali kažkuriam laikui išvažiuoti, nes Lietuva nėra kalėjimas, gali grįžti ir toliau gauti paramą, tačiau jie vis dėl to turi apsispręsti ar gyventi Lietuvoje ar negyventi. Yra galimybė dalyvauti kvalifikacijos kursuose, mokytis lietuvių kalbos, darbo vietų steigimas pagal integracijos programą ir įdarbinimas...“(2),</p> <p>„...pabėgėlių integracijos tvarka numato daug galimybių pabėgėliams siekiantiems integruotis į Lietuvos visuomenę, tačiau joje daug pabėgėlių atsakomybę už savo ir savo šeimos gyvenimą ribojančių nuostatų: negali laisvai judėti Lietuvos teritorijoje, negali patys nuspręsti kaip naudoti finansinius išteklius ir pan.“(2),</p> <p>„...nukreipimas yra gal būt per daug reguliuojamas... tiek pats pabėgėlis tiek kažkokios organizacijos, kurios turi iniciatyvos ir nori dirbti su šia programa, nelabai turi galimybę pasirinkti kur jiems integruotis, kur gyventi, nors visoje Lietuvos Respublikoje vienodi teisės aktai galioja. Įsikiša politikai, jie iki šiol sprendžia ar nori jie prisiimti ar nenori asmens. Visa respublika kaip ir priėmusi vieną sprendimą kad ir programa yra galiojanti, kad ir pabėgėlius ir prieglobstį gavusius užsieniečius mes priimame, tačiau vis dar gali vienas ar kitas politikas pareikšti, kad čia mums čia jų reikia ar nereikia. Nuo atskirų asmenų valios priklauso. ..“(5).</p> <p>„...galimybių laisvai judėti visoje Lietuvoje sudarymas yra viena svarbiausių integraciją užtikrinančių sąlygų...“(1).</p>

	Kriterijai ir rodikliai	<p>„...tam kad pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinis teisinis reguliavimas būtų veiksmingas būtina nusimatyti rodiklius, kuriais matuosime tą veiksmingumą. Tie rodikliai galėtų būti, pabėgėlių, kurie sėkmingai išlaikė lietuvių kalbos ir LR Konstitucijos egzaminus skaičius, vaikų, kurie sėkmingai užbaigė lietuvių mokyklas skaičius, asmenų ar šeimų, kurie pradėjo verslą skaičius, asmenų, kurie vis dar gyvena Lietuvoje pasibaigus integracijos programai skaičius, santykis tų asmenų, kurie vis dar gyvena Lietuvoje su skaičiumi tų, kurie dalyvavo integracijos programoje. Suprantama kad yra ir kitų integracijos veiksmingumą padedančių nustatyti rodiklių...“(1),</p> <p>„...neaišku kaip mes matuojame integracijos sėkmes ar nesėkmes...neturime jokių rodiklių...“(3).</p>
	Pagalbos integralumas	<p>„...aprūpinimo soc. būstu sistemos supaprastinimas, sveikatos, socialinių, švietimo ir kitų paslaugų prieinamumo užtikrinimas ir pabėgėlių integravimas į visas paramos sistemas, taikomas piliečiams yra prioritetas. Ir visa tai reikia padaryti ne tik žodžiuose ir popieriuje, bet tikslingai veikiant ir siekiant, kad visos integracijai skiriamos lėšos būtų panaudotos kuo tikslingiau ir kuo efektyviau...“(1).</p>

Šaltinis: Sukurta autorės pagal ekspertų, dalyvavusių kokybiniame interviu, atsakymus į 10 interviu klausimą.

15 lentelė. Pusiaus struktūruoto interviu schema

Pradinis klausimas	I tema Pabėgėlių integracijos Lietuvoje ir jos administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumo samprata	II tema Pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvoje, jų tinkamumo vertinimas	III tema Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo praktika ir pabėgėlių integracijos geroji patirtis	Baigiamasis klausimas
Kodėl Jūs dirbate pabėgėlių integracijos srityje?	<p>Pagrindinis klausimas</p> <p>1. Kaip Jūs, kaip ekspertas, suprantate kas yra pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas?</p> <p>2. Kaip manote kodėl per paskutinius 5 metus mažėja asmenų, kuriems suteikiamas pabėgėlio statusas? Kokie socialiniai, teisiniai, politiniai ir/ar teisiniai veiksniai tai įtakoja? Ar Jums yra tekę susidurti su teisine praktika, kai asmenims pabėgėlio statusas turėjo ir galėjo būti suteiktas, tačiau nebuvo suteiktas?</p>	<p>Pagrindiniai klausimai</p> <p>1. Kokius pabėgėlių integracijos teisinio reglamentavimo ypatumus galite išskirti Lietuvos teisės aktuose ir jų įgyvendinimo praktikoje? Kaip tie ypatumai veikia pabėgėlių integracijos sėkmingumą (veiksmingumą)? Kas Jūsų manymu lemia pabėgėlių integracijos Lietuvoje sėkmes ir nesėkmes?</p> <p>2. Ar yra tekę pabėgėlių integracijos praktikoje susidurti su atskirais atvejais, kai teisės aktų nuostatos prasilenkė/prasilenkia su tarptautinės teisės reikalavimais? Gal galite pakomentuoti tuos atvejus ir kaip jų taikymas paveikė konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigą Lietuvoje?</p>	<p>Pagrindiniai klausimai</p> <p>1. Ar Jums teko susidurti su atvejais, kai pabėgėliai išvykdavo iš Lietuvos integracijos programos įgyvendinimo metu arba jai pasibaigus. Kaip manote kodėl taip įvykdavo?</p> <p>2. Ar yra tekę pabėgėlių integracijos praktikoje susidurti su atskirais atvejais, kai teisės aktų nuostatos padeda ir/ar trukdo įgyvendinti pabėgėlių integraciją praktikoje? Gal galite pakomentuoti tuos atvejus ir kaip jų taikymas paveikė konkretaus pabėgėlio ir/ar jo šeimos integracijos eigą Lietuvoje?</p> <p>3. Ar pabėgėlių integracijos įgyvendinimo metu buvo atvejų, kai pabėgėlių integracijos praktika ir geroji patirtis įtakojo pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinį teisinį reguliavimą. Pateikite konkrečių pavyzdžių.</p>	Kaip Jūs manote, kokiomis priemonėmis galima pagerinti pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą?
		<p>Šalutinis klausimas</p> <p>1. Ar gali viena iš priežasčių būti, kad Lietuvai yra nenaudinga suteikti pabėgėlio statuso?</p>		

Šaltinis: sudaryta autorės ir parengta vadovaujantis Girdzijauskienės S. (2006) metodiniais nurodymais

Pasirašytos sutartys su pareiškėjais

16 lentelė. Kvietimo pagal EPF daugiametę 2008–2013 m. programą ir EPF 2008 ir 2009 m. programas rezultatai

Nr.	Projekto vykdytojas	Partneriai	Projekto pavadinimas	Parama, LT		
				2009 m.	2010 m.	Bendra suma
1.	Vilniaus Arkivyskupijos Caritas	Užsieniečių registracijos centras Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	Integralus prieglobsčio prašytojų priėmimas	505320,00	497420,00	1002740,00
2.	Pabėgėlių priėmimo centras	-	Žinios, darbas - ateitis	929758,07	881563,53	1811321,60
3.	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	-	Pabėgėlių paramos integracijai centras	485616,00	485166,00	970782,00
4.	Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba	Tolerantiško jaunimo asociacija	Pabėgėlių integravimas į visuomenę taikant aktyvius socializacijos metodus	341007,75	315900,15	656907,90
5.	Lietuvos vartotojų institutas	Lietuvos žurnalistų sąjunga	Pažinkime vieni kitus	327998,00	0	327998,00

2005-2007 m.

17 lentelė. Kvietimo teikti paraiškas Nr. EPF/2007/3 pasirašytos sutartys

Nr.	Projekto vykdytojas	Partneriai	Projekto pavadinimas	Paramos suma, LT
1.	Vilniaus arkivyskupija Caritas	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija; Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras	Integrali prieglobsčio prašytojų priėmimo sistema	406.870,00
2.	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	-	Kauno pabėgėlių dienos centras	449.000,00
3.	Klaipėdos miesto socialinės paramos centras	-	SAFIR (Social Activities For Integrated Refugees)	419.121,31
4.	Pabėgėlių priėmimo centras	-	Aktyvi integracija šiandien – sėkmė rytoj	883.335,00
5.	Tolerantiško jaunimo asociacija	Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba	Savas tarp svetimų	322.223,00
6.	Tarptautinės migracijos organizacijos	-	Saugi kelionė namo: geroji praktika ir efektyvaus savanoriško grįžimo mechanizmo tobulinimas	145.270,00

	Vilniaus biuras		
--	-----------------	--	--

18 lentelė. Kvietimo teikti paraiškas Nr. EPF/2006/2 pasirašytos sutartys

Nr.	Projekto vykdytojas	Partneriai	Projekto pavadinimas	Paramos suma
1.	VšĮ „Verslininkų namai“	VšĮ „Eupro“	Pabėgėlių įsidarbinimo gebėjimų ir verslumo stiprinimas	283 856 Lt
2.	Valstybės biudžetinė įstaiga „Pabėgėlių priėmimo centras“	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	Konsoliduota pagalba prieglobstį gavusiems užsieniečiams (2 etapas)	799 970 Lt
3.	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	Valstybinės sienos apsaugos tarnybos prie VRM Užsieniečių registracijos centras; Vilniaus arkivyskupija Caritas	Kompleksinė pagalba Užsieniečių registracijos centre	823 393,38 Lt
4.	Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuras		Saugi kelionė namo: pagalba savanoriškai grįžti asmenims, kurie kreipėsi dėl prieglobsčio Lietuvoje (tęstinis projektas)	147 556 Lt
5.	Klaipėdos miesto socialinės paramos centras	VšĮ „Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras“	PGU*INTEGRA & BENDRUOMENĖ	409 288 Lt

19 lentelė. Kvietimo teikti paraiškas Nr. EPF/2005/1 pasirašytos sutartys

Nr.	Projekto vykdytojas	Partneriai	Projekto pavadinimas	Paramos suma
1.	VšĮ „Alytaus verslo inkubatorius“		Užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, verslumo ugdymas ir integracija į verslo rinką	281.910 Lt
2.	Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos		Prieglobsčio procedūros efektyvumo didinimas gerinant prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygas	176.400 Lt
3.	Pabėgėlių priėmimo centras	Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugija; Vilniaus universiteto teisės klinika	Konsoliduota pagalba prieglobstį gavusių užsieniečių socialinei integracijai	451.000 Lt
4.	Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras		Saugi kelionė namo: pagalba savanoriškai grįžti asmenims, kurie kreipėsi dėl prieglobsčio Lietuvoje	94.860 Lt
5.	Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugija	Valstybinės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras; Vilniaus arkivyskupija Caritas	Socialinis aktyvinimas Užsieniečių registracijos centre	165.823 Lt
6.	Asociacija „Moterų informacijos centras“	VšĮ „Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras“; Kauno apskrities moterų krizių centras; Pabėgėlių ir migrantų asociacija	„120 dienų“ (pabėgėlių moterų integracija Lietuvoje aktyviai bendradarbiaujant su moterų nevyriausybinėmis organizacijomis)	320.244 Lt
7.	Klaipėdos miesto socialinės paramos centras	VšĮ „Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras“; Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras	PGU*INTEGRA	425.916 Lt

Pabėgėlių priėmimo centro 2005 – 2010 m įgyvendinti projektai, jų partneriai, tikslai ir pasiekti rezultatai

• **Projektas „Tęstinis prieglobstį gavusių užsieniečių profesinis orientavimas, konsultavimas ir mokymas“.** Paramos šaltinis – Europos Pabėgėlių fondas. Projekto partneriai: VŠĮ „EUPRO“, Jonavos darbo birža. Projekto vykdymo trukmė 2004 12 07- 2005 12 31. **Pagrindinis projekto tikslas** – sukurti profesinio orientavimo ir informavimo sistemą prieglobstį gavusiems užsieniečiams, pritraukiant institucijas, atsakingas už prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos vykdymą, ir profesinio mokymo sistemos dalyvius. **Projekto rezultatai:**

1. pasiekti Pabėgėlių priėmimo centre: bendradarbiavimas su Jonavos darbo birža padėjo 17 Centro gyventojų įsigyti profesines kvalifikacijas.

2. Pasiekti savivaldybių teritorijose:

✓ PGU suteiktos konsultacijos profesinio orientavimo srityje (Kaunas-186 konsultacijos; Ukmergė- 67, vienas iš prieglobstį gavusių užsieniečių pradėjo savo verslą; Telšiai- 93 konsultacijos; Alytus-71 konsultacija, įsteigtos 2 darbo vietos UAB „Rixa“, kepėjų pareigoms; Klaipėda- 42 konsultacijos, įsteigta 1 darbo vieta UAB „Rixa“; Marijampolė- 14 konsultacijų, įsteigta darbo vieta B. Garunkštienės II; Jonava: 7 konsultacijos.

✓ Prieglobstį gavusieji užsieniečiai, taip pat turėjo galimybę mokytis profesiniuose kursuose:

- VŠĮ „EUPRO“: Marijampolė-1; Kaunas- 4; Alytus-1; Ukmergė-1; Kauno savivaldybė- 2; Klaipėdos socialinės paramos centras- 4. Iš viso: 13 užsieniečių.

- Pasiekti su darbuotojais: socialinės integracijos kuratoriams buvo suruoštas 5 seminarų ciklas Pabėgėlių priėmimo centro patalpose, dalyvaujant profesinio orientavimo specialistams. Iš viso dalyvavo 20 PGU srityje dirbančių darbuotojų iš įvairių Lietuvos miestų.

- Buvo įsteigtos 7 kompiuterizuotos darbo vietos 6-iose miestuose: Kaune, Alytuje, Ukmergėje, Telšiuose ir Klaipėdoje ir Rukloje (Pabėgėlių priėmimo centre).

- Įsteigti 8 profesinio orientavimo ir konsultavimo kabinetai: 1 profesinio orientavimo klasė Pabėgėlių priėmimo centre; 3 profesinio orientavimo darbo vietos Kauno mieste; 1-Alytuje; 1-Ukmergėje; 1-Telšiuose; 1- Klaipėdoje.

- Pabėgėlių priėmimo centro darbuotojams Jonavos darbo birža sutiko pateikti visą turimą metodinę medžiagą, susijusią su profesiniu orientavimu, konsultavimu ir mokymu. Konsultacijos buvo suteiktos 15 centro darbuotojų (pagrindą sudarė sprendimus priimančias personalas ir socialiniai darbuotojai, dirbantys tiesiogiai su tikslinės grupės atstovais Centre).

- Visa Jonavos darbo biržos pateikta medžiaga buvo adaptuota prieglobstį gavusių užsieniečių poreikiams ir išversta į dvi kalbas (anglų, rusų).

- Pagal projektą taip pat buvo numatytas prieglobstį gavusių užsieniečių kaip darbo jėgos duomenų bazės programavimas, tačiau projekto eigoje buvo numatyta pakoreguoti projekto veiklą ir atlikti jau egzistuojančios labai išsamios Pabėgėlių administravimo informacinės sistemos (toliau – PAIS) turinį – t.y. atlikti šios sistemos patobulinimo darbus. PAIS sistemoje buvo praplėstos jau esamų ataskaitų galimybės, bei buvo atlikta duomenų, kaupiamų apie užsieniečių, aibės plėtra. Sistemoje buvo sukurta papildoma kortelė, kurioje būtų galima suvesti informaciją apie užsieniečio gyvenimo Centre laikotarpį¹⁸⁶.

Projektas „Konsoliduota pagalba Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinei integracijai“. Paramos šaltinis – Europos Pabėgėlių fondo 2005 m. programa. **Projekto partneriai:** Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, Vilniaus Universiteto Teisės klinika. Projekto įgyvendinimo laikotarpis 2006-08-08 – 2006-12-31. **Projekto vykdymo metu pasiekti tokie rezultatai:** išnuomos patalpos Kauno Pabėgėlių dienos centro veiklai vykdyti (295 m²); Kauno Pabėgėlių dienos centre iš viso apsilankė 141 PGU; įsigyta organizacinė ir buitinė technika į Kauno Pabėgėlių dienos centrą; suorganizuoti du 2-jų dienų seminarai „Psichologiniai, socialiniai ir teisiniai darbo su pabėgėliais aspektai“ socialiniams darbuotojams, vykdančioms PGU socialinės integracijos programą (sudalyvavo 32 darbuotojai); atrinkti 3 Vilniaus universiteto Teisės klinikos studentai ir apmokyti dirbti su pabėgėliais; sukurta studentų, tinkamų dirbti Pabėgėlių teisės srityje metodika; surengtos popietės „Tik moterims“ (12 popiečių, kuriose sudalyvavo 21 moteris); suorganizuoti 6 seminarai moterims-pabėgėlėms (sudalyvavo 13 moterų); užsakyta Lietuvos ir užsienio leidinių prenumerata tikslinės grupės nariams; užtikrintas Kauno Pabėgėlių dienos centro lankytojų priėjimas prie Interneto linijos; suorganizuoti lietuvių, čečėnų kalbų, kompiuterinio raštingumo kursai; suorganizuoti 2-jų savaitinių žmogaus teisių kursai pabėgėlių bendruomenių lyderiams (dalyvavo 10 PGU); suteiktos individualios teisinės konsultacijos Rukloje ir Kaune- (suteiktos 34 konsultacijos, konsultuota 15 užsieniečių); surengti 6 seminarai teisiniais socialinės integracijos klausimais (sudalyvavo 37 PGU); suteikta individuali ir grupinė socialinė pagalba PGU; suteikta 21 individuali psichologo konsultacija prieglobstį gavusiems užsieniečiams savivaldybių teritorijose; suorganizuoti 7 psichoterapijos užsiėmimai su PGU savivaldybių teritorijose; paruoštos rekomendacijos socialiniams darbuotojams, vykdančioms prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos programą;

¹⁸⁶ Pabėgėlių priėmimo centras// www.rppc.lt/3876/es-parama/ivykdyti-projektai/2005-m.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

išleisti informaciniai straipsniai Jonavos ir Kauno laikraščiuose; išleista ir išplatinta Lietuvos miestuose 1000 informacinių projekto bukletų ir 1000 plakatų¹⁸⁷.

Projektas „Konsoliduota pagalba prieglobstį gavusiems užsieniečiams (2 etapas)“.

Paramos šaltinis – Europos paramos fondo 2006 m. programa. Projekto įgyvendinimo laikotarpis 2007-01-01–2007-12-31. Projekto pareiškėjas – Pabėgėlių priėmimo centras ir partneris - Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija. **Projekto tikslas** – paskatinti prieglobstį gavusių užsieniečių socialinę integraciją į Lietuvos visuomenę, gerinant tam tikrą infrastruktūrą, žmogiškuosius išteklius ir teikiant socialinę, teisinę bei psichologinę pagalbą. **Pasiekti tokie rezultatai:** Pabėgėlių priėmimo centre tikslinei grupei įrengta treniruoklių salė (atliktas treniruoklių salės remontas, nupirkti treniruokliai), Pabėgėlių priėmimo centre įrengtos patalpos psichologo paslaugų teikimui-44m² (atliktas remontas. Bendras plotas- 44m², iš jų 14 m²- psichologo kabineto patalpų, 30m²- relaksacijos kabineto patalpų), išnuomos patalpos Pabėgėlių dienos centrui Kaune (295,04m²), suorganizuotos 6 šventės pabėgėlių bendruomenės nariams Kauno pabėgėlių dienos centre (Iš viso dalyvavo 125 asmenys, iš jų – 119 PGU); suorganizuoti 6 susitikimai su vietos bendruomene KPDC (Iš viso susitikimuose sudalyvavo 210 asmenų, iš jų 64 PGU ir 146- vietos bendruomenės atstovai); suorganizuota socialinio užimtumo veikla Kauno Pabėgėlių dienos centre- 12 mėn. (Iš viso nuo projekto pradžios buvo konsultuotas 61 PGU; buvo suteikta 290 konsultacijų); KPDC apsilankė 155 tikslinės grupės atstovai; suorganizuotas būrelis PGU vaikams Dienos centre (iš viso apsilankė - 30 PGU); dienos centre suorganizuotos PGU vaikams išvykos į teatrus, muziejus, Zoologijos sodą (Iš viso suorganizuotos- 12 išvykų. Bendras išvykų dalyvių- 58, iš jų- 51 PGU vaikas); suorganizuotos 4 šventės Pabėgėlių priėmimo centro vaikams (bendras dalyvių skaičius- 80, iš jų- 59 PGU); suorganizuotos 2 išvykos Pabėgėlių priėmimo centro vaikams (dalyvių skaičius- 39; suorganizuota 120 val. čečėnų kalbos kursų vaikams (bendras dalyvių skaičius – 24 PGU vaikai); suorganizuota 120 val. lietuvių kalbos kursai suaugusiems (bendras dalyvių skaičius – 25 PGU; dienos centre suorganizuota 80 val. kompiuterinio raštingumo kursų (bendras dalyvių skaičius - 38 PGU); suorganizuotas PGU priėjimas prie Interneto linijos dienos centre (iš viso lankėsi per metus- 169 PGU); užprenumeruota 10 leidinių PGU Kauno Pabėgėlių centre ir 5 leidiniai Pabėgėlių priėmimo centre; suteikta finansinė parama 19 gyventojų šeimose PGU pointegraciniu laikotarpiu; pabėgėlių priėmimo centre suorganizuotas 6 paskaitų ciklas vaikų teisių klausimais (bendras faktinis dalyvių skaičius – 28 PGU); Pabėgėlių priėmimo centre

¹⁸⁷ Pabėgėlių priėmimo centras//www.rppc.lt/3877/es-parama/ivykydyti-projektai/2006-m.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

suorganizuotas 9 paskaitų ciklas sveikatos ir higienos klausimais (bendras faktinis dalyvių skaičius – 45 PGU); suteikta 57 val. individualių psichologo konsultacijų PGU savivaldybių teritorijose (bendras dalyvių skaičius: 35 PGU); suorganizuota 26 val. grupinių psichoterapijos užsiėmimų Pabėgėlių priėmimo centre (bendras dalyvių skaičius: 7 nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai); parengtas 1 psihodiagnostinis tyrimas (tyrimo apimtis 52 lapai); išleisti trumpieji lietuvių-anglų-rusų kalbų 8 specialybių žodynai (virėjo, dažytojo, kirpėjo, auto-šaltkalvio, staliaus (baldžiaus), suvirintojo, plytelių klojėjo, siuvėjo specialybių žodynai po 200 egz. ; išleista knyga PGU „Pažinkime Lietuvos šalį“ (po 200 egz. lietuvių, rusų kalbomis ir 100 egz. anglų kalba); suteiktos 36 val. individualios teisinės konsultacijos Rukloje ir Kaune (bendras faktinis dalyvių skaičius – 16 PGU); suorganizuoti 6 keturių valandų trukmės seminarai teisiniais socialinės integracijos klausimais (bendras dalyvių skaičius – 47 PGU), suorganizuoti 10 dienų kursai PGU bendruomenių lyderiams (10 PGU dalyvių); suteikta 18 val. savarankiškų užduočių atlikimo individualių konsultacijų konsultacijos bendruomenių lyderių dalyviams (Iš viso konsultuoti- 6 PGU); suorganizuotas 4-jų dienų seminaras pabėgėlių įvaizdžio formavimo klausimais (dalyvavo 10-PGU); parengta 15 publikacinių informacinių straipsnių apie PGU bendruomenės įvaizdį; suorganizuotas 4-ių dienų seminaras visuomenės veiklos finansavimo klausimais (dalyvių skaičius – 10 PGU); suorganizuotas bendruomenių lyderių ciklo baigiamasis seminaras – 12 val. (dalyvių skaičius – 10 PGU); išspausdinti 6 informaciniai straipsniai apie projektą spaudoje; išleista ir išplatinta 1000 vnt. informacinių projekto bukletų ir pagamintas informacinis stendas¹⁸⁸.

Projektas „Aktyvi integracija šiandien –sėkmė rytoj“. Paramos šaltinis- Europos Pabėgėlių fondo 2007m. programa. Projekto vykdytojas – Pabėgėlių priėmimo centras (toliau PPC). Projekto įgyvendinimo laikotarpis 2008 01 01 – 2008 12 31. **Projekto tikslas:** gerinti prieglobstį gavusių užsieniečių pradinės integracijos Centre sąlygas ir kokybę; šviesti PGU apie jiems teikiamas paslaugas socialinės integracijos metu (įskaitant informaciją apie vaikų teisių apsaugą); skatinti visuomenės ir PGU tiesioginį bendradarbiavimą, socialinės integracijos vykdytojų tarpusavio bendradarbiavimą; skleisti informaciją visuomenei apie PGU. **Pasiekti projekto rezultatai:** atnaujinta fizinė infrastruktūra Pabėgėlių priėmimo centre. Įrengti 5 kabinetai: profesinio orientavimo kabinetas, lietuvių kalbos kabinetas, kompiuterių klasės kabinetas, vaikų užimtumo kambarys, bibliotekos patalpos; suorganizuoti 15 valandų psichologiniai profesinio konsultavimo užsiėmimai (profesinio orientavimo klasėje Centre).

¹⁸⁸ Pabėgėlių priėmimo centras//www.rppc.lt/3878/es-parama/ivykydyti-projektai/2007-m.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

Užsiėmimų metu siekta paruošti PGU profesinei veiklai. Užsiėmimų tematika – darbo ir mokymosi motyvacija, komandinis darbas, bendravimo įgūdžiai, pasitikėjimas savimi ir pan. (bendras dalyvių skaičius - 30 PGU); suorganizuoti 288 valandų relaksaciniai ir autogeniniai treningai/užsiėmimai relaksacijos kambaryje. Užsiėmimai vyko iš ankstesnio projekto lėšų atnaujintame relaksacijos kabinete. Užsiėmimus vedė specialiai veiklai paskirtas atsakingas darbuotojas – konsultantas (bendras dalyvių skaičius - 25 PGU); suorganizuotas prieglobstį gavusių užsieniečių vaikų užimtumas Pabėgėlių priėmimo centre. Vaikų užimtumas sudarė sąlygas suaugusiems PGU lankyti užsiėmimus (bendras dalyvių skaičius - 15 PGU); suorganizuotas Pabėgėlių priėmimo centre gyvenančių užsieniečių užimtumas ir užtikrintas informatyvumas - projekto rėmuose buvo suorganizuota bibliotekos veikla, užsieniečiai buvo konsultuojami literatūros paieškos klausimais, dalyvavo šviečiamojame veikloje, turėjo galimybę naudotis internetinės bibliotekos paslaugomis (bendras dalyvių skaičius - 30 PGU); suorganizuota PGU profesinės karjeros planavimo veikla. Kiekvienam apsilankiusiam konsultacijose buvo sudarytas individualus karjeros planas. Suorganizuotos 4 profesinio ir socialinio pažinimo išvykos ir susitikimai su Lietuvos darbo rinkos institucijų atstovais (bendras dalyvių skaičius - 25 PGU); projekto metu skatintas prieglobstį gavusių užsieniečių kompiuterinio raštingumo, valstybinės kalbos mokėjimas ir savarankiškumas. Buvo sukurtos 4 darbo vietos prieglobstį gavusiems užsieniečiams. Suorganizuoti kompiuteriniai lietuvių kalbos kursai 25 prieglobstį gavusiems užsieniečiams. Užsieniečiai paruošė 4 elektroninius laikraščius apie gyvenimą PPC ir integracijos perspektyvas; parengtas ir išleistas informacinės medžiagos rinkinys PGU (viename rinkinyje – 10 skirtingų informacinių knygelių). Bendras išleistas rinkinių akaičius – 200. Kiekviena informacinė knygutė buvo išleista trimis kalbomis; parengta ir išleista knyga PGU „Vaikų teisių apsaugos sistema Lietuvoje“. Knyga skirta į Lietuvą su vaikais atvykusiems užsieniečiams ir išplatinta Centre bei savivaldybių teritorijose. Informacija knygoje pateikta trimis užsieniečiams suprantamomis kalbomis. Bendras išleistų egzempliorių skaičius – 500. suorganizuotos 2 dviejų dienų konferencijos PGU bendruomenės nariams su visuomenės atstovais, (bendras dalyvių skaičius – 50). Dalyviams įteikta 60 paskatinimo priemonių; suorganizuota šventė Tarptautinės pabėgėlių dienos proga (birželio 20 d.). Bendras dalyvių skaičius – 120; atliktas ir parengtas socialinis tyrimas „Prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdis Lietuvos visuomenės požiūriu“; atnaujinta Pabėgėlių priėmimo centro internetinė svetainė ir pritaikyta tikslinės grupės poreikiams bei integracijos srityje dirbantiems darbuotojams. Svetainėje sukurti 9 naudotojų vardai, sukurtos papildomos funkcijos (diskusijos, intranetas, naujienų tiesioginis išsiuntimas), papildytas svetainės turinys – fiksuotos visos naujienos, renginiai, organizuoti diskusijų forumai; sukurtas šviečiamasis filmas visuomenei apie prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos aktualijas. Filmo premjera įvyko

Tarptautinės pabėgėlių dienos šventės metu. Filmas buvo transliuotas per Jonavos ir Kauno regioninę televiziją; vykdyta projekto sklaida: išspausdinti 4 straipsniai laikraščiuose, išleista ir išplatinta 500 bukletų trimis kalbomis, pagaminta 250 rašiklių ir 250 bloknotų su projekto atributika¹⁸⁹.

Projektas „Žinios, darbas – ateitis“. Paramos šaltinis - Europos pabėgėlių fondo Lietuvoje daugiametė 2008–2013 m. ir Europos pabėgėlių fondo Lietuvoje metinė 2008 m. programa. Projekto įgyvendinimo laikotarpis 2009 01 01 – 2010 12 31. **Projekto tikslas:** išspręsti pagrindines prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos į darbo rinką problemas; taikyti trūkstamas aktyvias integracijos priemones; skleisti informaciją apie šią tikslinę grupę visuomenei; stiprinti bendradarbiavimą su darbo rinkos dalyviais, ypač – su darbdaviais. **Projekto įgyvendinimo rezultatai įgyvendinant daugiametį projektą per pirmuosius metus:** relaksacijos užsiėmimų organizavimas prieglobstį gavusiems užsieniečiams; užsiėmimų organizavimas ikimokyklinio amžiaus vaikams Pabėgėlių priėmimo centro vaikų užimtumo kambaryje; konsultacijų teikimas Centro bibliotekoje prieglobstį gavusiems užsieniečiams; profesinis karjeros planavimas ir konsultavimo organizavimas; kompiuterinio raštingumo, valstybinės kalbos užsiėmimų organizavimas; PGU testavimo organizavimas, siekiant išsiaiškinti PGU situaciją darbo rinkoje; tyrimo dėl darbdavių požiūrio į PGU dalyvavimą darbo rinkoje, darbuotojų kompetencijų poreikio organizavimas; seminaro darbdaviams, savivaldybių atstovams apie PGU ir jų situaciją darbo rinkoje organizavimas; PGU integracijos į darbo rinką mokymų organizavimas: įvadinių mokymų organizavimas: socialinių įgūdžių lavinimo ir motyvacijos kėlimo modulio sukūrimas ir vertinimas (turinys lietuvių kalba ir vertimai į rusų ir anglų kalbas), užsiėmimai darbo teisės tema, mokymai, norintiems pradėti savo verslą: verslumo mokymo modulio sukūrimas ir vertinimas (turinys lietuvių kalba ir vertimai į rusų ir anglų kalbas), lietuvių kalbos mokymų organizavimas (papildomas kartojimo kursas); paramos skyrimas PGU integracijai į darbo rinką, PGU apmokymų darbo vietoje organizavimas ir/arba įdarbinimas bandomajam laikotarpiui; pagalbinių konsultacijų, skirtų PGU dėl jų integracijos į darbo rinką, organizavimas; patikrų atlikimas PGU darbo vietose; leidinio PGU apie verslo kūrimo reikalavimus parengimas ir leidyba (du variantai – lietuvių-rusų; lietuvių-anglų kalbomis); video-klipų visuomenės nuomonei formuoti parengimas, sukūrimo ir transliavimo organizavimas; PGU ir visuomenės atstovų susitikimų organizavimas; Tarptautinės pabėgėlių dienos minėjimo (birželio 20 d.) organizavimas. Renginys skirtas visuomenei ir PGU;

¹⁸⁹ Pabėgėlių priėmimo centras//www.rppc.lt/3878/es-parama/ivykdyti-projektai/2007-m.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

baigiamosios projekto konferencijos organizavimas; nuolatinis informacijos, susijusios su projektu, PPC svetainėje atnaujinimas, svetainės turinio administravimas. **Projekto įgyvendinimo rezultatai įgyvendinant daugiamečių projektą per antruosius metus:** relaksacijos užsiėmimų organizavimas prieglobstį gavusiems užsieniečiams; užsiėmimų organizavimas ikimokyklinio amžiaus vaikams Pabėgėlių priėmimo centro vaikų užimtumo kambaryje; konsultacijų teikimas Centro bibliotekoje prieglobstį gavusiems užsieniečiams; profesinis karjeros planavimas ir konsultavimo organizavimas; kompiuterinio raštingumo, valstybinės kalbos, konstitucijos pagrindų užsiėmimų organizavimas pagal kompiuterines programas; PGU testavimo organizavimas, siekiant išsiaiškinti PGU situaciją darbo rinkoje; PGU integracijos į darbo rinką mokymų organizavimas; įvadiniai mokymai: Socialinių įgūdžių lavinimo ir motyvacijos kėlimo užsiėmimai, Užsiėmimai darbo teisės tema, mokymų, norintiems pradėti verslą PGU, organizavimas: užsiėmimai ir konsultacijos verslo planų rašymo temomis, lietuvių kalbos mokymų (papildomas kartojimo kursas) organizavimas; paramos skyrimas PGU integracijai į darbo rinką, PGU apmokymų darbo vietoje organizavimas ir/arba įdarbinimas bandomajam laikotarpiui; patikrų atlikimas PGU darbo vietose; tyrimo-ataskaitos „PGU verslo steigimo problemos ir galimi sprendimai“ (du variantai – lietuvių-rusų; lietuvių-anglų kalbomis) parengimas ir leidybos organizavimas; video-klipų visuomenės nuomonei formuoti parengimas, sukūrimo ir transliavimo organizavimas; Tarptautinės pabėgėlių dienos minėjimo (birželio 20 d.) organizavimas. Renginys skirtas visuomenei ir PGU; baigiamosios projekto konferencijos organizavimas; nuolatinis informacijos, susijusios su projektu, PPC svetainėje atnaujinimas, svetainės turinio administravimas¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Pabėgėlių priėmimo centras//www.rppc.lt/3878/es-parama/ivykdyti-projektai/2007-m.html; Prisijungimo laikas: 2010-09-15.

**BI KLAIPĖDOS MIESTO SOCIALINĖS PARAMOS CENTRO IR JO PARTNERIŲ
2004-2008 M. ĮGYVENDINTI PROJEKTAI**

SAFIR (SOCIAL ACTIVITIES FOR INTEGRATED REFUGES)

2008 m. įgyvendintas projektas SAFIR. Projektą iš dalies finansavo Europos Sąjunga, Europos pabėgėlių fondas (toliau – EPF) ir Lietuvos Respublikos biudžetas. Bendra projekto vertė – **419121,31 Lt**, o faktinės išlaidos – **333942,84 Lt**.

Projekto tikslas – užtikrinti tęstinę prieglobstį gavusių užsieniečių (toliau – PGU) integraciją Klaipėdos savivaldybėje socialiniu, kultūriniu požiūriu, ugdant jų profesinius gebėjimus, skatinant jų savirūpą bei gebėjimą naudotis savo teisėmis.

Projekto uždaviniai:

- Užtikrinti psichologinę, informacinę pagalbą PGU.
- Padėti PGU adaptuotis visuomenėse socialiniu ir kultūriniu požiūriu.
- Padidinti PGU galimybes integruotis į darbo rinką, organizuojant darbo rinkoje paklausios profesijos mokymus bei didinant jų bendravimo įgūdžius ir kitus gebėjimus.
 - Skatinti PGU naudotis savo teisėmis.
 - Viešinti informaciją apie EPF vykdomą programą bei teikiamą paramą PGU integracijai.
 - Siekiant daryti įtaką bendruomenei, padidinti darbuotojų, dirbančių su PGU gebėjimus bendrauti su žiniasklaidos atstovais bei politikais ir skatinti tolerantiškumą kitataučiams.

Pasiekti rezultatai:

- Buvo suteikta informacija bei konsultacijos 63 PGU.
- Atstovauta 48 PGU interesams, tarpininkauta kitose institucijose, sprendžiant jų problemas.
 - Įvairių renginių metu prižiūrėti 26 vaikai.
 - Veikė forumas **www.pguintegra.lt**, kuriame PGU bendravo vieni su kitais ir tobulino savo kompiuterinius įgūdžius.
 - Paramą rūbais ir avalyne gavo 5 PGU.
 - 34 PGU dalyvavo įvairiose meninio užimtumo veiklose.
 - Dienos užimtumo tarnyboje apsilankantys PGU galėjo pasivaišinti kava ir užkandžiais.
 - Psichologine pagalba pasinaudojo daugiau nei 42 PGU.
 - 26 PGU galėjo nemokamai pasinaudoti miesto visuomeniniu transportu, jiems buvo perkami autobuso nuolatiniai bilietai, kad jie galėtų nuvykti į mokymus ir kitas su projektu ir PGU integracija susijusias vietas.

- Buvo suorganizuotos 4 šventės, kuriose dalyvavo Klaipėdos miesto bendruomenės nariai.
- Buvo suorganizuotos 6 pažintinės ekskursijos, kurių metu PGU susipažino su Lietuvos įžymiausiomis vietovėmis, kraštovaizdžiu, kultūra.
 - 35 PGU iš Klaipėdos ir 10 PGU iš Kauno buvo suorganizuota vasaros stovykla Plateliuose.
 - 10 socialinių ir kitų darbuotojų komanda įgijo patirties bendraujant su PGU.
 - Suorganizuoti 3 nacionalinės virtuvės pristatymo vakarai, kuriuose daugiau kaip 20 bendruomenės narių susipažino su čekėnų nacionaliniais valgiais.
 - 6 PGU mokėsi lietuvių kalbos.
 - 2 PGU pagilino anglų kalbos žinias.
 - 2 PGU laikė vairavimo egzaminus ir gavo tai liudijančias pažymas.
 - 19 PGU mokėsi taikaus bendravimo, supratimo apie gero bendravimo trukdžius.
 - 12 PGU įvertino savo galimybes ir gebėjimus integruotis į darbo rinką;
 - 7 PGU patobulino kompiuterinio raštingumo įgūdžius bei gavo tai patvirtinančius pažymėjimus.
 - 7 PGU susipažino su Lietuvos Konstitucija.
 - Išleista 1 edukacinė lietuvių kalbos mokymo knygelė vaikams bei 1 knygelė apie projekto veiklas.
 - Klaipėdos dienraštyje „Vakarų ekspresas“ buvo publikuoti 4 straipsniai apie Klaipėdos mieste vykdomą PGU integraciją.
 - Buvo pagaminta reklaminė atributika su projekto viešinimo ženklais: 50 skėčių, 100 vizitinių kortelių dėklų, 300 rašiklių, 100 sieninių kalendorių, 50 reklaminių plakatų, kurie buvo iškabinti autobusų stotelėse.
 - 2008 m. rugsėjo 8–9 d. Nidoje buvo suorganizuota konferencija „**Naujoji tolerancija pabėgėliams Europos Sąjungos ir Lietuvos patirties kontekste**“ ir apskritasis stalas, kuriuose dalyvavo 48 dalyviai iš įvairių Lietuvos savivaldybių.
 - 10 projekto darbuotojų mokėsi bendravimo su žurnalistais ir politikais subtilių.

PGU*INTEGRA&BENDRUOMENĖ

2007 m. įgyvendintas projektas „PGU*INTEGRA&BENDRUOMENĖ“. Projektą iš dalies finansavo Europos Sąjunga, Europos pabėgėlių fondas ir Lietuvos Respublikos biudžetas. Bendra projekto vertė – **409 288 Lt**, o faktinės išlaidos – **345 133,60 Lt**. Projekto partneris – VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras.

Projekto tikslas – užtikrinti prieglobstį gavusių užsieniečių (toliau – PGU) integraciją į bendruomenę, plėtojant paslaugas, stiprinant jų gebėjimus, aktyvinant dalyvavimą

bendruomeniniame gyvenime; keisti bendruomenės požiūrį į PGU ir skatinti bendruomenės narių toleranciją.

Projekto uždaviniai:

- Dienos užimtumo tarnyboje PGU*INTEGRA&PGU teikti bendrąsias socialines paslaugas.
- Organizuoti PGU šeimų grupes.
- Tobulinti suaugusių PGU lietuvių kalbos žinias ir įgūdžius, organizuojant mokymus bei bendras veiklas ir renginius su lietuviškai kalbančia bendruomene.
- Aktyvinti PGU iniciatyvas, diskutuoti jiems aktualiomis temomis, spręsti jiems aktualias problemas.
- Skatinti PGU bendradarbiauti su kitų savivaldybių PGU bei Klaipėdos miesto bendruomene.
- Teikti įvairią socialinę paramą: išmokomis, paslaugomis PGU, dalyvaujantiems LR biudžeto finansuojamoje integracijos programoje Klaipėdos mieste. Pratęsti integraciją tiems asmenims, kuriems integracijos laikotarpis, o taip pat ir parama iš LR biudžeto lėšų, jau yra pasibaigęs.
- Užtikrinti institucijų ir organizacijų aprūpinimą organizaciniais, techniniais, žmogiškaisiais bei kitais resursais projekto įgyvendinimo laikotarpiu.
- Keisti visuomenės narių, valstybės ir savivaldybės įstaigų darbuotojų, politikų, žiniasklaidos nuostatas dėl PGU integracijos.
- Viešinti informaciją apie projektą.
- Sukurti interneto svetainę bei forumą, sudarant galimybes PGU bendrauti su kitais žmonėmis bei PGU, gyvenančiais kitų savivaldybių teritorijose.
- Skatinti PGU šeimų vaikus pažinti Lietuvą, organizuojant piešinių konkursus.
- Organizuoti PGU ir bendruomenės narių renginius, siekiant keisti bendruomenės narių požiūrį į PGU, ugdyti toleranciją.

Pasiekti rezultatai:

- Buvo užtikrinama nuolatinė Dienos užimtumo tarnybos veikla.
- 54 PGU nuolat buvo teikiamos bendrosios socialinės paslaugos: informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, sociokultūrinės paslaugos.
- Įgyvendinant projekto veiklas, buvo įdarbinta 17 darbuotojų: pagal terminuotas darbo sutartis – 16 darbuotojų, o padidintu darbo krūviu pagrindinio darbo metu 1 darbuotojas.
- Buvo sukurta ir atidaryta interneto svetainė su forumu www.pguintegra.lt, kurioje nuolat buvo skelbiama pagrindinė informacija apie vykdomą projektą.

- 45 PGU dalyvavo įvairiuose mokymuose ir užsiėmimuose (viso 9 mokymuose): lietuvių kalbos edukacinėse pamokose: „Velykų margučio simbolis pasaulio kultūrose“, „Užgavėnių kaukių tradicija. Kaukių gaminimo būdai“, „Pirštinių lėlių technologijos ir pritaikymo galimybės“ bei „Veltinio technika ir gamybos būdai“, „Klaipėda XIX–XX amžių sandūroje“, „Žaidė senelis, žaidė tėvelis, žaidžiu ir aš“.

- Buvo suorganizuotas PGU, gyvenančių visoje Lietuvoje, vaikų piešinių konkursas. Buvo atsiųsta 40 piešinių. Paskelbtos 9 nominacijos, nugalėtojai apdovanoti prizais, dalyviams išsiųstos knygutės su vaikų piešiniais.

- Buvo suorganizuotos PGU ir bendruomenės narių sukurtų dirbinių bei PGU vaikų piešinių 3 kilnojamos parodos.

- Buvo suorganizuota stažuotė Švedijoje, kurioje dalyvavo 3 projektą vykdančius Centro darbuotojai.

- Buvo parengta 1 socialinio darbo su PGU metodika, kuri pristatyta 2007-10-30 Vilniuje vykusio seminaro metu socialiniams ir kitiems darbuotojams, dirbančiais su PGU.

- 2007-10-29 Vilniuje įvyko konferencija „PGU Lietuvoje: kasdienybė, problemos, perspektyvos“, kurioje dalyvavo 71 dalyvis iš visos Lietuvos.

- Dienos užimtumo tarnyba buvo aprūpinta trūkstamais baldais, nupirkta 1 kompiuteris. Visas ilgalaikis turtas, pasibaigus projekto veikloms, 5 metus bus naudojamas tikslinės grupės reikmėms.

- PGU buvo suorganizuotos 4 šventės: Užgavėnių šventė (2007-02-22), Joninių šventė (2007-06-22), miesto gimtadienio paminėjimo šventė (2007-08-01) bei Ramadano šventė (2007-10-19).

- 45 PGU pasinaudojo individualaus bei šeimos psichologinio konsultavimo paslauga. Iš viso buvo pravesta 91 individuali ir 21 šeimos konsultacija.

- 12 PGU vaikų dalyvavo čečėnų kalbos pamokėlėse.

- Apie vykdomą projektą buvo viešinta per įvairias žiniasklaidos priemones: išspausdinti 2 informaciniai pranešimai (BNS); publikuoti 2 straipsniai miesto dienraštyje „Vakarų ekspresas“. Buvo pagaminta ir išplatinta: dokumentų rankinės su logotipais (70 vnt.), kvietimai į renginius (150 vnt.), kalėdiniai atvirukai (100 vnt.), knygelės (100 vnt.), dėlionės-žaidimai (100 vnt.), atminimo lentelė (3 vnt.). Pagaminta Dienos užimtumo tarnybos iškaba (1 vnt.).

- Buvo vykdoma nuolatinė projekto stebėseną, parengtos 5 stebėsenos ataskaitos bei vykdomas nuolatinis projekto auditas. Iš viso buvo parengtos 5 audito bei 5 projekto veiklos ataskaitos.

PGU*INTEGRA

2006 m. įgyvendintas projektas „PGU*INTEGRA“. Projektas iš dalies buvo finansuojamas iš Europos pabėgėlių fondo lėšų ir Lietuvos Respublikos biudžeto. Projekto vykdymui buvo skirta **425 916 Lt**, o faktinės išlaidos sudarė **348 245,73 Lt**. Projekto partneriai – BĮ Klaipėdos etnokultūros centras ir VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras.

Projekto tikslas – stiprinti tarpinstitucinį, tarpžinybinį bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti sėkmingą šiuo metu integracijos programoje dalyvaujančių prieglobstį gavusių užsieniečių (toliau – PGU) integraciją Klaipėdos mieste.

Projekto uždaviniai:

- Įkurti Dienos užimtumo tarnybą PGU ir teikti jiems bendrąsias socialines paslaugas;
- Organizuoti PGU savipagalbos grupes.
- Padidinti suaugusių PGU žinias ir įgūdžius šiose srityse: lietuvių kalbos, kompiuterinio raštingumo, savęs pateikimo darbdaviui ir vairavimo.
- Sustiprinti PGU žinias apie savo teises ir pareigas teisėtvarkos, dalyvavimo darbo rinkos užimtumo ir žmogaus teisių srityse.
- Teikti įvairią socialinę paramą: išmokomis, paslaugomis PGU, dalyvaujantiems iš LR biudžeto finansuojamoje integracijos programoje Klaipėdos mieste. Pratęsti integraciją tiems asmenims, kuriems integracijos laikotarpis, o taip pat ir parama iš LR biudžeto lėšų, jau yra pasibaigę.
- Organizuoti socialiniams ir kitiems darbuotojams mokymus, siekiant sustiprinti darbuotojų gebėjimus, tarpinstitucinį bendradarbiavimą bei pagerinti socialinių ir kitų paslaugų kokybę.
- Užtikrinti institucijų ir organizacijų aprūpinimą organizaciniais, techniniais, žmogiškaisiais bei kitais resursais projekto įgyvendinimo laikotarpiu.
- Keisti visuomenės narių, valstybės ir savivaldybės įstaigų darbuotojų, politikų, žiniasklaidos nuostatas dėl PGU integracijos.
- Viešinti informaciją apie projektą.

Pasiekti rezultatai:

- Įkurta Dienos užimtumo tarnyba.
- Įdarbinta 19 naujų darbuotojų.
- Sustiprinta 13 PGU moterų ir 1 PGU vyro motyvacija ir savivartė.
- Moterys supažindintos su fizinio ir psichologinio smurto šeimoje apraiškomis ir jo įveikimo metodais.
- Padidintos 10 PGU lietuvių kalbos žinios ir įgūdžiai bei kompiuterinio raštingumo žinios ir įgūdžiai.

- 3 PGU išklausė B kategorijos vairavimo kursus.
- 10 PGU išmoko pateikti save darbdaviui.
- Padidėję 12 socialinių ir kitų darbuotojų gebėjimai dirbti su PGU.
- Sustiprintos 10 socialinių ir 5 projekto personalo darbuotojų anglų kalbos žinios.
- 15 socialinių ir kitų darbuotojų baigė Bendravimo įgūdžių ir komandinio darbo mokymus.
- 13 socialinių ir kitų darbuotojų išmoko taikyti proceso dramą nustatant PGU problemas ir padedant jas atskleisti klientams.
- Įvertinti 5 nedarbingų PGU gebėjimai ir sudaryti kvalifikacijos kėlimo planai.
- Sustiprėjusios 10 PGU žinios apie jų teises bei galimybes dalyvauti darbo rinkoje.
- 54 PGU suteikta socialinė parama vienkartinėmis išmokomis.
- 15 PGU šeimų suteiktos kompensacijos už buto nuomą.
- Suorganizuotos 2 apskritojo stalo diskusijos, keista visuomenės, politikų, žiniasklaidos negatyvi nuostata PGU atžvilgiu.
- Per Klaipėdos kabelinę televiziją parodyta 1 diskusijų laida.
- Spauldoje publikuoti 2 straipsniai.
- Pagamintos įvairios projekto viešinimo priemonės: išleisti lankstinukai, brošiūros, atmin-tinės moterims; su viešinimo ženklais pagaminti ir iškabinti 4 stendai, plakatai, vizitinės kortelės, rašikliai, skėčiai, puodeliai, marškinėliai.

AKTYVI PRIEGLOBSTĮ GAVUSIŲ UŽSIENIEČIŲ INTEGRACIJA KLAIPĖDOS MIESTE IR HUMANIZMO IDĖJŲ SKLAIDA KLAIPĖDOS REGIONE

2004-12–2005-12 m. vykdytas projektas „Aktyvi prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Klaipėdos mieste ir humanizmo idėjų sklaida Klaipėdos regione“. Projektas finansuotas iš Europos pabėgėlių fondo ir iš LR biudžeto. Projekto vykdymui buvo skirta **69 184 Lt** iš Europos pabėgėlių fondo lėšų ir **62 150 Lt** iš LR valstybės biudžeto, kurios buvo Centro indėlis į projektą.

Projekto tikslas – užtikrinti prieglobstį gavusių asmenų ir šeimų integraciją Klaipėdos miesto bendruomenėje ir humanizmo idėjų sklaidą Klaipėdos regione.

Projekto uždaviniai:

- Siekiant šeimų savarankiškumo, 2–3 šeimoms (10 asmenų) vienerius metus taikyti aktyvias integracijos priemones.
- Pratęsti aktyvias integracijos priemones 4 šeimoms (15 asmenų) antrus metus.
- Užtikrinti prieglobstį gavusių šeimų ir asmenų galimybes gyventi orumo nežeminančiose sąlygose bei praplėsti jų galimybes dalyvauti darbo rinkoje.

- Užtikrinti Prieglobstį gavusių asmenų programos administravimo ir teikiamų socialinių paslaugų kokybę.

- Formuoti Klaipėdos miesto regiono visuomenės, Klaipėdos miesto bendruomenės ir politikų teigiamas nuostatas PGU atžvilgiu.

Pasiekti rezultatai:

- Integracijos programoje dalyvavo 10 šeimų (arba 31 asmuo), iš jų 3 šeimoms buvo pratęsta integracija.

- 10 šeimų buvo išnuomoti butai ir sudarytos nuomos sutartys, kiekvieną mėnesį buvo apmokami mokesčiai už komunalinius patarnavimus.

- Kompiuterinio raštingumo kursas baigė 17 PGU.

- 190 val. lietuvių kalbos kursas lankė 8 asmenys. Valstybinės kalbos mokėjimo egzaminą išlaikė 3 PGU.

- Klaipėdos regiono socialinės apžvalgos kursas lankė 26 PGU ir 4 Centro darbuotojai. Jų metu profesionalūs lektoriai apžvelgė Lietuvos istoriją, pagonybės ir krikščionybės religijas bei Lietuvos tradicijas; supažindino su socialine parama, teikiama Lietuvos piliečiams bei asmenims, turintiems nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje.

- 15 Centro darbuotojų dalyvavo tarpkultūrinio bendradarbiavimo mokomajame seminare, kurio metu susipažino su čečėnų tautos kultūra, tradicijomis ir papročiais.

- Buvo suorganizuoti 5 kultūriniai renginiai PGU: kalėdinis renginys, išvyka į Mosėdį bei renginys „Neblėstanti kūrybos kibirkštėlė“ Klaipėdos S. Dacho namuose, išvyka į Nidą ir į Delfinariumą.

- Sveikatos draudimas buvo apmokėtas 9 PGU.

- Vienkartinės išmokos vaikams išmokėtos 6 PGU.

- Vienkartinės išmokos būtinosioms reikmėms išmokėtos 4 PGU.

- 2005-12-14 Klaipėdoje, viešbutyje „Baltpark“, buvo suorganizuota tarptautinė konferencija, kurioje dalyvavo daugiau kaip 70 žmonių iš Klaipėdos, Klaipėdos apskrities, kitų Lietuvos miestų, kurie vykdo užsieniečių socialinę integraciją, svečiai iš Švedijos. Pagrindinis konferencijos tikslas – pristatyti PGU integracijos Lietuvoje gerą patirtį bei aptarti problemas.

- Buvo pagaminta bei išplatinta 1000 lankstinukų-atmintinių (anglų ir rusų kalba).

- Klaipėdos radijo stoties „Radijas 9“ eteriu buvo transliuotos 3 tiesioginės laidos, skirtos PGU integracijos problemoms Klaipėdos mieste aptarti. Diskusijose dalyvavo Centro direktorė Diana Stankaitienė.

- Buvo suorganizuoti 6 susitikimai su Klaipėdos apskrities kolegomis, žurnalistais, politikais, socialinių įstaigų darbuotojais ir pristatyta projekto veikla, problemos. Susitikimai vyko Klaipėdos apskrityje Gargžduose, Laugaliuose, Kretingoje, Šilutėje.

- 2005-12-14 vyko spaudos konferencija, kurios metu buvo pristatyta projekto veikla žiniasklaidos atstovams.

- 2005-12-05 apskritojo stalo diskusijų metu projekto veikla buvo pristatyta ne tik Klaipėdos apskrities atstovams, bet ir kitų Lietuvos miestų socialinių įstaigų atstovams.

- Projekto laikotarpiu Klaipėdos miesto dienraščiuose buvo išspausdinti 3 straipsniai.

- Informacija apie rengiamus viešuosius konkursus buvo skelbiama Centro internetinėje svetainėje **www.klaipeda.lt/parama**

- Pagamintos ir iškabintos informacinės lentelės.

- 2 kartus informacija apie vykdomą projektą buvo skelbiama dienraštyje „Klaipėda“.

- Centro patalpose buvo iškabinti informaciniai skelbimai apie vykdomą projektą.

- Dienraštyje „Lietuvos rytas“ buvo išspausdintas skelbimas dėl paslaugų pirkimo

**SOCIALINIO DARBO IR KITI METODAI AR PRIEMONĖS, KURIE BUVO TAIKYTI
VYKDANT PGU INTEGRACIJOS PROGRAMĄ IR PROJEKTUS
KLAIPĖDOS MIESTE**

Šioje dalyje aprašysime socialinio darbo ir kitus metodus ar priemones, kuriuos taikėme vykdydami PGU integracijos programą ir projektus Klaipėdos mieste. Socialinio darbo metodai: grupinis ir individualus darbas su PGU, klientų ir jų aplinkos aktyvinimas, siekiant paskatinti savipagalbą ir savirūpą; bendradarbiavimas ir komandinis darbas, į komandą įtraukiant klientus ar jų bendruomenę.

• **Metodai ir priemonės, gerinantys PGU bendruosius ir specialiuosius gebėjimus:**

• Mokymų PGU organizavimas šiomis temomis: lietuvių kalba, čečėnų kalba, anglų kalba, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos istorija, kultūra, papročiai ir religija, Klaipėdos regiono socialinio gyvenimo apžvalga, B kategorijos vairavimo kursai, savęs pateikimas darbdaviui, fizinio ir psichologinio smurto šeimoje pažinimas ir įveikimas, kompiuterinis raštingumas, PGU teisės bei galimybės dalyvauti darbo rinkoje, taikus bendravimas ir supratimas apie gero bendravimo trukdžius.

• Edukacinių pamokų organizavimas. Temos: „Velykų margučio simbolis pasaulio kultūrose“, „Užgavėnių kaukių tradicija. Kaukių gaminimo būdai“, „Pirštinių lėlių technologijos ir pritaikymo galimybės“, „Veltinio technika ir gamybos būdai“, „Klaipėda XIX–XX amžių sandūroje“, „Žaidė senelis, žaidė tėvelis, žaidžiu ir aš“.

• **Metodai ir priemonės, skatinantys PGU kūrybiškumą ir verslumą:**

• Meninės saviraiškos seminarų, mokymų organizavimas. Temos: tapyba ant šilko, medžio, akmens, odos, veltinio technika, pirštinių lėlės, dekupažas ant įvairių paviršių, akvarelės liejimas, įvairi keramikos technika, lėlių teatro, muziejų, bibliotekų lankymas, pažintinės ekskursijos.

• **Metodai ir priemonės, stiprinantys PGU motyvaciją ir didinantys savivertę:**

• Psichologinis konsultavimas individualiai, šeimomis ir grupėmis pagal socialines problemas.

• Mokymų, padedančių kiekvienam PGU įvertinti savo galimybes ir gebėjimus integruotis į darbo rinką, organizavimas.

• Savęs pateikimo darbdaviui mokymų organizavimas.

• PGU projekto komandos ir bendruomenės narių sukurtų darbų parodų Klaipėdoje ir kituose Lietuvos miestuose organizavimas.

• Čečėnų virtuvės pristatymų Klaipėdos miesto bendruomenei organizavimas.

- Galimybių PGU dalyvauti Centro ir kitų partnerių organizuojamuose renginiuose: apskrituose staluose, seminaruose, mokymuose, konferencijose kartu su socialiniais ir kitais darbuotojais, sudarymas.

• **Metodai ir priemonės, stiprinantys PGU motyvaciją ir didinantys savivertę:**

- Psichologinis konsultavimas individualiai, šeimomis ir grupėmis pagal socialines problemas.

- Mokymų, padedančių kiekvienam PGU įvertinti savo galimybes ir gebėjimus integruotis į darbo rinką, organizavimas.

- Savęs pateikimo darbdaviui mokymų organizavimas.

- PGU projekto komandos ir bendruomenės narių darbų parodų Klaipėdoje ir kituose Lietuvos miestuose organizavimas.

- Čechėnų virtuvės pristatymų Klaipėdos miesto bendruomenei organizavimas.

- Galimybių PGU dalyvauti Centro ir kitų partnerių organizuojamuose renginiuose: apskrituose staluose, seminaruose, mokymuose, konferencijose kartu su socialiniais ir kitais darbuotojais, sudarymas.

• **Metodai ir priemonės, stiprinantys PGU bendruomeniškumą:**

- Materialinės paramos skyrimas: vienkartinė įsikūrimo pašalpa, būsto nuomos ir komunalinių patarnavimų apmokėjimas, transporto išlaidų apmokėjimas, socialinio draudimo apmokėjimas, mėnesinės išmokos PGU šeimos nariams, išmokos vaikui, parama mokyklinėms prekėms įsigyti, parama ypatingoms reikmėms, pvz., operacijos išlaidoms apmokėti.

- Bendrųjų socialinių paslaugų organizavimas ir teikimas: informavimas, konsultavimas, atstovavimas, tarpininkavimas, transporto ir maitinimo organizavimas, vaikų priežiūra renginių metu, sociokultūrinės paslaugos, psichologinis konsultavimas, socialinių įgūdžių ugdymas.

- Mokymų, gerinančių bendruosius ir specialiuosius gebėjimus organizavimas.

- Internetinės svetainės ir forumo sukūrimas ir palaikymas.

• **Metodai ir priemonės, skatinantys toleranciją kitos kultūros ir religijos žmonėms ir padedantys daryti įtaką politikai ir praktikai:**

- Apskritųjų stalų, seminarų, konferencijų, mokymų su bendruomenės nariais ir politikais organizavimas.

- Čechėnų maisto virtuvės pristatymų ir PGU sukurtų darbų parodų bendruomenei organizavimas.

- Straipsnių rengimas ir publikavimas vietinėje spaudoje.

- Dalyvavimas tiesioginėse radijo ir televizijos diskusijų laidose.

- Lankstukų, knygelių, brošiūrų, stendų, knygelių, plakatų leidyba ir platinimas Klaipėdos miesto bendruomenei, politikams, kolegoms Lietuvoje ir užsienyje.
- Internetinės svetainės ir forumo sukūrimas ir palaikymas.
- Rezoliucijų parengimas ir išsiuntimas vietiniams ir Lietuvos politikams ir už politikos įgvendinimą atsakingoms institucijoms.

• Metodai ir priemonės, gerinatys socialinių ir kitų darbuotojų bendruosius ir specialiuosius gebėjimus bei darbo sąlygas:

- Mokymų organizavimas šiomis temomis: bendravimas su žurnalistais ir politikais, proceso drama kaip metodas, padedantis nustatyti ir spręsti PGU problemas, bendravimo įgūdžiai ir komandinis darbas, tarpkultūrinis bendradarbiavimas, anglų kalba.
- Straipsnių rengimas ir publikavimas vietinėje spaudoje
Dalyvavimas tiesioginėse radijo ir televizijos diskusijų laidose.
- Galimybių dalyvauti edukacinėse pamokose ir kituose renginiuose kartu su PGU sudarymas.
- Galimybių dalintis gerąja patirtimi ir perimti gerąją patirtį iš Lietuvos ir užsienio kolegų sudarymas: seminarų, konferencijų, apskritųjų stalų ir stažuotės Švedijoje organizavimas ir socialinio darbo su PGU metodikos sukūrimas.
- Darbo vietų socialiniams ir kitiems darbuotojams sukūrimas ir galimybių eiti pirmąsias ir antrąsias pareigas ar dirbti papildomus darbus sudarymas.

Projekte **PGU*INTEGRA&BENDRUOMENĖ** sukurtą **Socialinio darbo su užsieniečiais, kuriems suteiktas laikinas teritorinis prieglobstis, prieglobstį gavusiais užsieniečiais, pabėgėliais ir jų šeimomis metodiką** sudaro šios dalys: bendroji dalis; sąlygos, kurioms esant su užsieniečiais, kuriems suteiktas laikinas teritorinis prieglobstis, PGU ir pabėgėliais bei jų šeimomis turi būti dirbamas socialinis darbas ir administruojamos, organizuojamos bei teikiamos socialinės paslaugos; bendrieji reikalavimai socialiniam darbui ir socialinių paslaugų administravimui, organizavimui ir teikimui įstaigoje; socialinio darbuotojo veikla, administruojant, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas; klientų – šeimų – teisės, pareigos ir atsakomybės; klientų aptarnavimo tvarka; bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis ir institucijomis, kitais socialiniais partneriais. Ši metodika buvo pristatyta socialiniams darbuotojams ir kitiems specialistams iš Lietuvos ir užsienio:

- 2007-04-05 Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Kaune organizuotame seminare „**Darbas su pabėgėliais: 2007 m. realybė**“;
- 2007-10-29 Vilniuje, viešbutyje „Best Western Vilnius“, vykusioje konferencijoje „**PGU Lietuvoje: kasdienybė, problemos, perspektyvos**“, kurioje dalyvavo 71 dalyvis iš Lietuvos;

- 2008-05-09 tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „**Multikultūrinė paradigma socialiniame darbe**“ Vilniuje, Mykolo Riomerio universitete;
- 2008-06-16 Klaipėdoje, viešbutyje „Reval Inn“, vykusioje konferencijoje „**Socialinių, kitų darbuotojų ir socialinės atskirties grupių asmenų kompetencijų didinimas ir įgalinimas Europos Sąjungos paramos kontekste: problemos, sprendimai, perspektyvos**“, kurioje dalyvavo 88 dalyviai iš Lietuvos;
- 2008-09-08–09 Nidoje, viešbutyje „Linėja“, vykusioje konferencijoje „**Naujoji tolerancija pabėgėliams Europos Sąjungos ir Lietuvos patirties kontekste**“, kurioje dalyvavo 48 dalyviai iš Lietuvos;
- 2008-11-27 Kaune, viešbutyje „Sfinksas“, vykusioje konferencijoje „**Socialinės integracijos problemos ir aktualijos**“.

Magistro baigiamasis darbas pabaigtas 2011 03 25d.

Jorūnė Zakarauskaitė

jorune.zakarauskaite@gmail.com